

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 141 leden, te weten:

Aarts, Abma, Andela-Baur, Van den Anker, Van Baars, B. Bakker, M. Bakker, Beckers-de Bruijn, Ter Beek, De Beer, Beinema, Bischof van Heemskerck, Blaauw, H. A. de Boer, J. J. P. de Boer, Bolkestein, De Boois, Borgman, Borm-Luijckx, Braams, Bremen, Brinkhorst, Van den Broek, Buikema, Van der Burg, Buurmeijer, Castricum, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Couprie, G. C. van Dam, M. P. A. van Dam, Dankert, Dees, Deetman, Van Dijk, Dijkman, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Duinker, Engwirda, Epema-Brugman, Van Erp, Evenhuis, Eversdijk, Faber, Frinking, Gerritse, Ginjaar-Maas, De Graaf, Gualthérie van Weezel, Haas-Berger, De Hamer, Hartmeijer, Van Heel-Kasteel, Van der Hek, Hennekam, Hermans, Hermsen, Van Houwelingen, Van Iersel, Jabaaij, Jacobse, Jansen, Joekes, Kappeyne van de Coppello, Van Kemenade, Keuning, Knol, Koekoek, Kombrink, Konings, Korte-van Hemel, De Korte, Kosto, Krijnen, De Kwaadsteniet, Lambers-Hacquebard, Langedijk-de Jong, Lansink, Lauthermann, Van Leijenhorst, Van der Linden, Lubbers, Mateman, Meijer, Mertens, Moor, Van Muiden, Müller-van Ast, Niessen, Nijhof, Nijpels, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Paulis, Ploeg, Poppe, Portheine, Rempt-Halmmans de Jongh, Rienks, Rietkerk, Roels, Roethof, Van Rossum, Salomons, Van der Sanden, Schaapman, Schakel, Scherpenhuizen, Van der Spek, Spieker, Stemerding, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Toussaint, Tripels, Den Uyl, Veerman, Veldhoen, Van de Ven, Verbrugh, Verkerk-Terpstra, De Voogd, Voortman, B. de Vries, K. G. de Vries, Waalkens, Waltmans, Weijers, Wessel-Tuinstra, Wisselink, Wolff, Wöltgens, Worrell, Wuthrich-van der Vlist, Van Zeil en Zijlstra

en de heren Wiegel, Vice-Minister-President, Minister van Binnenlandse Zaken, Tuijnman, Minister van Verkeer en Waterstaat, Van Aardenne, Minister

van Economische Zaken, Albeda, Minister van Sociale Zaken, mevrouw Haars, Staatssecretaris van Justitie en de heer De Graaf, Staatssecretaris van Sociale Zaken.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Kolthoff en Evenhuis-Van Essen, wegens ziekte, de hele week;

Geurtsen, Van der Stoel en Scholten, wegens verblijf buitenslands, de hele week;

Mommersteeg en Van den Bergh, wegens bezigheden elders, ook morgen;

Voogd, wegens bezigheden buitenslands.

Deze berichten werden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van deze vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Op verzoek van de fractie van het CDA benoem ik in de Bijzondere Commissie 14 986 (De Arabische Boycot en Nederland) de leden Van der Burg en Van Iersel tot lid in de bestaande vacatures, het lid Korte-van Hemel tot plaatsvervangend lid in plaats van het lid Van Iersel en het lid Van Dam tot plaatsvervangend lid in de bestaande vacature.

Voorts in de Bijzondere Commissie 13 714 en 15 978 (Wijziging van de Onteigeningswet) (Grondpolitiek) het lid Borm-Luijckx tot plaatsvervangend lid in de bestaande vacature.

Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat ik in beginsel niet voornemens ben, de Kamer tussen 29 april en 26 mei aanstaande bijeen te roepen.

Ik stel voor, terug te komen op de beslissing van 20 januari 1981 de brief van de Minister van Verkeer en Waterstaat over de Zoute Veren (16 318) en de brief van de Minister van Sociale Zaken over een voortgangsverslag per 30 september 1980 van het arbeidsplaatsenplan (16 193, nr. 25) voor kennisgeving aan te nemen.

Ik stel voor, aan het debat over het sociaal-economisch beleid toe te voegen:

voorstel van de leden Kombrink en Van der Hek ten geleide van een urgentieprogramma voor behoud van werkgelegenheid (16 401, nr. 36);

de brief van de Minister van Sociale Zaken met een voortgangsverslag over de stand van zaken van het arbeidsplaatsenplan per 31 december 1980 (16 193, nr. 26);

(het op de agenda voorkomende stuk 16 401, nr. 31 komt te vervallen).

Ik stel voor, aan de orde te stellen bij de aanvang van de vergadering van donderdag 26 februari a.s. de ontwerpen van (rijks-)wet:

Naturalisatie van Banse, Hary Djaya Tony Maxim en 21 anderen (16 425);

Naturalisatie van Bodrilla Bayón, Joaquin en 19 anderen (16 543);

Naturalisatie van Ahlfeld, Jean Marcel en 26 anderen (16 544);

Naturalisatie van Arjun, Mohamed-zahoer en 21 anderen (16 545);

Naturalisatie van Andonyadis, Yorgi en 22 anderen (16 547);

Naturalisatie van Atzei, Michele en 22 anderen (16 548);

Naturalisatie van Algoe, Shamsouender en 27 anderen (16 549);

Naturalisatie van Ahuluheluw, Julius Christian en 20 anderen (16 568);

Naturalisatie van Abbas, Mohammed en 23 anderen (16 569);

Naturalisatie van de Almeida, Gualberto José en 27 anderen (16 570);

Naturalisatie van Almeida, Francisco Joao en 24 anderen (16 571);

Naturalisatie van Abed, Suleman en 26 anderen (16 572);

Naturalisatie van Al-Omari, Emad Zouhair Madhat en 21 anderen (16 573);

Voorzitter

Naturalisatie van Abdoelrahman, Mohamedfarook en 24 anderen (16 610);

Naturalisatie van Bakker, Heinz-Günther en 28 anderen (16 611);

Naturalisatie van Ashiq Hussain en 28 anderen (16 612);

Naturalisatie van Andrade Nobre, Vicenta Antonia en 23 anderen (16 613);

Naturalisatie van Alvarez Pizarro, Guillermo Zinobiel en 27 anderen (16 614);

Naturalisatie van Al Hanachi, Mimon Bouzian en 24 anderen (16 615);

Naturalisatie van Bahlo, Friedrich Paul en 23 anderen (16 616);

Naturalisatie van Almada Fernandes, Belmira en 24 anderen (16 617);

Naturalisatie van Aubert, Michel Jean Claude en 23 anderen (16 618);

Naturalisatie van Almeida da Fonseca, Daniel en 27 anderen (16 619);

Naturalisatie van Aksu, Zadik en 23 anderen (16 620);

Verlenging van de werking van krachtens de In- en uitvoerwet (Stb. 1962, 295) ten aanzien van de in- en uitvoer van goederen gestelde regel... (16 584);

Wijziging van de Wet tarieven in burgerlijke zaken (16 586);

Goedkeuring van het op 8 september 1967 te Luxemburg tot stand gekomen Verdrag inzake de erkenning van beslissingen betreffende de huwelijksband (Trb. 1979, 130);

Goedkeuring van het op 1 juni 1970 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Verdrag inzake de erkenning van echtscheidingen en scheidingen van tafel en bed (Trb. 1979, 131) (16 003 R 1134));

Regeling van het conflictenrecht inzake ontbinding van het huwelijk en scheiding van tafel en bed en de erkenning daarvan, in verband met de bekrachtiging van de Verdragen van Luxemburg en 's-Gravenhage inzake erkenning van beslissingen betreffende de huwelijksband, onderscheidenlijk de erkenning van echtscheidingen en scheidingen van tafel en bed (16 004).

Ik stel nader voor, de eventuele stemmingen inzake NSM te houden morgen, woensdag 25 februari, onmiddellijk na de middagpauze.

In verband met de afwezigheid van zowel de Minister als de Staatssecretaris van CRM, stel ik nader voor, de brief over de Stichting de Ombudsman (16 400-XVI, nr. 95) toe te voegen aan de agenda van de week van 10 t/m 12 maart a.s.

De Kamer heeft drie brieven ontvangen over het huur- en subsidiebeleid en over het huurbeleid in 1981.

Ik stel voor, heden niet te stemmen over de moties over het huurbeleid 1981 (16 550).

Overeenkomstig de voorstellen van de Voorzitter wordt besloten.

De Voorzitter: Ook stel ik voor, genoemde brieven toe te voegen aan de agenda van volgende week.

Ik stel hierbij een spreektijd voor van 15 minuten voor de grootste drie fracties en 10 minuten voor de overige fracties.

Ik stel voor, alle stemmingen over het huurbeleid in 1981 te houden op donderdag 5 maart na de middagpauze.

De heer **Van Dam** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het gaarne ermee eens dat vandaag niet over de moties inzake het huurbeleid wordt gestemd. Er dreigt echter verwarring. De Staatssecretaris schijnt drie brieven aan de Kamer te hebben gestuurd; in ons bezit is nog slechts het persbericht. Deze brieven hebben niet alle betrekking op het huurbeleid; zij betreffen drie verschillende onderwerpen, waarover drie keer afzonderlijk is gedebatteerd. Ik heb in principe geen bezwaar tegen behandeling van deze onderwerpen op dezelfde dag. Wij hebben echter verschillende woordvoerders voor deze drie terreinen, het huurbeleid, het stadsvernieuwingssubsidiebeleid en het beleid inzake de individuele huursubsidie. Het laatste, zeer belangrijke onderwerp zou pas aan de orde worden gesteld, nadat de Minister van Sociale Zaken de Kamer nader had ingelicht over de positie van de minima. Dit is nog niet gebeurd. Ik wil consequent zijn. De heer Dijkman heeft de motie, waar het allemaal om gaat, toen aangehouden totdat de brief van de Minister van Sociale Zaken er zou zijn. Ik stel nu voor, die eerste twee onderwerpen volgende week te behandelen – dan heb ik ook geen bezwaar tegen de spreektijd zoals u die voorstelt – en het onderwerp van de individuele subsidie pas te behandelen nadat de brief van de Minister van Sociale Zaken binnen is. Het uitstel was immers daarop gericht.

De Voorzitter: Ik heb een zo concreet mogelijk voorstel op dit moment gedaan, terwijl ik de tekst van de brieven natuurlijk nog niet had gelezen. Die brieven hebben ons minder dan een uur geleden bereikt. Ik verzoek de vaste commissie mij een nader gepreciseerd voorstel te doen in de loop van

deze week, opdat de details zo snel mogelijk in de agenda kunnen worden vermeld.

Ten slotte stel ik voor, aan de agenda van volgende week toe te voegen de behandeling van het wetsontwerp Goedkeuring van de op 28 februari 1979 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Overeenkomst tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de Regering van de Republiek Korea inzake financieringsvoorwaarden voor de levering van goederen in het kader van investerings- en samenwerkingsprojecten (15 705).

Overeenkomstig de voorstellen van de Voorzitter wordt besloten.

De Voorzitter: Ik geef het woord aan mevrouw Korte-van Hemel, die het heeft gevraagd.

Mevrouw Korte-van Hemel (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het is mij gebleken, dat binnen de Kamer nog nader beraad en besluitvorming nodig zijn over stuk nr. 16 162, aangezien hierop gewijzigde amendementen zijn ingediend. Ik zou u daarom willen vragen de stemming uit te stellen tot aanstaande donderdag.

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mij lijkt de zaak glashelder. Ik zie dan ook geen enkele aanleiding tot het uitstellen van de stemmingen.

De heer **Nijpels** (VVD): Ik steun het voorstel van mevrouw Korte.

De Voorzitter: Heeft de heer Roethof overwegende bezwaren om aan dit vriendelijke verzoek van mevrouw Korte te voldoen?

De heer **Roethof** (PvdA): Ik heb geen overwegende bezwaren.

De Voorzitter: Ik stel voor, de stemmingen over stuk nr. 16 162 uit te stellen tot aanstaande donderdag.

Daartoe wordt besloten.

De Voorzitter: Ik geef het woord aan de heer Terlouw, die het heeft gevraagd.

De heer **Terlouw** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van een onlangs aangenomen motie-Brinkhorst – een motie die handelde over de levering van onderzeeboten aan Taiwan – heeft de Minister-President de Kamer een brief geschreven, gedateerd 20 februari 1981. In die brief zegt de Regering, zich in dit geval niet aan de uitspraak van de Kamer te kunnen houden. Dat is een belangrijk feit, waarover de Kamer met de Regering van gedachten zal willen wisselen. In ieder geval wil mijn fractie dat graag

Voorzitter

doen. Bovendien bevat de brief een aantal opmerkingen van juridische aard, waarop mijn fractie graag nadere toelichting krijgt van de Minister-President. Wilt u daarom nog deze week de brief op de agenda plaatsen? Dat kan misschien op donderdag na het vragenuur of op een door u te bepalen moment, maar wel graag deze week nog.

De **Voorzitter**: Dat zal op een door de Kamer te bepalen moment zijn. Ik stel evenwel voor, dat debat inderdaad op donderdag na het vragenuur te houden.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Nu aan mijn wens voldaan wordt om de brief over Taiwan op de agenda van de Kamer te zetten, wil ik u vragen, de motie die ik heb ingediend en die nog hangende is (16 520 nr. 11), strekkende tot afkeuring van het regeringsbeleid ter zake, meteen mee in de discussie te betrekken. Dat lijkt mij nuttig.

De **Voorzitter**: Dat lijkt mij vanzelfsprekend.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt mij een uitstekend voorstel van de heer Terlouw om zo snel mogelijk over deze brief in de Kamer te debatteren. Ik ga ook graag akkoord met uw voorstel, dat te doen op donderdagochtend na het vragenuur. Omdat die donderdag ook nog een bescheiden bijeenkomst van mijn partij wordt gehouden, waar enkelen van ons worden verondersteld aanwezig te zijn, zou ik u willen verzoeken het daaraan te leiden dat eventuele stemmingen daarover volgende week plaatsvinden. Dat is trouwens de normale gang van zaken.

De **Voorzitter**: Uit het feit dat ik geen voorstel heb gedaan over eventuele stemmingen, afwijkend van de normale procedure, blijkt al dat ik dat van plan was. Dat betekent dat de stemmingen zullen worden gehouden op donderdag 5 maart, aangezien er op dinsdag bescheiden bijeenkomsten van verschillende verenigingen in een ander deel van het land plaatsvinden.

In verband met de bescheiden bijeenkomst die de heer Den Uyl zoëven noemde, herstel ik nog een fout die ik heb gemaakt naar aanleiding van het verzoek van mevrouw Korte. Ik stel nader voor, de stemmingen over stuk nr. 16 162 en over eventuele NSM-moties niet op donderdag, maar op woensdag te houden.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Het woord is aan mevrouw Beckers, die het heeft gevraagd.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Kamer willen vragen de brief van de Staatssecretaris van Justitie van 19 februari jl. over lichamelijk onderzoek van zigeuners als het kan met enige spoed op de agenda te zetten. Mijn fractie zou graag wat nadere informatie willen over de gang van zaken en zou enkele aspecten nog fundamenteel aan de orde willen stellen.

De **Voorzitter**: Ik zal donderdag een voorstel doen.

Aan de orde is de **stemming** over de **gewijzigde motie-Engwirda c.s. over het verstrekken van niet-Israël-verklaringen (14 986, nr. 23)**, ingediend op 17 februari 1981.

De **Voorzitter**: De heer Van Dijk vraagt heropening van de beraadslaging.

Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Van Dijk** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De uitleg die de Minister van Justitie enkele weken geleden bij het debat over de Arabische boycot nog eens heeft gegeven, heeft duidelijk gemaakt dat de voorgestelde wijziging van artikel 429 quater van het Wetboek van Strafrecht een alomvattende aanpak beoogt te bieden van alle uitingen van rassendiscriminatie met inbegrip van jodendiscriminatie in het economische verkeer, in welke vorm die discriminatie ook is gegoten en hoe onschuldig het gebruikte instrument ook moge zijn.

Ook de in de motie-Engwirda bedoelde niet-Israëlverklaringen zullen onder het genoemde artikel verboden zijn indien ze worden gebruikt als verkapt instrument van rassendiscriminatie, bij voorbeeld als verkapte niet-jood-verklaring. Wij zijn bijzonder tevreden met deze omvattende regeling.

De Minister heeft ook volstrekt duidelijk gemaakt dat uitspraken van de Kamer, gericht op het verbod van speciale vormen van discriminatie, deze aanpak van de Minister niet versterken maar in feite ondermijnen en verzwakken omdat de wetgever hiermee twijfel wekt over de vraag of zij de bedoeling heeft artikel 429 quater een zo omvattende werking te geven als de minister bedoelt. Van zulke uitspraken wenst mijn fractie zich dan ook te onthouden. Hiermee vervalt, naar ons ge-

voel, één van de belangrijkste redenen om zeer kritisch te staan tegenover de niet-Israël-verklaringen, namelijk hun mogelijk gebruik als verkapte niet-jood-verklaringen. Deze zaak is, naar onze mening, gedekt door de voorgestelde wijziging van artikel 429 quater. Blijft de niet-Israël-verklaring, die deze discriminerende werking niet heeft, maar bedoeld is om informatie te verschaffen over het al of niet onderhouden van economische of politieke relaties met de staat Israël door mensen die toestemming zoeken op het grondgebied van een Arabisch land te worden toegelaten.

Wij zien geen reden de indieners van deze motie te volgen en verklaringen van deze strekking geheel te verbieden. Wél zien wij, met de indieners van de motie, dat het afgeven van deze verklaringen door werkgevers over werknemers gevaar zou kunnen inhouden voor de persoonlijke levenssfeer van de werknemers, wat een probleem is dat verre uitgaat boven het kader van de Arabische boycot. Wij menen dat deze zaak in veel breder verband behandeld dient te worden, bij voorbeeld bij de komende wet op de bescherming van persoonsgegevens of bij een andere gelegenheid. Wij waren aanvankelijk van plan het in deze discussie over de Arabische boycot bij een duidelijke verklaring te laten dat wij de gevaren die hier liggen, ook zien en in de toekomst in breder verband wensen te behandelen.

De stem die wij vanmiddag tegen de motie-Engwirda zullen uitbrengen zou echter twijfel kunnen wekken aan het gewicht dat ook wij aan de bescherming van de persoonlijke levenssfeer hechten. Dat is de reden waarom wij alsnog, mede namens de VVD, een motie wensen in te dienen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van Dijk en Bolkestein wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat het verstrekken door de werkgever van persoonlijke gegevens omtrent werknemers in zgn. niet-Israëlverklaringen een inbreuk zou kunnen vormen op de persoonlijke levenssfeer van de laatsten;

verzoekt de Regering, zo spoedig mogelijk regels te ontwerpen om dergelijke inbreuken tegen te gaan,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Voorzitter

Zij krijgt nr. 25 (14 986).

Ik stel voor, onmiddellijk over deze motie te beslissen.

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie is niet in de gelegenheid geweest de motie van de heren Van Dijk en Bolkestein te bekijken. Ik heb er dus wel bezwaar tegen er nu al meteen over te stemmen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, over beide moties volgende week te beslissen.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt gesloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsontwerp **Instelling van een Raad voor de Verkeersveiligheid (16 158)**.

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken, dat de op dit wetsontwerp ingediende amendementen voldoende worden ondersteund.

Ik geef de gelegenheid tot het afleggen van **stemverklaringen vooraf**.

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Wat mijn fractie betreft zal een overgrote meerderheid, namelijk de hele fractie minus twee leden, tegen het amendement-Van Thijn en Van de Ven stemmen en wel om de volgende reden. Hoewel wij de goede bedoelingen van de indieners van het amendement onderschrijven en hoewel het amendement theoretisch een versterking van de coördinerende taak van de Minister van Verkeer en Waterstaat op het gebied van de verkeersveiligheid betekent, zijn wij er door de Minister van overtuigd, dat het amendement in de praktijk averechts zal werken.

Wij zullen in grote meerderheid vóór het amendement van de heer Cornelissen op stuk nummer 10 stemmen.

De artikelen 1 en 2 worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Van Thijn en Van de Ven (stuk nr. 9, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP, DS'70, alsmede de leden Van de Ven en Krijnen voor dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement ook

de andere op stuk nr. 9 voorkomende amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

Artikel 3 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 4 tot en met 9 worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-P. A. M. Cornelissen (stuk nr. 10) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de fractie van de BP, alsmede de leden Krijnen en Van de Ven tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel 10, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-P. A. M. Cornelissen (stuk nr. 10), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 11 tot en met 16 en de bevestigingen worden zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat in het publikatie- en uitvoeringsbevel in plaats van «wordt» moet worden gelezen: zal worden.

Deze verbetering zal worden aangebracht.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De fractie van de BP wordt aantekening verleend, dat zij geacht wenst te worden tegen dit wetsontwerp te hebben gestemd.

Aan de orde is de **stemming** over de **motie-Van den Bergh over de humanitaire hulp aan El Salvador. (16 634, nr. 1)**, is ingediend op 19 februari 1981.

De **Voorzitter**: Mij is gevraagd om heropening van de beraadslaging. Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Tijdens het vorige week gehouden debat heeft mijn collega Van den Bergh een motie ingediend die een passage bevatte, waartegen de Minister van Buitenlandse Zaken klemmende argumenten heeft aangevoerd. Nader beraad heeft ons tot het oordeel gebracht, dat de bezwaren van de Minister van Buitenlandse Zaken tegen die passage als gegrond moesten worden beschouwd.

Wij willen daarom een gewijzigde motie indienen. Deze heeft dezelfde inhoud als de oude motie minus de als

volgt luidende passage: 'overwegende dat het ongewenst is humanitaire alsmede medische en voedselhulp te maken tot een instrument van buitenlandse politiek.'

Motie

De **Voorzitter**: De heer Ter Beek heeft zijn motie (16 634, nr. 1) in die zin gewijzigd, dat deze thans luidt:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat humanitaire hulp in El Salvador vanwege de onstane situatie in dat land dringend noodzakelijk is;

van mening, dat de Europese Gemeenschap een belangrijke rol kan spelen bij het lenigen van de omvangrijke humanitaire nood in El Salvador;

van mening, dat langer uitstel van een beslissing over het verlenen van humanitaire hulp door de Europese Gemeenschap onnodig en ongewenst is; dringt er bij de Regering op aan, te bevorderen, dat spoedig een positieve beslissing wordt genomen door de EG-Ministerraad over het verlenen van humanitaire hulp aan El Salvador;

verzoekt de Regering, uit te spreken, dat in het geval de EG-Ministerraad alsnog negatief mocht beslissen, zij zelf bereid is aanvullende humanitaire hulp aan El Salvador te verlenen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze gewijzigde motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 2 (16 634).

Ik stel voor, aanstonds over deze motie te beslissen.

De heer **Gualthérie van Weezel** (CDA): De motie is nog niet rondgedeeld.

De heer **Nijhof** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! De motie van de heer Ter Beek is nog niet rondgedeeld! Ik ben daarvan pertinent zeker.

De **Voorzitter**: Ik zal laten nagaan wat is gebeurd met zowel de motie-Van Dijk als met de motie-Van den Bergh en Ter Beek. Twee weken geleden heeft zich ook een incident voorgedaan. Ik meende daarna een waterdicht systeem te hebben ontwikkeld. Ik ben echter genooddaakt om, als ook maar één lid zegt de motie niet te hebben gezien, het stemmen over de motie één week uit te stellen.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De moties lagen gewoon in de postvakjes. Is het misschien moge-

De PvdA-kamerleden Den Uyl (l) en Ter Beek (r)

lijk, nadat u het hebt uitgezocht en de bevestiging hebt gekregen, dat de motie inderdaad in de postvakjes lag, morgen over de motie te stemmen?

De **Voorzitter**: Dat lijkt mij in ieder geval mogelijk. Gaat de Kamer hiermee akkoord, onafhankelijk van de uitslag van mijn onderzoek?

De heer **Rietkerk** (VVD): En onafhankelijk van de vraag of het liggen in postvakjes voldoende is.

De **Voorzitter**: Dat is inderdaad niet voldoende! De afspraak is dat, wanneer een motie wordt ingediend, deze tenminste aan één lid van iedere fractie ter hand wordt gesteld. Als aan deze voorwaarde niet is voldaan, dan maak ik daarvoor mijn verontschuldigingen.

Naar mij blijkt, gaat de Kamer ermee akkoord, dat morgen over deze gewijzigde motie wordt gestemd.

De beraadslaging wordt gesloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsontwerp **Nadere wijziging van de Algemene Kinderbijslagwet (verhoging kinderbijslagbedragen voor eerste en tweede kinderen per 1 januari 1981) (16 526)**.

Het amendement-Meijer (stuk nr. 6, II) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR, de CPN en de PSP voor dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement de

andere op stuk nr. 6 voorkomende amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

Artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen II tot en met IV en de bevoegden van het wetsontwerp worden zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat in artikel II in plaats van «onafgeronden» moet worden gelezen: onafgeronde.

In het publikatie- en uitvoeringsbevel moet na «aangaat» een komma worden geplaatst.

Deze verbeteringen zullen worden aangebracht.

Het wetsontwerp wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de BP tegen het wetsontwerp hebben gestemd.

Ik stel nader voor, de stemming over de twee moties inzake de Arabische boycot en Nederland morgen te doen plaatsvinden.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsontwerp **Gemeentelijke herindeling van Zuid-Limburg (15 521)** en over de motie-Castricum c.s. over werkgelegenheidsaspecten bij de herindeling van Zuid-Limburg (15 521, nr. 33).

El Salvador
Kinderbijslag
Zuid-Limburg

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken, dat de op dit wetsontwerp ingediende amendementen voldoende worden ondersteund.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van **stemverklaringen vooraf**.

□

De heer **Hennekam** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn verklaring namens de fractie van het CDA beperkt zich tot het gebied van de oostelijke mijnstreek. Onze fractie heeft zich altijd voorstander getoond van een vijfdeling van dit gebied. Uitvoerig hebben wij daarvoor onze argumenten op tafel gelegd. Kern van die argumentatie was, dat bij een vijfdeling gemeenten ontstaan van voldoende omvang en bestuurlijk draagvlak om de problemen aan te kunnen. Daarnaast is het onbetwist dat, welke deling in de oostelijke mijnstreek ook wordt gekozen, samenwerking tussen de gemeenten noodzakelijk is en blijft.

Gebleken is echter dat de vijfdeling bij de Minister op onoverkomelijke bezwaren stuit. Het is duidelijk dat de fractie van het CDA het ten diepste betreurt, dat de Minister vasthoudt aan maximaal een vierdeling en daarmee een onoverkomelijke politieke barrière opwerpt.

Voor de fractie van het CDA staat vast dat, gezien het grote belang van dit wetsontwerp voor geheel Zuid-Limburg, deze herindeling moet doorgaan. Al meer dan twaalf jaar hangt een bestuurlijke onzekerheid boven de Limburgse markt: 58 gemeenten gesteld voor een ongewisse toekomst. Het is onze mening dat het gehele gebied en alle betrokkenen er thans recht op hebben, dat zekerheid wordt geboden, zodat men eindelijk weet waar men aan toe is.

Uitstel is onverantwoord, afronding dient nu plaats te vinden. Het CDA kan, mag en wil deze verantwoordelijkheid niet uit de weg gaan en moet mede het grotere belang van het gehele wetsontwerp laten prevaleren. Noodgedwongen hebben wij daarom ons amendement-Hoensbroek moeten intrekken. Het spreekt vanzelf dat wij in deze samenhang onmogelijk de vrijheid vinden om voor het amendement, voorkomend op stuk nr. 32 te stemmen. Met de grootst mogelijke tegenzin zullen wij onze stem daartegen uitbrengen.

□

De heer **Abma** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Namens mijn fractie leg ik naar mijn mening in dit geval geen onnodige en overbodige stemverklaring af, omdat het onzorgelijk moeilijk is om

Abma

tegen te stemmen, als men heeft verklaard ergens voor te zijn en als men er nog voor is. Wij onderschrijven het argument dat Zuid-Limburg ten slotte toch moet weten waar het aan toe is. Wij staan dus voor het zeer onaangename dilemma te moeten kiezen tussen twee amendementen, waar wij voor zijn, terwijl maar één amendement kan worden aanvaard.

Wij hebben laten overwegen het argument, dat het drie gemeenten betreft, waarvan Ubach over Worms ook zelfstandig kon zijn, waardoor voor deze drie gemeenten min of meer een zelfstandigheid wordt bewaard. Het betreft bovendien een gebied dat een landelijk karakter draagt. Het zou voor deze regio moeilijk zijn, zich in dat landelijk karakter te handhaven tegenover een stedelijke gemeente.

Het spijt ons uiteraard voor de gemeente Hoensbroek en wij hopen dat de bestuurskracht die daar aanwezig is, voldoende is om zich ook in die helaas nieuwe verhouding zo sterk mogelijk te handhaven.

Artikel 1 wordt zonder stemming aangenomen.

De Voorzitter: Ik breng thans alleen de op het wetsontwerp voorgestelde amendementen in stemming.

Het amendement-Evenhuis en Hennekam (stuk nr. 20) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de PvdA tegen dit amendement hebben gestemd.

Ik constateer voorts, dat door de aanneming van dit amendement het amendement-Brinkhorst (stuk nr. 24) is vervallen.

Het amendement-Waltmans c.s. (stuk nr. 32) wordt met 76 tegen 65 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de leden:

Korte-van Hemel, De Korte, Krijnen, De Kwaadsteniet, Lansink, Lauxtermann, Van Leijenhorst, Van der Linden, Lubbers, Mateman, Van Muiden, Nijpels, Paulis, Ploeg, Portheine, Rempt-Halmans de Jongh, Rietkerk, Van Rossum, Van der Sanden, Schakel, Scherpenhuizen, Tripels, Veerman, Van de Ven, Verbrugh, Verkerk-Terpstra, De Voogd, B. de Vries, Waalkens, Weijers, Wisselink, Van Zeil, Aarts, Abma, Andela-Baur, Van Baars, B. Bakker, De Beer, Beinema, Blaauw, H. A. de Boer, J. J. P. de Boer, Bolkestein, Borgman, Borm-Luijckx, Braams, Bremen, Van den Broek, Buikema, Van der Burg, G.

M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Couprie, G. C. van Dam, Dees, Deetman, Van Dijk, Dijkman, Van Dis, Van Erp, Evenhuis, Eversdijk, Faber, Frinking, Gerritse, Ginjaar-Maas, Gualthérie van Weezel, Van Heel-Kasteel, Hennekam, Hermans, Hermsen, Van Houwelingen, Van Iersel, Jacobse, Joekes en Kappeyne van de Coppello;

Voor hebben gestemd de leden:

Koekoek, Kombrink, Konings, Kosto, Lambers-Hacquebard, Langedijk-de Jong, Meijer, Mertens, Moor, Müller-van Ast, Niessen, Nijhof, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Poppe, Rienks, Roels, Roethof, Salomons, Schaapman, Van der Spek, Spieker, Stemerding, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Toussaint, Den Uyl, Veldhoen, Voortman, K. G. de Vries, Waltmans, Wessel-Tuinstra, Wolff, Wöltgens, Worrell, Wuthrich-van der Vliet, Zijlstra, Van den Anker, M. Bakker, Beckers-de Bruijn, Ter Beek, Bischoff van Heemskerck, De Boois, Brinkhorst, Buurmeijer, Castricum, M. P. A. van Dam, Dankert, Van der Doef, Duinker, Engwirde, Epema-Brugman, De Graaf, Haas-Berger, De Hamer, Hartmeijer, Van der Hek, Jabaij, Jansen, Van Kemenade, Keuning, Knol en de Voorzitter.

Het amendement-Brinkhorst (stuk nr. 25) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PPR, de PSP, de CPN, DS'70 en de BP voor dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Evenhuis en Hennekam (stuk nr. 19) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de PvdA tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Hennekam en Evenhuis (stuk nr. 21) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat dit amendement is aangenomen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

Het amendement-Waltmans (stuk nr. 14) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PPR, de CPN, de PSP, en de BP voor dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Evenhuis (stuk nr. 27) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA en D'66 tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Hennekam c.s. (stuk nr. 17) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA en de PSP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Hennekam en Evenhuis (stuk nr. 26) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Evenhuis (stuk nr. 28) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat dit amendement is aangenomen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

Ik deel mede, dat het amendement-Evenhuis (stuk nr. 29) is ingetrokken.

Het amendement-Hennekam en Evenhuis (stuk nr. 18) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de PSP en DS'70 tegen dit amendement hebben gestemd.

Dit waren de stemmingen over de op artikel 2 voorgestelde amendementen.

Het amendement-Van der Spek op artikel 19 (stuk nr. 30, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP en de PPR voor dit amendement hebben gestemd. Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement het andere op stuk nr. 30 voorkomende amendement als verworpen kan worden beschouwd.

Het amendement-Van der Spek op artikel 44 (stuk nr. 31, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de PvdA, de PPR en de CPN voor dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement het andere op stuk nr. 31 voorkomende amendement als verworpen kan worden beschouwd.

Voorzitter

Ik stel voor, de overige stemmingen in verband met het wetsontwerp te houden op een nader te bepalen tijdstip.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Hennekam voor het afleggen van een stemverklaring vooraf over de motie-Castricum c.s. (stuk nr. 33).

De heer **Hennekam** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De motie van de heer Castricum en de zijnen oogt sympathiek. Het gegeven dat de desbetreffende bepalingen in het voor ons liggende wetsontwerp stroken met de opvattingen van de betrokken ambtenarencentrales en de toezegging van de Minister om eventuele knelpunten eventueel te bezien, zijn echter voor ons redenen, tegen deze motie te stemmen.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de Minister van Binnenlandse Zaken, die het heeft gevraagd.

Minister **Wiegel**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nu bevestigen wat ik eerder in het debat heb gezegd, namelijk dat door de amendementen ten aanzien van Beek thans via een nota van wijziging kan worden besloten tot het handhaven van de gemeente Geleen en tot het handhaven van de gemeente Brunssum. Inhoudelijk heb ik dat al eerder meegedeeld. Bij dezen wordt deze nota van wijzigingen echter ingediend.

De motie-Castricum c.s. (stuk nr. 33) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66 de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 voor deze motie hebben gestemd.

Aan de orde is de **stemming** over het ontwerp van rijkswet **Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de Hoge Raad der Nederlanden (16 163, R 1146)**.

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat in de vierde alinea van het formulier van afkondiging na 'Statuut' moet worden ingevoegd: voor het Koninkrijk.

Deze verbetering zal worden aangebracht.

Dit ontwerp van rijkswet wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de **stemming** over het ontwerp van rijkswet **Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de berechting van ambtsmisdrijven (16 164, R 1147)**.

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat in de vierde alinea van het formulier van afkondiging na 'Statuut' moet worden ingevoegd: voor het Koninkrijk.

In artikel 6.7 moet in plaats van 'Staatssecretarissen' worden gelezen: staatssecretarissen.

Deze verbeteringen zullen worden aangebracht.

Dit ontwerp van rijkswet wordt, na goedkeuring van de onderdelen, bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR en de BP tegen dit wetsontwerp hebben gestemd.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het **voorstel van wet van de leden Roethof en Haas-Berger tot aanvulling van artikel 280 van het Wetboek van Strafrecht (Hulpverlening aan minderjarigen) (16 518)**.

Dit voorstel van wet wordt, na goedkeuring van de onderdelen, bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP, het GPV en de BP tegen dit voorstel van wet hebben gestemd.

Ik verzoek de voorstellers, de verdediging in de Eerste Kamer te willen voeren.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsontwerp **Nadere wijziging van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (herziening van de rijksbijdrage aan het Algemeen Fonds Bijzondere Ziektekosten) (16 073)**

en over:

de motie-Toussaint over een sluitend stelsel van normen en algemene voor-

Zuid-Limburg
Grondwet
Minderjarigen
Ziektekosten
Scheepsbouw (NSM)

waarden voor de erkenning van kruisorganisaties (16 073, nr. 8);

de motie-Toussaint over heffing van een eigen bijdrage (16 073, nr. 9).

De **Voorzitter**: Mij is verzocht om heropening van de beraadslaging. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Tijdens het debat van verleden week heeft de Staatssecretaris verklaard dat zij binnenkort normen zal vaststellen voor het erkennen van kruisorganisaties. Gelet op die toezegging trek ik mijn motie, voorkomend op stuk 16 073, nr. 8 in.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie-Toussaint (16 073, stuk nr. 8) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

De motie-Toussaint (16 073, nr. 9) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP voor deze motie hebben gestemd.

De heer Van den Broek deelt mij mede, dat de fractie van het CDA per abuis vóór het ontwerp van wet van de leden Roethof en Haas-Berger (16 518) heeft gestemd.

Aan de orde is de behandeling van een **verslag van een mondeling overleg en een brief van de Minister van Economische Zaken over NSM (14 969, nrs. 57 en 58)**.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Thans moeten wij debatteren over het besluit van de Minister van Economische Zaken geen steun meer te verstrekken aan de Nederlandse Scheepsbouwmaatschappij te Amsterdam. Dit besluit hebben wij de vorige week reeds in een openbaar mondeling overleg aangevochten. Wij zullen dit besluit nu in een plenaire vergadering bespreken.

Om te beginnen moeten wij de vraag beantwoorden of de NSM sinds haar oprichting in 1978 kansen heeft gehad zich te ontwikkelen. Daarbij zijn

Woordvoerder van de PvdA, de heer Van der Hek

tevens de afspraken en toezeggingen van dat moment aan de orde. In dit soort debatten doet zich snel de verleiding voor over manuren, bedragen, al of niet besteed en toegezegd, te gaan redetwisten. Het lijkt mij dat dit vaak een beetje verwarrend overkomt; toch ontcom ik er niet aan hierover een paar opmerkingen te maken.

Ik mag in herinnering roepen dat de NSM, als restant van de NDSM, een start zou worden geboden doordat het RSV-concern 250.000 manuren bij de NSM zou plaatsen en doordat voor de overige 150.000 manuren de NSM werk van de markt mocht aantrekken. Daarmee zou de zekerheid geboden worden een aantal jaren te kunnen functioneren, waarna de situatie opnieuw zou worden bekeken. Hiervoor was een bedrag van f 40 mln. beschikbaar.

Ik constateer slechts dat die f 40 mln. niet precies zijn gebruikt om de uren te vullen die waren toegezegd. Het bedrag is ook voor andere doeleinden gebruikt, namelijk voor het geven van tegemoetkomingen aan het RSV-concern. Bovendien is het RSV-concern er niet in geslaagd werk aan de NSM te geven, zoals afgesproken was. De ADM heeft als een goed huisvader werk naar de NSM doorgeschoven, maar dit in het bestek van de 150.000 manuren die het RSV-concern boven de 250.000 uren had toegezegd. Door het slecht nakomen van afspraken zijn er in de praktijk onderbezettingen opgetreden.

In de zomer van 1980 begonnen echter de moeilijkheden pas echt te ko-

men. De Minister nam toen twee opmerkelijke initiatieven. Zijn Scheepsbouwnota kondigde als het ware de eventuele sluiting van de NSM al aan. Er stond namelijk in dat de voortzetting van de NSM opnieuw zou moeten worden bezien. Daarmee gaf de Minister zelf het startschot voor de afbraak die tot de huidige situatie heeft geleid. Eigenlijk is dit haast onzorgvuldig bestuur te noemen. Zonder dat met betrokkenen overleg werd gevoerd en zonder dat men tot een afgerond besluit kwam, werd in een nota terloops medegedeeld dat het met de NSM wel eens afgelopen zou kunnen zijn.

Zo iets doe je niet. Maar, de Minister deed meer. Thans weten wij dat hij de NSM liet weten dat de NSM geen werk mocht aanvaarden waarvan de productietijd langer zou zijn dan drie maanden. Daarmee werd in feite gezegd dat de NSM wel secties mocht bouwen of kleine opdrachten mocht aanvaarden, maar dat de NSM de continuïteit volstrekt niet mocht veilig stellen door werk aan te nemen met langdurige productieperiodes. Daarmee was eigenlijk het lot van de NSM bepaald.

Min of meer werd de maatregel genomen, dat het organisatiebureau YDO dit onderwerp nog eens zou bestuderen. Daaruit kwam al een zekere conceptie naar voren, namelijk het idee van een sectiefabriek als toelevancier aan werven met onvoldoende staalcapaciteit, maar toch met een redelijke bezetting. Welnu, zo'n sectiefabriek zou tot de mogelijkheden behoren.

Uiteindelijk besloot de Minister, die conceptie niet te aanvaarden. Er kwam een scherpe reactie van de zijde van directie en commissarissen. Die zeiden: dan kunnen wij onze verantwoordelijkheid niet meer aanvaarden voor de NSM en de Minister moet maar eens precies vertellen wat hij wil. Dat leidde tot het inschakelen van de heer Fibbe, waarnemend voorzitter van de Beleidscommissie Scheepsbouw, niet als waarnemend voorzitter, maar als een onderzoeker van mogelijkheden.

De heer Fibbe manoeuvreerde zeer merkwaardig. Er zijn twee mogelijkheden betreffende de heer Fibbe: hij heeft òf zijn werk niet goed gedaan òf hij mocht zijn werk niet goed doen van de Minister. De heer Fibbe kwam met een oplossing, namelijk een staalconstructiebedrijf. In vaktermen heet dit een 'jobber'. Dit was in ieder geval niet wat de ADM/NSM-directie wilde, namelijk een sectiefabriek. Het was ook niet datgene wat het bureau YDO als de mogelijkheid achtte. Hij kwam echter met iets aparts, iets anders. Dat gebeurde op grond van gesprekken met scheepswerven.

Eén scheepswerf was daarbij nadrukkelijk niet betrokken, namelijk de ADM/NSM zelf. De heer Fibbe moest dan ook telexen versturen, waarin de relativiteit van zijn instemmingen nog eens werd benadrukt.

Op mij heeft het werk van de heer Fibbe een onzorgvuldige indruk gemaakt. De Minister acht ik daarvoor echter compleet verantwoordelijk, want de heer Minister heeft zelf de jobbing aan de heer Fibbe als enige nog te beschouwen mogelijkheid gepresenteerd. In een nader mondeling overleg daarna moest de Minister zelf vaststellen, dat dit nu precies niet het enige was waarom het ging en dat er ook nog een optie lag van ADM/NSM zelf, namelijk om geen staalconstructiebedrijf tot stand te brengen bij de NSM, maar een sectiefabriek. Dat heeft mij toen de opmerking in de mond gelegd, dat de Minister wel heel onzorgvuldig is opgetreden en dat wij bij een vorig overleg haast misleid zijn geweest.

De Minister houdt echter vol, dat die propositie van de ADM/NSM voor een sectiefabriek niet haalbaar is. Wij bestrijden dat ten enen male. Wij hebben zoëven al gewezen op de standpuntbepaling van de ADM/NSM zelf. Ook hebben wij al gewezen op de opvatting van het bureau YDO. Wij 'beargmenten' dat nogmaals met de ook daarin schuilgaande industrie-politieke zienswijze. Moderne werven voor middelgrote scheepsbouw vergen

Van der Hek

grote investeringen. Werven, zoals Van der Giesen-de Noord en De Merwede, zijn er terecht toe overgegaan, hun hellingen te overdekken.

Wij hebben het toegejuicht dat de Minister hen daarbij behulpzaam is geweest. Dergelijke werven halen evenwel, gegeven de nogal aanzienlijke investeringen, een aanvaardbare verhouding tussen kosten en opbrengsten, indien zij hun produktietempo kunnen verhogen. Anders komen die investeringen er niet uit.

Het is een logische gedachte om dan een werkverdeling tot stand te brengen tussen staalvoorbewerking en assemblage, assemblage op de overdekte helling en staalvoorbewerking in staalvoorbewerkingsbedrijven, zoals de NSM. Wat lag er dan meer voor de hand om die sectiefabriek, de NSM, goed geoutilleerd te laten functioneren in die industrie-politieke zienswijze en daarmee te voorkomen, dat beide genoemde werven en nog andere een eigen staalcapaciteit zouden moeten opbouwen, respectievelijk uitbreiden en moderniseren? Immers, er is een goed geoutilleerde NSM. Waarom wordt die niet ingezet? Waarom zijn er geen afspraken gemaakt met de betrokken werven?

Ik wijs er nog eens op, dat het beleidsplan voor de scheepsbouw, zoals dat onder Minister Lubbers tot stand is gekomen, ook nadrukkelijk de mogelijkheid openlaat, dat de Minister samenwerking tussen werven tot stand brengt, wanneer dat uiteraard op scheepsbouwpolitieke gronden verantwoord is.

Het volgende punt van de Minister is, dat hij eigenlijk niet weet, als hij al de stelling van de sectiefabriek aanvaardt, waar hij het geld vandaan moet halen.

Als zowel de NSM zelf en de ADM die voor een goed deel de directie over de NSM voert, als het Bureau YDO en iedereen die verstand heeft van scheepsbouw zegt dat zo'n sectiefabriek na verloop van tijd zeer goed kan functioneren in de conceptie, die ik zoëven heb geschetst, waarom zou er dan geen geld hiervoor beschikbaar zijn? Goed beleid verdient goed geld.

Er is f 30 miljoen voor gevraagd. De suggestie bestaat altijd, niet alleen binnen maar ook buiten de Kamer, dat het een soort subsidie is, die gewoon uit de portemonnaie van de overheid wordt gehaald en uitgekeerd. Niets is minder waar. Alleen de verliesdekkingen komen ten laste van de rijksbegroting. Werkkapitaal en eigen vermogen zijn zaken die de Minister niet direct en

zonder meer uit de begroting hoeft te financieren.

De Minister zegt dan dat hij er toch bij inschiet wanneer er een deconfiture komt. Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen hier nooit pleidooien houden voor oplossingen die al op voorhand leiden tot deconfitures. Als het een goede opzet betreft, dan dient deze gerealiseerd te worden. De Minister moet inderdaad in de aanvang een zeker verlies voor zijn rekening nemen.

De Minister stelt dat hij zo'n regeling niet kan financieren uit de pot voor steun aan individuele bedrijven en dat ook de generieke scheepsbouwregeling niet van toepassing is. Ik heb al meermalen betoogd dat steun aan individuele bedrijven niet als werkkapitaal en vermogen moet worden gefourneerd. De Minister heeft daarvoor de beschikking over andere regelingen, waarbij ik heb gewezen op de bijzondere financieringsregeling van de Nationale Investeringsbank.

Het gaat erom, of men in de conceptie gelooft en of zij goed is onderbouwd. Het gaat er met andere woorden om of men deze weg wil bewandelen en of deze begaanbaar is, wanneer men die weg wil bewandelen. De verliezen die dan in de aanlooperperiode ontstaan, moet de Minister dan wel hoogstwaarschijnlijk afdekken uit de scheepsbouwpot. In dat geval komt de Minister met het argument dat de generieke-steunregeling daarin niet zou voorzien.

Ook deze stelling onderschrijven wij niet. Wij zijn het eens met de opmerkingen die collega Van Houwelingen heeft gemaakt tijdens het mondeling overleg, namelijk dat het heel wel denkbaar is – wanneer men werkelijk wil – dat een sectiefabriek die uitsluitend of in hoofdzaak is georiënteerd op de scheepsbouw, zoals hier wordt voorgesteld, in de generieke-steunregeling moet kunnen worden geregeld. Daarbij komt uiteraard tussen hoofdaannemer en onderaannemer een verkening tot stand van de op die wijze gegeven steunbedragen. Wanneer de Minister dat wil, dan is die constructie denkbaar. Het is echter de vraag, of hij dat wil.

Wij vragen de Minister met klem, de weg te bewandelen die ik nu heb geschetst. Er is geen goede reden aan te voeren tegen het bewandelen van deze weg, behalve wellicht de reden dat deze Minister bij zijn collega van Financiën de centen niet loskrijgt. Hij is dan echter niet verantwoord bezig als Minister die verantwoordelijk is voor de industriepolitiek. De Minister moet zich ervoor inzetten, deze mogelijkheden te realiseren.

Ten slotte noem ik nog twee punten in het bijzonder.

Het zal de Minister niet zijn ontgaan dat de Amsterdamse regio klap op klap heeft te incasseren op het gebied van de werkgelegenheid. Behalve de NSM is er ook nog het probleem-Ford. Er is al diverse malen iets ernstigs gebeurd. Ik vraag de Minister, ook dit feit ernstig in zijn overwegingen te betrekken. Het laatste restje scheepsnieuwbouw in de Amsterdamse regio staat op het spel.

Ik wijs het CDA en de VVD er nog eens nadrukkelijk op dat de NSM vooral een politieke uitvinding van deze partijen is. Ik herinner eraan dat de Partij van de Arbeid eigenlijk iets anders wilde. Wij hebben ons aangesloten bij de voorstellen die in het bijzonder door het CDA en de VVD in 1978 zijn gedaan. Deze partijen hebben dus een niet geringe verantwoordelijkheid in deze zaak. Zij zouden het uiterste moeten doen om de voorgestelde oplossing te realiseren. Zij mogen zich daaraan niet onttrekken.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Hebben wij een bijzondere verantwoordelijkheid?

De heer **Van der Hek** (PvdA): Ja, in die zin dat het oorspronkelijke voorstel voor de NSM méér uit de koker van het CDA is gekomen dan uit de koker van de PvdA.

Wij hebben ons bij het voorstel van het CDA aangesloten en wij zullen het blijven steunen wanneer het CDA de oplossing hard wil maken. Ik herinner er slechts aan dat er wat dat betreft een niet geringe taak op het CDA ligt te wachten.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Voor de geschiedenis lijkt het mij goed, te zeggen dat wij in 1978 het open houden van de optie voor grote scheepsnieuwbouw in de Amsterdamse regio hebben bepleit. Wij hebben niet het voorstel voor de huidige structuur gedaan; dit was een voorstel van de Regering, dat wij hebben gesteund en aanvaard, evengoed als u dit heeft gedaan.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Ik herinner voor de volledigheid eraan dat de optie van 400.000 uren capaciteit door alle betrokkenen het uiterste minimum werd genoemd. Wij hebben toen gezegd dat de opzet groter moest zijn om het bedrijf levenskrachtig te laten zijn in de toekomst. Als de heer Van Houwelingen zegt dat de Minister is blijven steken op het aantal van 400.000 uren en het CDA zich hierbij heeft neergelegd, hoewel het meer had gewild, is er des te meer reden voor de

Van der Hek

fractie van het CDA om zich nu in te spannen voor handhaving van het bedrijf. Als ik het zo mag opvatten, heb ik de grootst mogelijke verwachtingen van de inbreng van de fractie van het CDA in dit debat.

Ik rond af met de wens dat de Minister zich ernstig bezint op de stelling die hij heeft betrokken, dat hij terugkomt van wat hij heeft gedaan en dat hij uiteindelijk het voorstel dat ik heb verwoord, tracht te realiseren.

□
De heer **Bakker** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Mijn opvattingen over deze zaak lopen sterk parallel met die van de heer Van der Hek, zoals zal blijken. Dit verheugt mij, mede omdat bij het volgende agendapunt, inzake de werkgelegenheid, de standpunten nogal eens uit elkaar zullen lopen.

In 1978 waren er verscheidene redenen om via NSM in Amsterdam scheepsnieuwbouw van enige omvang te laten voortbestaan. Een overweging was de onrustbarende snelle aftakeling van de industrie, vooral metaalindustrie, in het gehele land en in en rond Amsterdam in het bijzonder. Een andere overweging was dat scheepsbouw als zodanig blijft bestaan, dat er meer en niet minder van en naar Nederland zal worden gevaren en dat hierin voor Nederlandse scheepsbouwindustrie een plaats behoort te zijn. Een derde overweging was dat het ongewenst lijkt dat nog slechts op één plaats civiele bouw van grote schepen in ons land plaatsvindt. Niet in de laatste plaats was het een overweging dat in Amsterdam naast een voortreffelijke mechanische uitrusting nog steeds vakmanschap van hoge kwaliteit aanwezig was en is.

Dit waren in 1978 de voornaamste redenen om de NSM in Amsterdam tot stand te brengen in de bekende constructie van een nauwe verbinding met de ADM. Niet in de laatste plaats de inzet en de klemmende argumenten van de scheepsbouw mensen zelf hebben ervoor gezorgd dat deze weg, tegen twijfel en cynisme in is gekozen. Het zou geen stervensbegeleiding zijn, was de formule.

Wat hierna gebeurde, heeft de indruk gewekt dat het cynisme toch heeft getriomfeerd en dat er wél sprake was van stervensbegeleiding. In het najaar van 1978 kwam het besluit tot oprichting van de NSM tot stand. Een jaar later vond de werkelijke oprichting plaats. Nog later was de aanwijzing van commissarissen. Nauwelijks een jaar na de oprichting verscheen een re-

geringsstuk waarin het voortbestaan werd betwijfeld. Het was zoiets als de waarschuwing van vroeger: Verzoeken geen geld of goederen af te geven aan mijn gewezen echtgenoot. In dit geval was het: Koop geen schepen of secties bij de NSM, want je weet niet waarin je je begeeft. Weer enkele maanden later gaat het concreet om sluiting.

Ik vermeld hierbij het wrange feit dat sluiting aan de orde komt op het moment dat Amsterdam op grootse wijze de Februaristaking van veertig jaar geleden gaat herdenken, waarin de scheepsbouwers zo'n gewichtige rol hebben gespeeld.

Ik zeg dit terzijde, maar het is wel een illustratie van de mensen waarom het gaat.

De NSM heeft geen kans gehad. Dat blijkt uit alle gesprekken die wij de afgelopen tijd hebben gehad. Alle door mij aangegeven overwegingen waren overwegingen voor de langere termijn. Zo'n bedrijf met zo'n doelstelling moest worden opgebouwd vanuit de put waarin de NDSM terecht was gekomen. Herstel van vertrouwen, de behorende stijging van arbeidsproductiviteit, de oriëntatie op de mogelijkheden, dat alles was nooit een kwestie van maanden, van een jaar of van anderhalf jaar.

Dat was een kwestie van langere termijn, vooral bij de invoering in een nieuwe organisatie. Daar moest medewerking en loyale steun voor zijn, anders kwam het politieke besluit, zoals dat genomen was, in de lucht te hangen. Die medewerking is er niet geweest. Er werd voor de opbouw een volstrekt willekeurig bedrag gekozen. Tegelijk werd echter het verlies op de onderhanden zijnde orders van de RSV naar de NSM overgebracht en werd het terrein met alles wat erop en eraan zat aan de RSV betaald via het steunbedrag voor de NSM. Daarmee was bijna de helft van het beschikbare bedrag verdwenen.

RSV garandeerde een basiswerk van 250.000 uur per jaar.

Dat kwam er echter niet. Er kwam wel bij voorbeeld een verzoek voor een bepaalde produktie in de helft van de tijd die nodig was geweest om dat verzoek van Rotterdam naar Amsterdam over te brengen. De RSV had zijn NSM-geld binnen en gedroeg zich verder op een wijze die elders sabotage zou zijn genoemd. Dat moet het departement van Economische Zaken, dat bij de RSV een dikke vinger in de pap heeft, zich tegelijkertijd aantrekken! Alles wijst erop, dat de NSM en ambtelijk en via de RSV systematisch de strop om de nek heeft gekregen, tot en met

de voortijdige zinspeling op sluiting toe die iedere ordervererving heeft gewurgd.

Er zijn voorbeelden van mondelinge en bepaald geen kleinschalige afspraken die, toen het sluitingsgerucht eenmaal werd gelanceerd, geen doorgang vonden, hoewel zij beslissend voor de toekomst van het bedrijf hadden kunnen zijn.

De Regering had voor het op gang brengen van de NSM 40 miljoen uitgetrokken – ik heb dat zoëven ook al gezegd – waarvan bijna de helft onmiddellijk naar de RSV is gegaan. De Regering zegt nu, dat het gehele bedrag bedoeld was voor de RSV om er de NSM mee van de grond te helpen. 18 miljoen was voor de onderhanden zijnde schepen en het terrein.....

Minister **Van Aardenne**: Voor de geschiedschrijving wil ik even verduidelijken dat de Regering dit niet nu zegt. Dat staat letterlijk in de brief van september 1978.

De heer **Bakker** (CPN): Ik wil juist stellen, dat dit in de citaten, die de Minister ons nog eens in zijn laatste brief heeft overhandigd, niet staat! Dat valt daaruit niet te lezen. Daarin worden deze twee punten afzonderlijk behandeld. De 40 miljoen voor de NSM wordt daarin als een afzonderlijk bedrag geponeerd. Daar gaat het nu juist om en daar hebben de mensen al die tijd naar gekeken. Het is een raadsel, hoe dan anders de berekening had geluid.

Minister **Van Aardenne**: Die berekening geef ik straks wel. Het is misschien wel zinvol als de heer Bakker die zin even voorleest.

De heer **Bakker** (CPN): Ik heb het papertje niet bij mij. Er staan twee citaten in de brief van de Minister.

Minister **Van Aardenne**: Ik heb het papertje wel bij mij.

De heer **Bakker** (CPN): Dat is mooi, maar het eerste citaat en het tweede citaat staan los van elkaar. Wanneer het zo geweest is als de Minister nu beweert, dat men dat uit die brief moet lezen – dat heeft nooit iemand kunnen doen – dan is daarmee overduidelijk dat van een serieus voornemen tot opbouw van de NSM nooit sprake geweest kan zijn. Dan was het alleen maar een nieuwe miljoenenengiften aan de RSV na de vele giften die er al geweest zijn en waarvan wij met de duikbotenkwestie de laatste hebben beleefd.

Dan is de Regering bijna de RSV. Bij ADM/NSM ziet men nu een duidelijke weg: een bedrijf voor sectievertaard-

Bakker

ging dat door zijn aard weer een bedrijf kan worden waar scheepsnieuwbouw tot stand kan komen. Dat wil het personeel, dat wil de directie en dat wil Amsterdam. Alleen de Regering wil het niet en een aantal blijkbaar zwaarwegende krachten in de met weinig gezag meer beklede Beleidscommissie Scheepsbouw. Dat blijkt wel uit de tekst van mijnheer Fibbe. Een deel van de andere scheepsbouwers wil het ook, maar die willen daarin geen eigen verantwoordelijkheid dragen, wat je ook kunt begrijpen van mensen van wie de kop waarschijnlijk al om loopt.

ADM/NSM vinden dat het onder die omstandigheden kan. Zij berekenen dat er met eigen werving uit het buitenland werk genoeg te krijgen is. Alleen de aanloop moet overbrugd worden met een bedrag dat kan oplopen tot 30 mln. Dan denkt men redelijk te kunnen draaien. En men stelt dat, als dit gebeurt, er sprake zal zijn van een stuk echte industriële vernieuwing, een stuk activiteit, berustend op de meest moderne technologie en eerste klas vakmanschap.

Het bezwaar tegen deze opzet van de zijde van het ministerie is, dat zij de bouw van schepen aannemen vrij moeten zijn om de aanmaak van onderdelen zo goedkoop mogelijk uit te besteden aan derden en dat de NSM daar geen zekerheid voor biedt. Die derden mogen dan geen koppelbazen zijn, gezien vanuit de steunverleningsbepalingen. Men moet vrezen dat deze opzet volgens die redenering alleen maar op papier bestaat en dat de werkelijkheid anders is.

Een onderaannemer kan een deel van een schip gaan bouwen voor een lagere prijs dan de NSM, maar hem belet niemand om op zijn beurt delen van het werk uit te besteden aan anderen, die wél met uitleenkrachten werken en die goedkoper zijn doordat zij die uitleenkrachten weer rustig naar de WW en dus in zekere zin naar de staatskas toesturen op het moment dat zo'n opdracht is afgewerkt. Een ondernemer met vast personeel kan dit nu eenmaal niet doen. Dat is de bekende kwestie.

Het zou toch te gek zijn om een belangrijk stuk nationale industrie overhoop te laten steken, doordat het blinde winstbejag en de uitgekende en half legale rekenkunst van enkelingen een redelijk verdeling van werk dat er is, en te krijgen is, onmogelijk maakt. Dat is hier het centrale punt en de RSV staat als symbool voor wat wij op dat terrein aan kille berekening en aan nationale onverantwoordelijkheid

ontmoet hebben. Het is van zulke scheepsbouwondernemers ook kortzichtig geredeneerd om hier hun concurrentie uit te vechten terwijl de concurrentie hoofdzakelijk met het buitenland bestaat.

Naar onze mening moet de Kamer doorzetten wat ze, in dezelfde samenstelling als vandaag de dag, in 1978 heeft besloten. De Kamer heeft besloten dat de NSM-werf in Amsterdam gevestigd zal zijn. De argumenten hiervoor zijn op dit ogenblik, en uit een oogpunt van industriepolitiek en uit een oogpunt van vooruitzichten voor de scheepsbouw, sterker dan ze twee jaar geleden waren.

Het geld moet gevonden kunnen worden. Het Rijk heeft hiervoor bepaalde suggesties gedaan. Per slot is het nog geen half procent van wat de Shell in dezelfde tijd van ons aardgas mag besteden aan investeringen voor net zoveel mensen. Een klein CDA-aardgasveldje en je bent er.

□

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Deze Kamer staat deze week voor de belangrijke beslissing of wij het al dan niet eens zijn met de conclusie uit de brief van de Minister van Economische Zaken die luidt: 'Gezien de in het voorgaande aangegeven situatie lijkt aanvullende overheidssteun met name gezien het ontbreken van toekomstperspectief niet verantwoord'.

Om die beslissing op zorgvuldige wijze te kunnen nemen, is het noodzakelijk om zowel in te gaan op de voorgeschiedenis als op de vraag of er voor de NSM een toekomstperspectief bestaat. Ik begin dan bij de voorgeschiedenis.

Essentieel in die voorgeschiedenis zijn vooral de in 1978 gemaakte afspraken. Die afspraken hielden in, dat er in Amsterdam in plaats van de te sluiten NDSM een afgeslankte scheepsnieuwbouw-werf zou worden opgezet, die in een afzonderlijke vennootschap zou worden ondergebracht. Als belangrijkste onderdeel van die afspraken zie ik vooral de toezegging van RSV om gedurende de jaren 1979 tot en met 1981 250.000 uren werk aan sectiebouw te garanderen. Daaraan gekoppeld deed de overheid toen een steuntoezegging van 40 miljoen gulden, zijnde het bedrag van de meerkosten van een sectiefabriek op de NSDM-werf in plaats van elders in het RSV-concern.

Uit de gesprekken, die wij in de vaste commissie voor Economische Zaken gevoerd hebben, heb ik de overtuiging gekregen, dat RSV die garantie niet is nagekomen. Die omstandigheid

vormt naar mijn mening de hoofdoorzaak voor het feit, dat wij hier vandaag over de toekomst van de NSM moeten praten. Het gaat er naar mijn mening niet zozeer om welk gedeelte van de toegezegde 40 miljoen gulden steun precies aan de NSM ten goede is gekomen.

Neen, waar het om gaat, is dat RSV de toegezegde uren niet heeft kunnen aanbieden en dat daardoor bij de NSM een enorme leegloop is ontstaan, die vervolgens met een deel van de toegezegde 40 miljoen is gefinancierd. Het is geen wonder, dat tegen die achtergrond de NSM momenteel in grote problemen verkeert.

Ik zou de Minister op dit punt toch enkele indringende vragen willen stellen. Weliswaar heeft hij zich toch dusverre beperkt tot de mededeling in het mondeling overleg, dat hij geen oordeel had over de vraag of RSV de in 1978 gegeven toezegging al dan niet is nagekomen. Dat zal volgens de Minister allemaal nog moeten worden uitgezocht, inclusief de vraag of er aanleiding is tot het indienen van schadeclaims bij RSV.

Dat is allemaal erg mooi, maar dit onderzoek zal de NSM weinig meer kunnen opleveren, wanneer de Minister zijn conclusie om de NSM geen aanvullende steun meer te geven, zou uitvoeren. Ik wil de Minister daarom nu uitdrukkelijk vragen hoe het allemaal zo ver is kunnen komen. Van de zijde van de NSM hebben wij immers vernomen, dat RSV weliswaar enkele aanbiedingen heeft gedaan voor sectiewerk, maar dat die nauwelijks serieus konden worden genomen vanwege de belachelijk korte levertijden, waarbinnen die aanbiedingen dienden te geschieden.

Van de zijde van NSM hebben wij verder vernomen, dat door deze onderneming in de afgelopen jaren herhaaldelijk bij het ministerie van Economische Zaken aan de bel is getrokken, omdat RSV de in 1978 gemaakte afspraken niet nakwam. Ik wil de Minister vragen of dit zo is. Zo ja, waarom heeft hij dan niets gedaan? Waarom heeft hij gewacht tot de zaak helemaal vastliep en vervolgens besloten om geen aanvullende steun meer te verlenen?

Deze voorgeschiedenis roept bij mij nog enkele andere vragen op van een meer algemene strekking. Het is immers niet de eerste keer, dat een gesteunde onderneming vastloopt, omdat een andere onderneming vastloopt, omdat een andere onderneming gemaakte afspraken niet nakomt. Ik herinner in dit verband zowel aan de voorgeschiedenis van de ROS als aan het beheer

Engwirda

van de OGEM over Nederhorst. Moe-ten wij zo langzamerhand niet de conclusie trekken, dat dit soort afspraken, waarbij de ene onderneming, al dan niet voor risico van de Staat, het be- heer over een ander onderneming voert of waarbij de ene onderneming – ik noem als voorbeeld de NSM – uren werk aan een andere onderneming ga- randeert, bijzonder riskant zijn en dat daar meestal niet veel van terecht komt?

Een andere vraag, die ik in dit ver- band wil stellen betreft de mogelijkhe- den van het Departement van Econo- mische Zaken om toe te zien op de na- leving van dergelijke afspraken. In de gevallen, die ik noemde en ook in het geval van de NSM blijkt daar wel het één en ander aan te schorten. In al die gevallen greep Economische Zaken immers niet of te laat in, waardoor slechts achteraf viel te constateren, dat de zaak was misgelopen en dat ge- maakte afspraken niet waren nageko- men. Ik vraag mij dan ook ernstig af of Economische Zaken wel voldoende is toegerust voor de controle op de nale- ving van dergelijke afspraken. Ik hoor graag van de Minister of hij met die stelling eens is, en zo ja, welke conclusies hij daar dan aan verbindt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu toe aan de vraag of er voor de NSM nog een toekomstperspectief bestaat. Uiteraard kan die vraag niet geheel los worden gezien van de voorgeschiede- nis waar ik het net over had. Als het immers zo is, dat de NSM momenteel vast dreigt te lopen omdat gemaakte afspraken niet zijn nagekomen, dan leidt dat tevens tot de conclusie dat de- ze onderneming eigenlijk nog onvol- doende kansen heeft gehad om haar bestaansrecht te bewijzen.

Ten aanzien van de vraag naar het toekomstperspectief speelt verder een rol, dat er bij de Nederlandse werven grote belangstelling bestaat voor de oprichting van een centrale sectiefab- riek. Dat is ook heel begrijpelijk, om- dat de marktontwikkeling in de scheepsbouw zich het afgelopen jaar duidelijk ten goede heeft gekeerd. Er bestaat daarom alle reden voor de ver- wachting, dat Nederlandse werven in de toekomst de orders niet meer op tijd kunnen afleveren en daarom ge- dwongen kunnen worden tot uitbeste- ding van werk bij zo'n centrale sectie- fabriek. In het geval van de werf Van der Giessen-de Noord is die situatie nu zelfs al bereikt.

Mijnheer de Voorzitter! Dat zijn toch duidelijke signalen, dat er voor de NSM wel degelijk een toekomstper-

spectief bestaat. Daar komt nog dit bij: Wanneer nu wordt besloten tot slui- ting van de NSM, dan betekent dit on- herroepelijk het einde van de Amster- damse scheepsnieuwbouw. Er is dan geen weg meer terug, wanneer over enkele jaren de scheepsnieuwbouw- markt verder zou opleven.

Bovendien dient tegen die achter- grond te worden bedacht, dat ook an- dere geïndustrialiseerde landen mo- menteel met behulp van overheids- steun een zekere minimum-scheeps- bouwcapaciteit in stand houden. Ik denk dat we in Nederland het punt van die noodzakelijke minimum-capaciteit zeer dicht zijn genaderd.

Mijnheer de Voorzitter! Voor de Am- sterdamse scheepsbouw geldt dit in versterkte mate. Ik heb er pas geleden, toen wij in deze Kamer debatteerden over het aantrekken van 242 Joegoslaven door de ADM, al op gewezen dat het om Nederlandse werknemers in de nabije toekomst voor functies bij de ADM te interesseren, van essentieel belang is, dat het zich langzaam her- stellende vertrouwen in de Amster- damse scheepsbouw niet een nieuwe dreun krijgt toegediend. De sluiting van de NSM op dit moment zou onge- twijfeld zo'n nieuwe dreun betekenen. We kunnen het dan waarschijnlijk he- lemaal wel vergeten om in de nabije toekomst nog Nederlanders voor werk bij de ADM te interesseren.

Het zal duidelijk zijn wat mijn conclu- sie is. Zowel op grond van de voorge- schiedenis als op grond van het toe- komstperspectief, dat naar mijn me- ning voor de NSM bestaat, vind ik dat de NSM nieuwe kansen moeten worden geboden om haar bestaansrecht te bewijzen. De Regering dient daar- voor de nodige maatregelen te treffen. Ik wil de Minister daartoe dan ook uit- drukkelijk uitnodigen.

□

De heer **Braams** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De afgelopen weken heeft zeer intensief overleg plaatsgevonden tussen de velen die betrokken zijn bij de pogingen, de NSM als bedrijf voor nieuwbouw van scheepssecties een toekomst te geven. Enkele weken gele- den hebben we een hoorzitting gehad waar de ondernemingsraad, de Vakor- ganisaties en de directie gezamenlijk ons een inzicht hebben gegeven in de gang van zaken die zich heeft ontwik- keld nadat de Minister het besluit had genomen om te komen tot een aparte onderneming voor scheepsnieuw- bouw in Amsterdam, de NSM.

Duidelijk werd dat de ontwikkeling langzamer was geweest dan eerder

werd voorzien en dat de situatie op de markt slechter was dan men had ver- wacht. Daarna vond er op 12 februari een overleg plaats met de Ministers van Economische Zaken en van Sociale Zaken, waarin ons de inhoud van de te- lex werd medegedeeld die door de waarnemend voorzitter van de beleids- commissie scheepsbouw aan de be- windslieden was gezonden en waarin zonder veel omhaal van woorden werd gesteld dat de oorspronkelijke doel- einden niet haalbaar zouden zijn en dat wederom een bedrag van 30 miljoen gulden nodig zou zijn om het bedrijf in 1984 kostendekkend te maken.

De belangrijkste aangevoerde argu- menten zijn: het tegenvallen van de orderpositie en het daardoor uitblijven van de door andere scheepswerven in het vooruitzicht gestelde orders voor secties.

Nadat de bewindsman van Econo- mische Zaken een gesprek had ge- voerd met delegaties van de NSM heb- ben wij een brief van de Minister ont- vangen waarin wordt gemeld dat er geen mogelijkheid meer is om aan- vulende overheidssteun beschikbaar te stellen omdat er geen toekomstpers- pectief is. Donderdag jongstleden hebben we daarvoor opnieuw met de beide Ministers gesproken.

De VVD-fractie heeft zich beraden over de situatie zoals zij nu voor ons ligt. Namens mijn fractie wil ik daar- over een aantal opmerkingen maken. In de eerste plaats moet het ons van het hart dat we bijzonder teleurgesteld zijn dat ondanks de inzet van velen, we wederom met een zeer ernstige situ- atie worden geconfronteerd. Op grond van de in 1978 en 1979 voorgelegde gegevens mochten we verwachten, dat er een kans was dat de voorgeleg- de plannen resultaat zouden hebben. Weliswaar waren er enkele voorwaar- den genoemd.

Zo zou de geplande nieuwbouwaf- deling ook werkelijk als zodanig moe- ten gaan functioneren. De aflevering van de beide Incotransschepen zonder verdere vertraging zou daarbij als toetssteen gehanteerd worden. Wel- nu, in die aflevering is vertraging op- getreden, zodanig dat daardoor een verlies van 10 mln. is ontstaan.

Toen die vertraging zich toch reali- seerde, kon ieder die bij de zaak was betrokken weten, dat een ernstige ne- gatieve factor de verdere ontwikkeling zou belasten. De vraag is, of men deze tegenslag snel genoeg onder ogen heeft willen zien.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Als de heer Braams feiten noemt, moet hij dat correct doen. De vertraging in ver-

Braams

band met de Incotransschepen is inderdaad ontstaan bij de afwikkeling en door de moeilijkheden bij NDSM. Toen eenmaal was besloten de NDSM te stoppen en dus naar de ADM/NSM-constructie over te stappen, moest zelfs de Minister zeggen, dat vervolgens de afbouw van de Incotransschepen een schoolvoorbeeld was van een vlotte afbouw en veelbelovend was voor de toekomst van de NSM.

De heer **Braams** (VVD): Daartegenover staat dat ook thans in de stukken de vertraging bij de Incotransschepen wordt gehanteerd als een van de argumenten. Het lijkt mij bijzonder belangrijk, dat de Minister daarop nog eens ingaat.

De heer **Van der Hek** (PvdA): De heer Braams zal tijdens het mondeling overleg hebben gehoord dat de meerkosten voor de Incotransschepen eigenlijk voor verantwoording van RSV waren, maar dat zij zijn verrekend met het steunbedrag, toegekend aan de NSM.

De heer **Braams** (VVD): Dat is inderdaad gezegd. Dit houdt in dat er inderdaad een bedrag van 10 mln. is gaan zitten in de desbetreffende vertraging.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Nee, het bedrag van 10 mln. is afgehaald van het bedrag dat beschikbaar was voor de NSM, zodat zij het met 10 mln. minder moest doen.

De heer **Braams** (VVD): In het mondeling overleg zal de heer Van der Hek ook hebben gehoord, dat dit bedrag ten goede is gekomen aan de werknemers in Amsterdam. Het lijkt mij goed, dat daarover nu duidelijkheid wordt gegeven.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Dat is ook niet juist. Als de mensen bij NDSM op het ogenblik dat er nog geen enkele beslissing is genomen over ADM/NSM-constructies in actie komen, hetgeen dan tot vertragingen leidt, waardoor RSV meer kosten moet maken en het meerdere van 10 mln. vervolgens wordt afgetrokken van het budget van de NSM, dan is dat ten onrechte een verschrijving. Dat bedrag had ten laste van RSV moeten komen. Dat is de propositie.

De heer **Braams** (VVD): Dat is een van de punten, waarover wij straks wellicht duidelijkheid zullen krijgen. Het andere punt is dat in de stukken steeds heeft gestaan, dat de aflevering van de Incotransschepen een toetssteen zou zijn voor de beoordeling van de toekomstperspectieven.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Nadat was overgestapt naar de NSM, was er geen vertraging meer. Het was een schoolvoorbeeld van een vlotte afbouw, die een hoopgevende ontwikkeling was. Dat waren de woorden van de Minister.

De heer **Braams** (VVD): Dat zal de Minister dan straks ongetwijfeld bevestigen. Wij krijgen hier dan duidelijkheid.

Ook kan men zich nu afvragen of zowel de werknemers als de overheid wel voldoende vertrouwen in de onderneming hebben gehad om de kans van slagen maximaal te maken. Voortdurend worden wij geconfronteerd met gebrek aan vertrouwen in onze kracht om uit de economische crisis te komen. Voortdurend worden eenvoudige oorzaken aangewezen als de enige oorzaak waardoor iets verkeerd gaat.

Duidelijk wordt in steeds sterkere mate dat wij de industriële terugslag die nu zijn signalen over ons land uitstort in de vorm van steeds weer nieuwe ontslagen, slechts gekeerd kan worden door een grote inzet en inspanning van ieder en niet door terug te vallen op de oude middeltjes die slechts dienen om de symptomen te verbergen. Dat wij werk in stand kunnen houden door voortdurend geld van de overheid ter beschikking te stellen is een misvatting gebleken.

Als er geen werkelijke vooruitzichten zijn op orders die met winst kunnen worden uitgevoerd, is het enige wat we doen met het overheidsgeld het in stand houden van grote en dure sociale werkplaatsen.

Het zal duidelijk zijn dat voor dit laatste in onze fractie geen steun kan worden gevonden. Wij menen dat iedere inspanning die mogelijk wordt gemaakt door het beschikbaar stellen van overheidsgeld, erop gericht moet zijn werkgelegenheid te scheppen die toekomstgericht is en die ertoe bijdraagt dat onze industriële kracht toeneemt. Wij zijn bereid tot het uiterste te gaan om de overgang van de bestaande uitzichtloze situatie naar de nieuwe situatie, waarin een krachtige industrie ons land de hard nodige overlevingskansen moet bieden, met de grootst mogelijke zorgvuldigheid te begeleiden.

Maar voor alles is nu van belang het behouden van het draagvlak waarop de kostbare inspanning tot vernieuwing moet rusten. Om die reden heeft mijn fractie het uiterste gedaan om continuïteit van werkgelegenheid in Rotterdam te verkrijgen.

Om die reden zijn wij nu bereid iedere poging te steunen die uitzicht biedt

op continuïteit in werkgelegenheid in Amsterdam. Wij weten dat de situatie in de regio om Amsterdam grote zorg geeft. Tijdens de hoorzittingen hebben delegaties uit alle betrokken gemeenten ons deelgenoot gemaakt van hun zorg over de gevolgen van een verdere verslechtering van de werkgelegenheid. De problemen rond de scheepsnieuwbouw staan niet alleen, ook in andere takken van industrie in de betreffende regio heerst twijfel over de kansen de werkgelegenheid te behouden. In duizenden gezinnen bestaat onzekerheid en wordt de toekomst met angst tegemoet gezien.

Wij menen dat de Regering een speciale verantwoordelijkheid heeft in de ontwikkelingen bij de NSM. De Regering heeft aan de wieg gestaan en hoop gegeven. Ik zeg niet dat zij verwachtingen heeft gewekt; zij heeft met zorg haar uitgangspunten geformuleerd, maar de mensen hebben er hoop uit geput en hebben verwachtingen. De mensen weten niet hoe ernstig de toestand van onze industrie is. Heel langzaam dringt het besef door. Te velen hebben optimisme getoond dat niet gebaseerd was op feiten en kennis van zaken. Maar juist omdat de Regering die kennis wel had, ook twee jaar geleden, menen wij dat de Regering tot taak heeft, te zamen met de mensen die het direct aangaat naar oplossingen te zoeken.

Dit betekent dat wij de Regering willen houden aan haar toezeggingen die gedaan zijn ten aanzien van NSM. Wij erkennen dat er veranderde omstandigheden zijn, met name dat de vooruitzichten minder goed zijn. Wij erkennen dat binnen het kader van de generieke steun niet direct mogelijkheden tot steun voor de hand liggen. Wij erkennen dat het nu weer toezeggen van 30 miljoen niet consistent is en op dit moment onjuist.

Wij vragen dringend nieuwe mogelijkheden te zoeken, zodat daardoor via een geleidelijke overgang wordt toegewerkt naar een nieuwe situatie waarin het maximum aan produktieve arbeidsplaatsen wordt behouden, het vertrouwen in de samenwerking met de overheid in stand blijft, en de hoop gerechtvaardigd is dat de gezamenlijke inspanning alleen tot resultaat kan leiden. Dit houdt in dat onze oproep niet alleen gericht is tot de Regering; ook werknemers en directie zullen het uiterste moeten doen voor het uitzicht op behoud van werk.

Wij vragen de Regering met de betrokkenen te overleggen over een benadering die van werkelijkheidszin getuigt, en een uiterste inspanning te

Braams

doen om de creativiteit, die er naar onze indruk bij alle betrokkenen aanwezig is, te benutten, en ons daarover te informeren.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Braams zegt dat iedereen weer met iedereen moet gaan praten, alsof dat niet genoeg is gebeurd. Op zich zelf heb ik daar niets op tegen, maar wat stelt de heer Braams de Minister en ons nu eigenlijk voor? Wat wil hij, behalve praten? Hij weet welke voorstellen op tafel liggen; hij kent de mening van de Minister.

De heer **Braams** (VVD): Ik heb duidelijk gezegd wat ik wil.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Nee, u wilt alleen maar babbelen.

De heer **Braams** (VVD): Nee, ik vind dat een nieuwe oplossing moet worden gezocht. De oplossingen die nu op tafel liggen, zijn blijkbaar geen oplossingen waardoor alle betrokkenen tot elkaar kunnen komen. Daarom vraag ik om een nieuw overleg waarin een nieuwe oplossing kan worden gezocht. Uit de hoorzittingen hebben wij afgeleid dat er andere oplossingen bestaan. Wij willen weten of die gegevens hard gemaakt kunnen worden, zodat er inderdaad een oplossing komt.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Dus de harde gegevens, die tijdens de hoorzitting naar voren zijn gekomen, zijn voor u aanleiding te constateren dat er oplossingen mogelijk zijn. En u vraagt nu aan de Minister wat hij vindt van de toen gedane voorstellen?

De heer **Braams** (VVD): Wij willen in feite weten of de Minister de voorstellen kent en wat zijn oordeel daarover is.

□

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De laatste maanden kan men gelukkig geluiden opvangen dat het met de scheepsbouw weer wat beter gaat. Na het diepe dal ziet men weer perspectief. Echter niet voor de NSM. Integendeel: de Minister van Economische Zaken zet een vraagteken bij verdere overheidssteun en in de gegeven situatie zal dit ongetwijfeld het einde betekenen voor de scheepsnieuwbouwactiviteit in de Amsterdamse regio.

Niet uit nostalgische overwegingen, maar op zakelijke gronden heeft de CDA-fractie ernstige bedenkingen tegen dit beleidsvoornemen van de Regering. Dit beleidsvoornemen van de

De heer van Houwelingen (CDA)

Regering is vooral gebaseerd op conclusies van de beleidscommissie-scheepsbouw, althans zoals deze worden geformuleerd door de heer Fibbe. Hierbij moet worden aangetekend dat de werknemersvertegenwoordigers een afwijkend standpunt hebben ingenomen.

Voor de geschiedenis is het van belang dat wij het over de feiten eens zijn. Graag hoor ik van de Minister of hij het eens is met de volgende beschrijving van de feiten zoals wij deze van de directie hebben gekregen. In maart 1979 werd het startplan van de NSM door alle partijen aanvaard. Het voorzag in:

- een kapitaal van 30 miljoen gulden, waarvan 8 miljoen aan RSV moest worden betaald voor overname van de bedrijfsuitrusting;
- een garantie door RSV van 250.000 uren sectiewerk per jaar gedurende 3 jaren, tegen kostendekkende prijs;
- een geleidelijke start, te beginnen met de verkoopafdeling en de tekenkamers.

De logische en noodzakelijke stap, het oprichten van de vennootschap, werd op dat moment niet genomen. De verkoop kwam daardoor niet op gang, er waren geringe mogelijkheden en er heerste grote onzekerheid onder het NDSM-personeel of de NSM wel ooit zou worden opgericht. Dat was verklaarbaar, omdat in die periode ook een andere nieuwe scheepsbouwonderneming werd opgericht: de ROS.

Nadat de ADM een opdracht voor de bouw van een halve tanker had gecontracteerd, en de benodigde secties hiervoor grotendeels door de NDSM waren vervaardigd, werd de vennootschap NSM tenslotte op 17 september 1979 opgericht. Daarbij werd de RSV-garantie teruggebracht van 250.000 tot 200.000 uren per jaar, hoewel RSV zich wel zou inspannen nog 50.000 uren meer uit te besteden.

Al spoedig bleek, dat de planmatige invulling van de RSV-garantie onmogelijk was. In het eerste jaar ontstond daarom grote leegloop, waardoor een flink deel der middelen wegvloede. In april 1980 begonnen de eigen verkoopactiviteiten resultaten af te werpen.

Helaas kwamen er in augustus reeds geruchten dat de geldmiddelen in begin 1981 zouden zijn uitgeput. Op 3 oktober 1980 kondigde de Minister van Economische Zaken in zijn brief over de generieke steunmaatregelen de mogelijke discontinuïteit van de NSM aan. Het was toen praktisch onmogelijk nog verdere orders te verwerven.

Als deze feiten juist zijn kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

1. Het heeft ongeveer een jaar geduurd voordat het plan van 1978 wat meer handen en voeten kreeg door de oprichting van de vennootschap.

2. De garantie door RSV van 250.000 uren sectiewerk werd niet nagekomen.

Van Houwelingen

3. Het zelfstandig aantrekken van orders was haast onmogelijk door het ontbreken van werkkapitaal.

4. De 40 miljoen uit de scheepsbouwput is voor een belangrijk deel aangewend ten behoeve van RSV en niet voor het opzetten van een sectiefabriek. De RSV draagt een grote verantwoordelijkheid voor de gang van zaken.

5. Het aanbod van 'generieke steun' nu is niet meer dan een 'lege huls' zolang men niet beschikt over werkkapitaal.

Voor beantwoording van de vraag of ingestemd moet worden met het beleidsvoornemen van de Regering, zijn voor de CDA-fractie de volgende vragen van belang.

Wat is de betekenis voor de Regering van de afspraken van 1978?

Wat zijn de consequenties voor de scheepsbouw in zijn totaliteit?

Zijn er nog steeds mogelijkheden voor een afzonderlijke sectiefabriek en wat zijn de financiële consequenties voor de overheid?

Onmiskenbaar moet worden vastgesteld dat er nauwelijks gesproken kan worden van een reële kans voor het welslagen van het plan van 1978.

De oprichting van de vennootschap heeft te veel tijd gevraagd, waardoor verkoopactiviteiten zoals ik reeds heb aangegeven, niet mogelijk waren. De RSV-garantie kon niet worden nagekomen, noodzakelijke investeringen werden niet doorgevoerd.

Van belang is verder de beoordeling van de betekenis van een sectiefabriek voor de Nederlandse scheepsbouw.

Voor ons blijven er belangrijke argumenten:

dat men hierdoor sneller en flexibeler schepen zal kunnen bouwen,

het open houden van de optie voor scheepsnieuwbouw in de Amsterdamse regio en ten slotte

het in stand houden van een relatief moderne en kapitaalsintensieve bedrijfsuitrusting.

Het is jammer dat het niet gelukt is afspraken te maken met andere werven over de noodzaak opzet en structuur van een zelfstandige sectiefabriek. Maar is dit eigenlijk zo verwonderlijk in de gegeven situatie? In feite zou men opgezadeld worden met een niet onaanzienlijke extra financiële belasting. Maar is die samenwerking wel zo kansloos als er wel een gezonde basis zou zijn gecreëerd voor de NSM. De voordelen ook voor de andere werven zijn immers duidelijk.

Het bouwen van schepen is goedkoper naarmate men sneller bouwt, omdat

de vaste kosten van de bedrijfsuitrusting over meer eenheden kunnen worden verdeeld;

de financieringstekorten lager zijn; een aantal personeelskosten niet object-, maar tijdgebonden zijn.

Als het prijsniveau aantrekt, hiervoor zijn toch signalen, ontstaat er een sterke druk om sneller te bouwen. Dat is dan ook mogelijk, wanneer men inderdaad meer bouwplaatsen heeft en zeker ook mogelijk wanneer men kan beschikken over een sectiefabriek.

Indien de werven de investeringen in moderne outillage en overdekte hellingen rendabel willen maken, zal men op deze hellingen korte bouwzeiten moeten realiseren. Dan is er behoefte aan een gespecialiseerde sectiefabriek, die tegen een redelijke prijs secties van goede kwaliteit op de juiste tijd toelevert.

De Minister heeft verklaard dat de NSM in aanmerking zou komen voor generieke steun. Welke bedoeling had de Minister met deze mededeling? In de huidige situatie is dit voor de NSM geen oplossing en dat weet de Minister ook wel. Immers, zonder werkkapitaal is het onmogelijk ook met generieke steun orders te verkrijgen. Voortzetting van de NSM zal extra overheidsmiddelen vragen.

Hiervoor is een bedrag van f 30 miljoen genoemd. Van vele kanten is opgemerkt dat dit bedrag opgesplitst dient te worden in het verstrekken van risicodragend kapitaal en het opvangen van aanloopverliezen. Niettemin zullen we ons moeten realiseren dat er toch opnieuw een aanzienlijke overheidsbijdrage nodig is voor het laten voortbestaan van de NSM.

De bestemming zal moeten worden afgewogen tegen andere uitgaven. Wij wensen ons niet al te gemakkelijk buiten deze realiteit te plaatsen.

Als wij toch opnieuw pleiten voor een maximale inspanning om alsnog te proberen de NSM voor de Nederlandse scheepsbouw te behouden, dan doen we dit primair in de overtuiging dat een sectiefabriek op langere termijn van grote betekenis is voor de mogelijkheden van de Nederlandse scheepsbouw.

Wij vragen ons af of, als men nu zou besluiten de NSM te sluiten, men binnen enkele jaren opnieuw de noodzaak voor zo'n afzonderlijke sectiefabriek zou zien en opnieuw extra kapitaal daarvoor ter beschikking zou moeten stellen. Wij verzoeken de Minister dan ook dringend alsnog hiertoe nadere en nieuwe maatregelen te nemen. Met name zouden wij hierbij aan de orde willen stellen de vraag of leegloop niet

voorkomen kan worden door overheveling van deelactiviteiten van andere werven. Is de Minister bereid dit serieus na te gaan?

Is het ook niet gewenst de generieke steun ook te bestemmen voor de sectiebouw afzonderlijk? Is daardoor de noodzakelijke extra overheidssteun niet tot een minimum terug te brengen? De heer Van der Hek heeft over de mogelijkheid van die extra overheidssteun naar mijn overtuiging een interessante suggestie gedaan. Ik ben benieuwd naar de reactie van de Minister.

Heroverweging van het beleidsvoornemen is ons inziens primair gewenst omdat er voldoende zakelijke argumenten voor zijn, maar dat er in 1978 verwachtingen zijn gewekt, mag bij de definitieve besluitvorming niet worden vergeten.

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Het drama van de afbraak van de Nederlandse scheepsnieuwbouw dreigt een nieuw treurig vervolg te krijgen. De in 1979 opgerichte Nederlandse Scheepsbouwmaatschappij ziet zonder steun geen mogelijkheden meer om de financiële eindjes aan elkaar te knopen. Alleen al het feit dat het een jaar geduurd heeft alvorens de nieuwe maatschappij van start kon gaan, spreekt boekdelen. Ik kom nog terug op de begeleiding van de zijde van het departement, maar hier reeds de vraag wat daarvan nu de reden was.

De laatste zin van de brief van de Minister zegt dat aanvullende overheidssteun, gezien het vorenstaande in de brief en ook met name gezien het ontbreken van toekomstperspectief, niet verantwoord lijkt. Het gebruik van dat koppelwerkwoord geeft onzes inziens aan dat de deur nog niet helemaal gesloten is. Lijken is nog wat anders dan blijken!

Wij kennen allemaal nog de discussies rond de situatie van de NDSM in 1978, toen nog deel uitmakende van het RSV-concern. Ook het verband met de Amsterdamse Scheepsbouwmaatschappij zit nog duidelijk in het geheugen, met name het feit dat deze min of meer gedwongen werd medewerking te geven aan de totstandkoming van de NSM. Wij vragen ons af of dat allemaal wel goed overwogen was.

Bovendien rijst de vraag welke gevolgen een eventuele sluiting van de NSM zal hebben voor de ADM in verband met de geïntegreerde aanpak van de in 1978 gekozen oplossing. Ik wijs daarbij alleen maar op de arbeids-onrust die ook daarop kan inwerken.

Van Dis

Is dat aspect, het verband met de DAM, wel voldoende in de afweging betrokken?

Onze fractie heeft bij verschillende gelegenheden onderstreept dat het vanuit *industriepolitiek oogpunt* zeer gewenst is dat ook in de Amsterdamse regio de grote scheepsnieuwbouw behouden blijft en in ieder geval zodanig dat de know-how daartoe niet verloren gaat, ook al kunnen in deze regio de werkelijk grote schepen niet worden gebouwd.

In een van de laatst verschenen stukken over de zogenaamde rederijsteun staan interessante gegevens omtrent de ontwikkeling van de tonnage van de wereldhandelsvloot. Deze laten zien dat de spoeling wel dun geworden is en dat de concurrentie dan ook moordend moet zijn.

De lage-lonenlanden en de hogere arbeidsproductiviteit elders spelen hierbij een belangrijke rol. Wij vragen ons wel af, of de marktpositie vandaag de dag nog zo somber is. Immers, als het perspectief van de markt lichtpunten laat zien, zal het dubbel te betreuren zijn, wanneer de NSM en daarmee de nieuwbouw in de Amsterdamse regio moet verdwijnen. De kern van de vraag is dan ook: hoe kijken betrokkenen en met name de Beleidscommissie daar tegenaan? Mag men in dezen toch geen zeker risico nemen? Ik ben mij ervan bewust, dat generieke steun het minst concurrentievervalsend werkt. Mag men uit sociaal oogpunt toelaten dat deze tak van industrie daar verdwijnt?

In dat verband stel ik ook nog de vraag, of de betreuenswaardige, negatieve ontwikkeling van de wereldhandel reden mag zijn, de gevolgen van het afstoten van een gehele bedrijfstak te tolereren. Is wellicht een conjuncturele inzinking te beantwoorden met een structurele achteruitgang? Immers, 'een keer weg' dreigt te verworden tot 'altijd weg'. Heeft die afweging bij de bewindsman ook een rol gespeeld en vooral zwaar gewogen?

Uit de vele gegevens die wij van directie en personeel hebben gekregen blijft de indruk over dat de begeleiding van de nieuwe telg in het scheepsbouwgeslacht nu niet bepaald optimaal is geweest. In de brief van de Minister van 19 februari 1981 wordt ingegaan op de oorzaken van die vertragingen. Daarnaast had ik ook gevraagd. In dat verband vraag ik mij toch af, of een soepeler benadering van de afbouw van de incotransschepen dan nu is gebeurd niet meer voor de hand had gelegen.

De Bewindslieden Albeda (Sociale Zaken) en Van Aardenne (Economische Zaken)

Immers, een verslechterde motivatie van het betrokken personeel – dit is een van de oorzaken dat de productie per manuur zo laag lag en de afbouw-tijd had verlengd – kan niet ineens worden omgebogen. Uit de gesprekken met betrokkenen kwam de klacht naar voren dat de 135.000 uur die gegeven was door RSV als onderdeel van de 250.000 uur betrekking hadden op de afbouw van de desbetreffende schepen. Daarnaast werd een bedrag van f 10 miljoen wegens gedeeltelijk verlies, compensatie, op die schepen verrekend. Lijkt dat niet op een grotere compensatie ten gunste van RSV en ten nadele van NSM?

Wij vinden het ook ongehoord, te zeggen, dat er een aanbod van werken is geweest, waarover echter gisteren als het ware had moeten zijn beslist. Is dat een manier van goed onderhandelen? Is het wel reëel, dit soort argumenten te hanteren?

Wij vragen ons voorts af, of de NSM dan wel reële kansen heeft gehad. Als de conclusie moet luiden dat in tegenstelling tot de afspraak de RSV meer 'profijt' heeft gehad van de f 40 mln. extra toegezegd, ligt de conclusie voor de hand dat alsdan op de overheid in ieder geval de morele plicht ligt om alsnog een betere poging te wagen. Hoeveel zou daarmee op zijn minst gemoeid zijn?

De verschillende oplossingen na-gaande, kan onze fractie begrip hebben voor het feit dat sectiebouw ten behoeve van andere werven niet eenvoudig is. De brief spreekt over het opvullen van gaten in de bezetting van

die werven door sectiebouw, waardoor voor een afzonderlijke toelevering van secties eigenlijk geen plaats is. Ook speelt het probleem van de koppelbazen hierin een duidelijke rol!

Het is bekend, dat veel bedrijven langs die weg mogelijkheden zien om zo scherp mogelijk te calculeren. Ligt hierin niet mede een van de oorzaken waarom een afzonderlijke sectiefabriek niet tot leven kan komen?

Wij vragen ons in dit opzicht ook af, of een zogenaamd *jobbing-bedrijf*, maar dan hoofdzakelijk gericht op werk in de scheepsbouwsector, wel zo concurrentievervalsend zal zijn als wordt voorgesteld. Of is het eigenlijke argument dat ook zo'n oplossing de nodige miljoenen zal vergen en dan in feite de criteria voor individuele bedrijfssteun zullen moeten worden toegepast?

Wij vinden ten slotte dat het aanbod tot het geven van generieke steun, dat in § 4.3 wordt vermeld, het tegendeel van genereus is! Immers, op voorhand is het duidelijk dat bij gebrek aan werkkapitaal de NSM in de volstrekte onmogelijkheid verkeert, om nog maar niet te spreken van het minimum dat nodig is, om de voorbereidingen tot de werkelijke bouw te kunnen financieren.

Ongeveer 430 man personeel wordt met ontslag bedreigd. Kunnen deze in de Amsterdamse regio voldoende werk vinden? Hoe ligt de verdeling over de productiewerkrachten en de overigen? Welke kosten zijn verbonden aan de ontslagoperatie en zouden deze niet kunnen worden aangewend

Van Dis

om alternatieve oplossingen te zoeken? In dat verband denk ik aan wat vanuit de gesprekken met de personeelsvertegenwoordiging naar voren kwam namelijk dat bij de werf Van der Giessen/De Noord een zeer overladen werkprogramma aanwezig zou zijn, zodat het uitbesteden van werk bij de NSM ook daar soelaas zou kunnen bieden.

Men zegt zelfs dat daar direct 180 man geplaatst kan worden. Als dat zo is, waarom kan dan niet de NSM als toeleveringsbedrijf optreden? Daardoor zou in 55% van de NSM-capaciteit zijn voorzien en voor de rest – of 45% – ziet men kans die zelf te vullen, eventueel met behulp van de generieke steun.

Het is overigens volstrekt duidelijk dat de beleidscommissie vanuit haar verantwoordelijkheid geen mogelijkheden heeft gezien om voor anderzoonige werkzaamheden uit de miljoenen voor de scheepsbouwsteun te putten. Moet echter sectiebouw of jobbing op dat terrein ook niet worden gezien als onderdeel van de scheepsbouw en daarom wél in aanmerking kunnen komen voor steun uit die pot?

Het geheel overziende, wil onze fractie een nadere verduidelijking van het voorlopige standpunt om de steun te staken, te meer daar onzes inziens onvoldoende duidelijk is gemaakt of het overheidshandelen in dezen wel optimaal is geweest.

Ik zeg nogmaals dat onze fractie eigenlijk van mening is dat de scheepsbouw uit industriepolitiek oogpunt moeilijk uit de Amsterdamse werkgelegenheid kan worden gelicht. Bovendien vragen wij ons af, of de NSM inderdaad de eerlijke kans van slagen heeft gehad.

Ten slotte willen wij niet nalaten, onze principiële afkeuring uit te spreken over de bedrijfsbezetting, met welke goede bedoelingen die ook gebeurt. Wij zien hierin een fundamenteel onjuiste benadering die op revolutionaire beginselen berust en die indruist tegen de bijbelse opvattingen over gezag, ook in het kader van de werkge-meenschap. Voorts zijn wij van oordeel dat het overgaan tot fysieke daden geen bewijs van kracht is.

□

De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Voor de zoveelste keer staan wij voor het probleem van de steun van de overheid voor het handhaven van zinnige werkgelegenheid die in moeilijkheden verkeert. Ik zal kort zijn en ik kan mij in hoofdzaak aan-

sluiten bij wat voorgangers hebben gezegd die hebben gepleit voor het mogelijk maken van voortzetting van de NSM door de rijksoverheid. Ik wil nog wel enkele opmerkingen maken.

Bij de oprichting van de NSM ging het om sectiebouw, maar wel uitdrukkelijk met de mogelijkheid van latere 'hervatting' van middelgrote scheeps-nieuwbouw. De opzet is tot nu toe mislukt, met name omdat de afspraken van september 1970 die bij de oprichting van de NSM zijn gemaakt, niet zijn nagekomen. RSV zou voor de sectiebouw 250.000 manuren per jaar garanderen. Dat is niet gebeurd. Nu is in het mondeling overleg van 12 december van diverse kanten gesteld dat RSV schuld heeft.

De Minister van Economische Zaken heeft daarop toen geantwoord dat hij geen uitspraak wilde doen over de vraag of RSV schuld heeft. Hij heeft verder gezegd dat hij de commissie nader zou inlichten over de rol van RSV. In zijn recente brief van 19 februari doet de Minister dat. Hij noemt een aantal feiten, maar het is toch nuttig wanneer de Minister bereid is, ook een duidelijk standpunt over de rol van RSV te geven. Het laatste komt in de brief namelijk niet voor. Daarop wil ik bij deze gelegenheid uitdrukkelijk aandringen.

Het eigenaardige is nu dat gepaard met de moeilijkheden in Amsterdam gaat dat een aantal scheepsnieuw-bouwerven in Zuid-Holland een tekort aan werkrachten heeft. Dat zijn onder andere Van der Giessen/De Noord en De Merwede. Volgens de Minister van Sociale Zaken kunnen werknemers van de NSM daar best plaatsen opvullen doordat zij met bussen heen en weer gaan tussen Amsterdam en de betrokken erven.

Daar is dus wél werk. Het is toch te gek dat men een hoeveelheid kennis en outillage op een gebied waarop perspectieven blijken te bestaan, laat wegvallen met het risico dat men later, wanneer een verbetering in de conjunctuur optreedt, wat van vele kanten wordt verwacht, spijt krijgt van een definitieve beslissing die achteraf ongelukkig blijkt te zijn.

Er schijnt een bedrag van ongeveer f 30 miljoen nodig te zijn. Het voor-naamste bezwaar van de Regering hiertegen is dat het niet past in het systeem van de generieke steunverlening. Dit lijkt mij juist. Het lijkt mij dan echter voor de hand te liggen dat de Regering eens een uitzondering maakt op het systeem van generieke steun-verlening en tot individuele steunver-lening overgaat. Van alle kanten, bij

voorbeeld ook van de kant van de fractie van de VVD, is de extra verantwoordelijkheid van de rijksoverheid voor de gang van zaken bij de NSM beklam-toond. Deze is ontstaan doordat de Re-gering destijds de oprichting van de NSM min of meer heeft afgedwongen.

De Regering heeft dezer dagen een nieuwe nota regionaal sociaal-econo-misch beleid doen verschijnen, waar-in onder andere de stelling wordt verdedigd dat men meer aandacht moet geven aan de moeilijke situatie van de grote steden in de Randstad. De kwes-tie van de NSM is een uitstekende ge-legenheid voor de Regering, dit waar-te maken voor Amsterdam en zijn scheepsnieuwbouw.

□

Minister Van Aardenne: Mijnheer de Voorzitter! Bijna alle sprekers hebben nogal wat aandacht besteed aan de historie van de NSM. Dit is niet ver-wonderlijk, omdat de gedachte aan de NSM in de periode van deze Kamer en dit kabinet is geboren.

Na het besluit van de Regering dat geen twee plaatsen met grote scheepsnieuwbouw in ons land waren te handhaven – dit besluit is, zoals men weet, later gewijzigd – viel de Amsterdamse bouwplaats af. Toen is de gedachte geopperd, zoveel moge-lijk mensen van de NDSM hun werk in de scheepsbouw te laten houden door uitbreiding en verhuizing van de ADM en toelevering door een restant van de NDSM, dat later NSM werd genoemd, in de vorm van secties aan de andere bouwplaats voor grote scheepsnieuw-bouw, de VDSM in het Waterwegge-bied.

Uit de witte stukken van eind 1978 blijkt dat de besprekingen hierover niet eenvoudig zijn geweest, omdat ADM als onafhankelijk bedrijf uit de re-paratiesector, niet vallend onder de Beleidscommissie en niet profiterend van de overheidssteunregeling, nogal ertegenop zag, de toebedeelde taak op zich te nemen. Wij kunnen niet ontken-nen dat de Regering een duidelijke verantwoordelijkheid ten opzichte van ADM op de schouders heeft genomen door ADM te overreden, in de over-eenkomst te treden.

Om deze reden hebben wij de uit-breiding met 240 man, gecombineerd met verdere steun aan de ADM dit jaar doorgezet. Als de ADM op haar oude plaats was gebleven en klein was ge-bleven, waren de problemen er im-mers waarschijnlijk geringer geweest. Wij hebben op dit punt in 1978 ver-wachtingen gewekt.

Aardenne

Bij de NSM was het anders. Hierbij is sprake van een duidelijk verkleinde kern van de NDSM. Het doel was, via een aantal jaren sectiebouw bij het aantrekken van de markt na 1981 eventueel uit te groeien tot een volwaardige bouwplaats, de tweede bouwplaats voor grote schepen.

In die gedachte gingen wij immers nog uit van een VDSM in het Waterweggebied. De overheid heeft toen wel beseft dat, behalve voor de ADM-operatie, ook voor de NSM-operatie iets nodig was. Men kon niet zeggen dat de NDSM wordt ingekrompen en dat de kern, die NSM, dan maar moet gaan zwemmen en zien hoe zij het zou redden. Er is ook gezegd dat de NSM kon meedoen in de marktverdeling van de commissie II. De Kamer kent de situatie tussen de werfgroeperingen 1 en 2.

Er is gezegd, dat wij de NSM een start moesten geven. Nu was de NDSM, zoals men weet, een deel van het RSV-concern.

In het stadium waarover wij nu spreken, is op een gegeven ogenblik vanuit de gedachte dat de verkleinde NDSM – vandaar dat ik nu het woord NSM niet gebruik – deel van het RSV-concern zou blijven, een opzet gemaakt inzake de meerkosten als 250.000 uren per jaar zouden worden overgebracht van Rotterdam naar Amsterdam en 150.000 uren uit diverse bronnen aan sectiewerk zou dan moeten worden verworven. Men ging er daarbij van uit – dat lijkt mij reëel – dat dit met enige subsidie zou moeten gebeuren.

Men kan in zo'n aanloopfase niet meteen 150.000 uren tegen de kostprijs verkopen. Die opzet is gemaakt in het kader van 'deel van de RSV' Amsterdam dus als deel van de RSV. RSV heeft toen berekend, dat dit f 27 miljoen zou kosten. Die rekening is overgelegd en ging dus uit van 400.000 uren (250.000 plus 150.000).

In de loop van de gesprekken is voor de NSM een andere opzet gekozen. Er is namelijk veel nauwer aangehangen bij de organisatie en het management van de Amsterdamse Droogdokmaatschappij. Dat is met name gedaan, om daarmee te bewerkstelligen dat eventueel onderlinge uitwisseling mogelijk was. Orders kunnen dan heen en weer geschoven worden, omdat in reparatiewerk ook wel eens stukken nieuw werk zitten, die natuurlijk heel goed in een nieuwbouwwerk gedaan kunnen worden.

Vervolgens is bij de bepaling van het bedrag dat nodig was om die start te geven – dat was duidelijk het commit-

ment van de overheid bij de NSM – de f 27 miljoen van de RSV-cijfers als uitgangspunt genomen. Daarbij is nog f 13 miljoen gevoegd. In de brief van 28 oktober 1978 staat het volgende. Ik zal het nu maar citeren, want de heer Bakker zei, dat daar wat anders zou staan dan wat ik in mijn brief citeerde. 'De meerkosten van een sectiefabricage op de NDSM in plaats van elders in het RSV-concern worden in totaal geraamd op f 40 miljoen over 1979 t/m 1981.'

Ik zei zojuist, dat de RSV-raming f 27 miljoen was voor een eigen werk. Wij hebben niet de neiging te zeggen dat dit aan de lage kant is. Bij een onafhankelijke werf, in een andere organisatie ingebed, moest dat bedrag echter als het ware worden verhoogd met een zeker werkkapitaal.

De heer **Bakker** (CPN): De Minister is nu toch aan het preciseren en ik wil daar even op ingaan. Hij vertelde zojuist dat het f 27 miljoen was en dat daarbij nog f 13 miljoen kwam als een aanloopsom voor eigen acquisitie. Er stond dus: 'de meerkosten van de sectiefabricage op de NDSM' – dat was nog in het kader van de RSV – 'in plaats van elders in het RSV-concern'. Dat zijn dus alleen die secties voor de RSV.

Minister **Van Aardenne**: Ja, zo staat het in die brief. Ik ben nu bezig met het becommentarieren van die brief.

De heer **Bakker** (CPN): Hoe zit het dan met die f 27 miljoen en die f 13 miljoen?

Minister **Van Aardenne**: Dat probeer ik nu net te vertellen. In de brief van september 1978 staat:

'De meerkosten van een sectiefabricage op de NDSM in plaats van elders in het RSV-concern, worden in totaal geraamd op f 40 mln. over 1979 t/m 1981'. Dat gaat inderdaad uit van meerkosten vergeleken met elders in het RSV-concern, kortom RSV-kosten. Het is natuurlijk niet zo vreselijk belangrijk waar je die kosten brengt. Je kunt zeggen: RSV, je moet je uren goedkoop toeleveren naar Amsterdam; dan krijg je het van ons bijbetaald. Je kunt ook zeggen: Amsterdam, hier heb je het geld; dan kun je aan de vraagprijs van RSV voldoen.

Dat maakt verder niet zo heel veel uit. Het hangt van de organisatie af. Ik zeg er alleen bij dat de RSV-begroting, uitgaande in een wat eerder stadium van werk daar f 27 mln. was. In de nieuwe constellatie hebben wij daar aan toegevoegd: Dat mag je dan wel met 50% verhogen, om het ruim te

stellen. Het laatste zeg ik met enige nadruk, omdat het bedrag van f 40 mln. beslist geen krap bedrag is geweest.

Er is niet gezegd: zij hebben die RSV-cijfers tot de laatste cent gevolgd en die laatste cent dan nog net gegeven, maar verder niet. Neen, het bedrag is duidelijk vermeerderd.

De brief gaat dan verder: 'De overheid is bereid dit bedrag, hoewel vallend buiten het financiële kader van de brief van 21 maart 1978 uit de bestaande scheepsbouwpot ter beschikking te stellen. Voorwaarde daarvoor is echter dat de verwachting gewettigd zal blijken dat de geplande nieuwbouwafdeling ook werkelijk zal kunnen functioneren. De aflevering van de beide Inco-trans-schepen zonder verdere vertraging zal daarbij als toetssteen gehanteerd worden. Met name het eerste schip zal van doorslaggevend belang zijn bij de vaststelling daarvan.'

Welnu, dat eerste schip is inderdaad daarna redelijk snel afgeleverd. Eigenlijk zeg ik het niet goed, want het is veel te laat afgeleverd, maar er is na de operatie van oktober praktisch geen verdere vertraging opgetreden. Immers, op 14 september – een van de dagen dat ik die besprekingen voerde; men kan het terugvinden in de witte stukken – zei RSV dat het eerste schip midden januari afgeleverd kon worden.

Dat was weliswaar veel te laat, maar het is eind januari afgeleverd. De vertraging is dus niet meer opgetreden in het NSM-kader. Daar slaat dan ook de opmerking op die ik indertijd gemaakt heb en waaraan de heer Van der Hek refereerde.

Bij het tweede schip is er wel verdere vertraging opgetreden. In september 1978 was daar nog weinig van te zeggen. Men durfde het gewoon niet, hoewel de levertijd naar ik meen begin 1979 was.

Een zei toen echter nog voor het einde van 1978, toen met bezig was met de afwerking van het eerste schip, dat het 31 juli 1979 zou worden. Dit is 19 oktober 1979 geworden. Ik weet dat er toen een winter met nogal wat ongemakken tussen heeft gezeten. Het is echter duidelijk dat er sprake is van een bepaalde vertraging die overigens niet zo funest geweest is, maar die wel extra uren heeft betekend voor de mensen die in Amsterdam werkten en als zodanig een rol heeft gespeeld.

In het financiële kader zou men uit de brief kunnen aflezen – en zo lees je hem inderdaad – dat die 40 miljoen bedoeld zijn om in Amsterdam 250.000 uur werk te geven voor RSV, in plaats van elders. In de praktijk is het anders

Aardenne

gegaan en kwam het geld ten slotte voor het overgrote deel terecht in het Amsterdamse.

Bij het afsluiten van het contract tussen NSM en RSV heeft men daarin een verrekening gepleegd van de Incotrans-uren. Men heeft 30 miljoen ter beschikking gekregen en men heeft de activa met een boekwaarde voor RSV van 27 miljoen gekocht voor 8 miljoen, wat een voordelige transactie voor NSM en een onvoordelige transactie voor RSV betekende. Deze zaak was echter niet onverantwoord, want RSV had er wat dat betreft natuurlijk niet zoveel aan en moest die zaak wel overdragen.

Vele sprekers stelden, dat het voor RSV een voordelige zaak is geweest. De heer Van Dis gebruikte hier het woord 'profijt'. Ik ben het daar echter niet mee eens. RSV heeft een boekverlies geleden. Men heeft maar 8 miljoen gulden gekregen voor activa die 27 miljoen gulden waard waren; die moeten uit die 13 miljoen gulden betaald worden. NSM heeft wel verstandig gehandeld door niet meer voor de activa te betalen, maar het is toch geen onvoordelige transactie geweest voor NSM.

Van het bedrag van 40 miljoen gulden is 10 miljoen gulden afgetrokken. Dit bedrag was bestemd voor de uren dat aan de Incokraanschepen is gewerkt waaronder 70.000 uren nadat het bedrijf al onder NSM-regime stond. De oprichting was later dan in het oorspronkelijke plan was voorzien. Het totale verlies heeft in de buurt gelegen van 25 miljoen gulden. Dat heeft RSV dus niet doorgeschoven aan NSM. RSV heeft voor de totale Incokranen veel minder betaald dan zij in wezen gekost hebben.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Is de Minister met ons van mening, dat zonder de 10 miljoen gulden van het bedrag, bestemd voor de NSM – dat overigens terecht weer teruggeboekt is naar de RSV – het verlies ook niet zou zijn ontstaan? Vermoedelijk was het verlies ook ontstaan als de NSM niet was losgekoppeld van RSV. Er was dan geen zekerheid geweest, dat de 10 miljoen gulden door de overheid ter beschikking zou worden gesteld.

Minister **Van Aardenne**: Hierbij zijn twee factoren van belang. In de gedachte van de brief van 1978 zou de Incotrans zo snel mogelijk moeten worden afgebouwd. Daarna zou voor een aantal uren ander werk worden verkregen. Die Incotrans-uren bleken er veel

meer te zijn, ook al omdat het zoveel langer duurde, tot en met september 1979. Met de oprichting van de NSM is zelfs, met het oog op die Incotrans, lang, wellicht te lang gewacht. Dat werd gedaan om de zaak zuiver te houden. Omdat al die tijd nog aan het Incotrans-schip gewerkt werd, kon geen ander werk ingebracht worden. Je kunt zeggen dat RSV op die manier wat heeft ingebracht en daarvoor dan ook wat betaling verkregen, wat overigens ook de bedoeling van die 40 miljoen was.

Ik vind het echter uitermate relevant dat de NSM daarmee ook akkoord is gegaan. De heer Van Houwelingen heeft er zelf aan herinnerd dat een overeenkomst is getekend, waarbij die 250.000 uren waarvan 50.000 als een geringe verplichting wel bleven staan, maar waarin toch ook voor de periode die verlopen was 10 miljoen is afgetrokken. Tegelijkertijd is toen die activa-transactie gepleegd. Dat was natuurlijk gewoon een kwestie van koop. Door het in bezit krijgen van activa kreeg de NSM ook leencapaciteit. Met dat doel wilde de NSM die activa ook hebben en niet alleen huren.

In die tijd was al langzamerhand te voorzien dat, door de ontwikkelingen in het Rotterdamse, RSV die 250.000 uren niet waar zou kunnen maken. Daartegenover is een boetebeding gesteld van 20 gulden voor elk uur van de 200.000 dat niet zou worden verschaft. Daarvoor moet RSV betalen. Het volgende punt is nu hoeveel uren niet verschaft zijn. Daarover bestaan twee lezingen; dat is gebruikelijk in zulke gevallen. NSM zegt: Men schoof ons werk door met de vraag: kon je dat gisteren gemaakt hebben; RSV zegt dat er een redelijke levertijd in zat. Ik hoor hier het NSM-geluid nogal doorklinken. Ik heb de indruk dat de RSV niet naar een hoorzitting van de Kamercommissie is geweest.

Ik wil eraan herinneren dat de arbitrage heel duidelijk aan de Staat is voorzien, in de persoon van de Minister van Economische Zaken. Wij zijn op het ogenblik bezig, die twee zaken naast elkaar te zetten – wij spreken ook met beide partijen – om de partijen tot elkaar te brengen om te zien, wat ten slotte de waarheid is. Daar komt een aantal uren uit. Ik heb het vertrouwen dat dit zal gelukken. Het bedrag ter zake zal dan ook op tafel komen. Dat staat als een paal boven water, omdat het in het contract van RSV met de NSM staat.

Dat is een arbitrerende functie. Ik ben als arbiter gehouden om twee partijen te horen. Daarmee zijn wij bezig.

Ik neem niet voetstoots aan de lezing van de ene partij, terwijl de andere partij een afwijkende lezing geeft.

De heer **Engwirda** (D'66): Wanneer zullen de resultaten van die arbitrage bekend zijn? Zal dat op een zodanig tijdstip zijn, dat het de NSM nog van nut zal kunnen wezen?

Minister **Van Aardenne**: Uiteraard proberen wij dat zo snel mogelijk te doen. Men kan uitrekenen hoe groot ongeveer de claim van de NSM zal zijn. Ik denk dat men daarmee rekening houdt en dan toch tot de conclusie komt dat het niet genoeg is voor de continuïteit van het bedrijf, maar dat is een andere zaak.

Het bedrag van f 20 was expres in het contract ingebracht, omdat de NSM zag: Het zou wel eens kunnen mislopen met die 200.000 uren; die heeft men gewoon zelf niet meer; wij kunnen beter daarvoor geld krijgen om te proberen daarmee ander werk te verkrijgen.

Dat ander werk is voor een deel ook via de ADM verkregen. Ten slotte lag het management van de NSM bij de ADM en kon werk worden doorgeschoven en op die manier ook worden betaald. Dit zit allemaal nog in de aanloopfase. Daarvoor was het bedrag van 40 mln. bestemd.

Ik kom nu tot de situatie van vorig jaar zomer. Toen meldde de NSM ons dat zij door haar geld heen begon te raken. Onzerzijds is toen niet gezegd, dat er geen werk van langer dan drie maanden mocht worden aanvaard, maar wel dat er geen andere middelen in de pot zaten en dat de verantwoording van de directie was, bij het aannemen van werk rekening te houden met een beperkte hoeveelheid middelen.

Dat leek ook het enig doenlijke. In dat kader heeft ook het desbetreffende zinnetje in de brief van oktober gestaan. Overigens waren er in de pers – dat is ook geen wonder, omdat die zaken bekend waren – al meerdere berichten verschenen over het feit, dat de NSM, die inderdaad leegloop had gehad, door haar geld heen begon te komen.

De heer Engwirda heeft gevraagd, of het Ministerie van Economische Zaken wel is uitgerust om toezicht te houden. Ik kan mij hier makkelijk van af maken door te verklaren – ik heb dat al meer gedaan in deze Kamer –, dat de Minister van Economische Zaken niet de directeur is, niet wil zijn en naar mijn mening ook niet kan zijn van de NV Nederland, wie je ook op deze post neerzet. Hij kan geen toezicht houden op alle mogelijke bedrijven.

Aardenne

In dit speciale geval droegen wij wel verantwoordelijkheid voor het tot stand brengen van die overeenkomst. Wij hadden ook een duidelijke arbitragefunctie, die wij nu uitoefenen. Wij hadden echter niet de functie van toezichthouder op het naleven van de overeenkomst door beide partijen. Als één van de partijen aan de bel trekt, is het natuurlijk wat anders. Wij hebben wel bemiddeld bij het verkrijgen van orders. Wij hebben getracht na te gaan of onderdelen van andere werven naar de NSM konden worden gebracht.

Een sectie van de werf Giessen-De Noord staat op dit moment bij de NSM. Op een gegeven moment was de capaciteit van de NSM voor een bepaald gedeelte weer te klein voor onderdelen. Dat is geen ramp en dat kun je ook niemand verwijten. Ik wil alleen aangeven, dat wij actief bezig zijn geweest. Van een direct toezichthoudende functie is echter geen sprake en kan ook geen sprake zijn, omdat dit in de overeenkomst niet was voorzien. In wezen wilde men dat ook niet: wij waren geen voogd van de NSM.

De heer **Engwirda** (D'66): Het maakt verschil of de Minister op de ondernemersstoel gaat zitten of dat hij erop toeziet dat de afspraak wordt nageleefd dat RSV 250.000 uren aan sectiewerk bij de NSM uitbesteedt. Het feit dat hij daar nu nog geen oordeel over heeft.....

Minister **Van Aardenne**: Ik weet wel degelijk dat dat niet gebeurd is. Ik heb niet voor niets gezegd dat de NSM gesubsidieerd is voor 20 gulden per uur, omdat men terecht vond dat dan de gevraagde garantie maar op een andere manier moest worden gegeven, namelijk in contant geld. Ik vind dan ook dat RSV het moet betalen. Het enige wat ik nog niet precies weet is het juiste aantal uren. Daarin moet ik arbitren. Nu wordt aan ons de vraag gesteld – dat is nog niet eerder gebeurd – welk aantal uren RSV precies in gebreke is gebleven. Men is nu bezig met het opstellen van de afrekening. Wij weten natuurlijk allemaal dat die 1.5 maal 250.000 uren – we zitten nu in begin 1981 – er niet gekomen zijn.

De heer **Engwirda** (D'66): Daarover is destijds bij u aan de bel getrokken. Waarom is er toen niets gebeurd?

Minister **Van Aardenne**: Men heeft aan de bel getrokken omdat de basis was ontvallen aan de urengarantie van RSV. Tijdens het ROS-debat is dat al naar voren gekomen, daarbij is voorzien dat die garantie wordt vervangen

door geld, voorzover RSV niet uit een andere bron iets op tafel kon leggen. Wij hebben bij dat alles bemiddeld en bezien of er geen orders van een andere werf – uiteraard met gebruikmaking van het RSV-geld – naar NSM konden worden gebracht. Op sommige punten is het gelukt, want op het ogenblik staat er in Amsterdam een sectie voor Van der Giessen-de Noord.

Ik kom nu aan de situatie die is ontstaan in de herfst van het vorige jaar. De NSM heeft toen het bureau YDO ingeschakeld. Dit is op zich zelf een volstrekt begrijpelijke actie, omdat men zag dat de oorspronkelijke basis, namelijk een sectiefabriek in de grote scheepsnieuwbouw die zou toeleveneren aan Rozenburg, niet meer kon bestaan, omdat op Rozenburg het werk niet werd voortgezet.

YDO heeft de opdracht gekregen te bezien of de NSM een functie kon krijgen als sectiefabriek voor andere werven in het land, uiteraard wel de grotere. Ik zie nl. de NSM nog niet zo gauw stukjes van vissersschepen maken, al kun je nooit weten! Het was namelijk de bedoeling een substitutie te krijgen van het weggevalen werk van de VDSM, die niet meer bestond.

YDO heeft eerst een korte studie hierover gepubliceerd, waaruit niet zo erg veel af te lezen was. Deze studie is op een gegeven ogenblik ook naar mij opgestuurd en ik heb de zaak ook doorgeleid naar de Beleidscommissie, want daar hoort zij thuis.

In deze sector bestaat nu eenmaal het tripartite orgaan, dat, zoals de Kamer altijd heeft gezegd, in meer sectoren zou moeten bestaan. Men kan nu wel zeggen dat het gezag ervan is geschaad, maar ik ben van mening dat de overheid er niet maar doorheen moet lopen en doen alsof het niet bestaat, als het haar zo uitkomt.

De Beleidscommissie heeft toen heel officieel de heer Fibbe benoemd tot gespreksleider ad hoc. Deze functie wordt namens de Beleidscommissie uitgeoefend. In november ontvingen wij een brief van NSM waarin stond dat er nog 6 miljoen nodig was. Op 8 januari ontvingen wij vervolgens een brief met de strekking: als wij de 6 miljoen niet gauw krijgen voor nader onderzoek, moeten wij sluiten!

Inmiddels was het duidelijk, dat in de Beleidscommissie de animo voor de gedachte van YDO over de sectieverantwoordelijkheid niet zo sterk was. Daarmee wil ik niet aangeven, dat de daar gevestigde bedrijven zouden zeggen dat een sectiefabriek niet in dit land kan bestaan.

Dat zullen ze niet zeggen; het gaat ze ook niets aan. Wat ze wel zeiden was:

Wij zien niet de mogelijkheid om evenals de RSV, in de plaats van de RSV, met een garantie te komen; Men wees erop dat men wel eigen capaciteiten had, alhoewel men natuurlijk wel even moeite heeft aansluiting te vinden tussen de verschillende orders. Uiteraard kan men daarin wel eens een sterke piek hebben, waar echter dalen tegenover staan. Men moet proberen dat zo goed mogelijk in de tijd te plannen. Als men terugvalt op een eigen minimumbezetting en alles daarboven uitbesteedt, wordt natuurlijk de eigen basis erg smal. Men moet niet vergeten dat het werk van de Beleidscommissie voor de herstructurering scheepsbouw, die voortgaat op basis van de brief van mijn voorganger uit 1977, niet alleen een inkrimping betrof en weet, dat die inkrimping heeft plaatsgevonden; in de brief van mijn ambtsvoorganger werd al gesteld dat er een vermindering met misschien wel 50 procent zou komen, ten slotte is het wel ongeveer 50 procent geworden maar dat het ook gaat om een modernisering op een paar plaatsen. Als men tegelijkertijd de capaciteit moet verkleinen en moderniseren, waardoor de produktiviteit wordt verhoogd en de concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland wordt versterkt, brengt dat meestal een concentratie op een bepaalde plaats met zich mee. Daar vindt dan een grotere produktie met hetzelfde aantal mensen plaats, terwijl een aantal verouderde bedrijven verdwijnt. Dat proces heeft men in de scheepsbouw ook gezien.

Men kan constateren, dat een aantal mede met overheidshulp op advies van de Beleidscommissie gemoderniseerde bedrijven op het ogenblik meer produktie aankunnen. Daarmee vervullen zij een essentiële functie in het in stand houden van een scheepsbouw in dit land. Het is echter duidelijk dat men zich niet zo snel gebonden wil voelen aan een garantie aan een bedrijf in Amsterdam. Die weg liep dus dood. Nadat dit duidelijk is geworden, heeft de NSM een telex aan de heer Fibbe gestuurd.

Dat heeft de heer Fibbe niet zelf bedacht, zoals de heer Van der Hek enigszins heeft gesuggereerd. De heer Van der Hek heeft gezegd dat de heer Fibbe of zijn werk slecht heeft gedaan of zijn werk van de Minister niet goed mocht doen. In beide gevallen is de Minister naar de mening van de heer Van der Hek verantwoordelijk. Daarover wil ik niet in discussie gaan. De Beleidscommissie is een tripartite orgaan. Het is trouwens niet waar; de heer Fibbe mocht dit wel doen. Hij heeft zijn werk ook niet slecht gedaan.

Van Aardenne

Hij kreeg op 4 februari een telex, waarin de NSM constateerde: Er is geen mogelijkheid voor een samenwerkingsverband; een sectiefabriek biedt voordelen voor de NSM, laten wij dan de NSM dan als een bedrijf op de jobbing-markt voortzetten. De telex vervolgt dan: 'Zoals blijkt uit een brief, die wij van het SNSI ontvingen, is er geen eensluidend oordeel over de juiste omvang van de markt voor secties. Uit uw telex blijkt dat dit aspect nog niet is onderzocht. Wij zijn van mening dat zeker indien het de werven ernst is, geen gebruik meer te maken van kopelbazen, de markt groot genoeg is, een bedrijf met zeker 400 werknemers op de jobbing-markt te laten opereren, waarvoor dan f 30 mln. nodig is.'

Daarop antwoordt de heer Fibbe dan namens de beleidscommissie. Dat is inmiddels bevestigd in een brief van de beleidscommissie, die ik vandaag heb gekregen. In die brief wordt de telex in grote lijnen bevestigd. Ik zal de brief aan de Kamer overleggen. Het gaat zoals hieruit blijkt niet om een éénmansactie van de heer Fibbe, doch om een standpunt van de beleidscommissie. Wat betreft de positie van de afspraken van 1978, wijkt dat standpunt af van de mening van de werknemersvertegenwoordigers.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Die correctie heeft de heer Fibbe in een telex, volgend op zijn oorspronkelijke telex, nog eens bevestigd. Het ging dus niet om de beleidscommissie, maar een deel ervan. In de NSM-telex wordt gesproken over de 'jobbing-oplossing'. Was het de Minister en de heer Fibbe op dat moment niet duidelijk dat de NSM doelde op een onafhankelijke sectiefabriek, zonder garanties van afnemende werven? Het gaat dus niet om een algemene 'jobber' in de staatsconstructie die ook een paar secties meeneemt.

Minister **Van Aardenne**: Als men spreekt over 'jobbing' en het niet duidelijk beperkt tot het toeleveren van secties, kan dit volgens mij inhouden dat men ook op andere markten kan opereren. Dat is niet uitgesloten, zoals ook later is bevestigd.

De nadruk lag inderdaad sterker op secties dan op het eerste gezicht door ons uit die brief was op te maken. Ik heb geen reden om aan die uitleg van de NSM te twijfelen. Hoe het ook zij, deze onderdelenfabrikant voor de scheepsbouw kan alleen tot stand worden gebracht via een injectie van 30 mln.

Wij hebben heel bewust het in stand houden van werkgelegenheid voor 400 man in de scheepsnieuwbouw in Amsterdam-noord mogelijk gemaakt door daarvoor 40 mln. beschikbaar te stellen, buiten de normale procedures om die voor de scheepsbouwfondsen gelden. Dat is een bedrag van f 100.000 per arbeidsplaats. Vergeleken bij hetgeen in andere bedrijfstakken gebeurt, is dat een buitengewoon hoog bedrag. Dat is nu echer op. Er wordt thans gevraagd om nog eens 30 mln., hetgeen zou neerkomen op nog eens f 75.000 per arbeidsplaats.

De heer van der Spek zegt dat aandacht voor de grote steden, zoals in de regionale nota terecht is aangekend, moet inhouden dat wij die f 75.000 per arbeidsplaats moeten verschaffen. Als ik daartoe overga, durf ik de zwakke regio's in ons land niet meer onder ogen te komen, want daar wordt gewerkt met bedragen in de orde van grootte maximaal f 30.000 per arbeidsplaats. In Groningen en Limburt zou men in dat geval het grootste gelijk van de wereld hebben als men mij zou verwijten, te meten met twee maten.

Dat in de regionale nota aandacht wordt gevraagd voor enkele andere regio's die nu ook in de problemen zijn, met name de grote steden, betekent niet dat wij de normen die wij in het noorden en zuiden des lands toepassen in Amsterdam terzijde zouden moeten schuiven. Ik denk dat de heer Van der Spek dit bij nader inzien een slecht voorbeeld zal vinden.

Wat de situatie van toelevering van een sectiefabriek betreft, wil ik het volgende opmerken. Zoals men gehoord heeft, was er een bericht dat Van der Giessen/de Noord de mogelijkheid zou hebben, werk uit te besteden. Ik heb aangeboden, hier te begeleiden en de mogelijkheden te onderzoeken.

Op het ogenblik zegt Van der Giessen/de Noord dat er bij de huidige capaciteit en werkbezetting voor de jaren 1981 en 1982 geen noodzaak bestaat, een deel voorbereiding of sectiemontage uit te besteden. Uitbreiding van productiecapaciteit wordt bij ingebruikneming van de overdekte bouwlods niet voorzien en de productie vindt hier ook op één helling plaats. Uitbreiding van de capaciteit wordt ook door de generieke steunregeling tegengehouden. Dit lijkt mij terecht, daar anders één werf sterk bevoordeeld zou worden.

Structureel heeft Van der Giessen/de Noord geen behoefte aan voorbereidingscapaciteit of sectiebouw. Het kan natuurlijk voorkomen dat men op

een zeker moment gebrek heeft aan mensen die een bepaald werk doen of op bepaalde plaatsen invallen (iemand kan bij voorbeeld ziek worden); dan kan men niet dat stuk werk, waar de man met acht anderen aan bezig was, met die acht anderen naar Amsterdam brengen, neen, men moet er dan voor zorgen dat er iemand voor in de plaats komt.

Daarom heeft men van de kant van Van der Giessen/de Noord aangeboden daar te komen werken. Overigens wil ik erop wijzen dat niet al het werk in de scheepsbouw hetzelfde is. Anders kenden wij ook het probleem niet van het inlenen van buitenlandse arbeidskrachten voor de ADM. Immers, de NSM lag er vlak naast; maar de een doet nu eenmaal ander werk dan de ander, ook in de scheepsbouw. Men kan niet zo maar iemand die in de sectiefabriek werkt, op de afmontage buiten te werk stellen. Dit is ander werk, dat door andere mensen wordt gedaan. Dit is allemaal niet zo eenvoudig.

Verder wil ik er nogmaals op wijzen dat modernisering inhoudt dat op die bouwplaatsen meer kan worden gedaan.

Dat wil natuurlijk niet zeggen dat zich niet de situatie kan voordoen waarbij men graag iets uitbestedt. Als de NSM in die markt wil treden, zal daar niets op tegen zijn en zal ik dat ook niet verhinderen. Integendeel, ik zou dat zeer toejuichen. Het lijkt mij een goede propositie wanneer men op de basis die 2,5 jaar geleden is gelegd nu de koers wendt, omdat er geen werk meer uit Rozenburg komt en op eigen kracht de bouw van scheepsdelen tracht te verkrijgen, waarvoor bij andere bedrijven overcapaciteit bestaat.

Daarbij lijkt het mij denkbaar dat de NSM zo onderhandelt dat zij ook een deel van de bijbehorende generieke subsidie krijgt. Ik heb dan ook niet alleen gezegd dat ik mij daar niet tegen zal verzetten, maar dat ik dit zal toejuichen. Men opereert dan op de vrije markt. Daarnaast heb ik gezegd dat, wanneer de NSM vanuit die positie zelf weer de bouw van hele schepen zou willen aannemen, de NSM dan op een of andere wijze zal moeten worden ingepast in het generieke systeem.

Ik geef toe dat dit niet vandaag of morgen aan de orde is; anders hadden wij ook niet de operatie van 1978 behoeven uit te voeren. Nogmaals, dit systeem werkt nu eenmaal bij de omzet van een bedrijf dat hele schepen bouwt. Het is duidelijk dat, wanneer

Van Aardenne

men in dit systeem een mogelijkheid voor de toeleverancier inbouwt, dit het systeem schade doet. Dat is helemaal niet nodig, want de generieke subsidie kan men op eenvoudige wijze doorgeven.

Koppelbazen worden misschien wel eens gebruikt op werven, maar het generieke systeem voorziet in een verbod op koppelbazen. Het personeel van een koppelbaas is echter niet in staat een hele sectie te bouwen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat, ook bij de besprekingen in de verschillende commissievergaderingen, de conclusie was dat de sectiebouw, zoals oorspronkelijk voorzien met garantiestellingen, niet te realiseren was. Voorts was de conclusie dat de geheel vrije jobbing ook niet te realiseren was. Ik voeg hieraan echter toe dat de jobbing als-gesubsidieerd-sectiebouwer één bedrijf in Nederland in een heel bijzondere positie zou plaatsen, want er zijn natuurlijk eventueel wel anderen die dat ook kunnen.

Nogmaals, wij hebben de NSM niet voor niets f 40 miljoen gegeven – en ik heb gezegd hoeveel dat per arbeidsplaats is – om te kunnen starten. De Regering heeft de verantwoordelijkheid voor het geven van deze steun. Ik heb er geen spijt van dat de Regering die steun heeft gegeven. De heer Engwirda heeft opgemerkt dat de Regering werk van het ene bedrijf naar het andere heeft laten vloeien en daarmee het ene bedrijf van het andere afhankelijk heeft gemaakt. Dit is waar.

De manier waarop het in Rozenburg gegaan is, heeft natuurlijk zijn terugslag ook op de Amsterdamse situatie gehad. Toch denk ik, dat wij 'verwijtbaar' bezig geweest waren als wij niet geprobeerd hadden in 1978 – bij de kennis die wij toen hadden – aan de NSM een start te geven en derhalve een basis te houden, met name ook gelet op de functie van de Amsterdamse haven voor een overigens beperkt aantal mensen. Dat wil echter niet zeggen, dat je dan tweeënhalf jaar later zo'n operatie eigenlijk nog maar eens moet herhalen, terwijl de situatie in wezen geheel veranderd is.

Er is geen sprake meer van het bewaren van een kern voor de grote scheepsbouw naast de VDSM. Als er in Nederland grote scheepsbouw tot stand zal komen, zal dit uiteraard eerder in het Waterweg-gebied gebeuren, en wel om dezelfde reden waarom wij destijds gezegd hebben dat het Waterweg-gebied de enige plaats hiervoor was. Je moet dus op een andere lijn gaan werken; een lijn waarop ook andere bedrijven kunnen opereren.

Daarom is aan alle voorwaarden voor verdere steun niet te voldoen, tenzij men zowel het bedrijf NSM als de mensen aldaar een hele andere behandeling wil geven dan zo vele anderen waarvan de arbeidsplaatsen op dit moment door de economische situatie op de tocht staan. Dat zijn er helaas velen. Men moet rekening houden met rechtvaardigheidsgevoelens en een eerlijke toedeling van gelden. Je komt dan gauw tot veelvoud van dat bedrag.

Er wordt gesteld, dat dit zo van belang is voor de kracht van de Nederlandse scheepsbouw. Ik ben die mening niet toegedaan. Als men behoefte heeft aan toeleringen, dan zal men die inderdaad zoeken op de daarvoor best gelegen plaatsen. Dat zal men op de vrije markt doen en die ondernemers zullen dat daar dan zelf moeten gaan verkopen. Daar is geen overheidssteun voor nodig, maar dat was ook niet het doel van de NSM. Het doel van de NSM was heel uitdrukkelijk, de mogelijkheid voor een tweede bouwplaats voor grote scheepsbouw in Amsterdam – naast het Waterweg-gebied – open te houden. In de vrije markt moet men zich als het ware zelf bewijzen.

De heer Van der Hek (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Kan de Minister één bedrijf noemen buiten de scheepsbouw dat scheepssecties zo maar in vrije aanbesteding kan leveren?

Minister Van Aardenne: Als de ene scheepswerf vol zit, dan behoefte de andere nog niet vol te zitten. Op die wijze komt wel eens uitbesteding tot stand.

De heer Van der Hek (PvdA): Dan zou de Minister dus een analyse moeten maken van de totale staalcapaciteit die ter beschikking is en van de verhouding daarvan met de volledige bezetting van de assemblagecapaciteit? Dat verhaal had de Minister trouwens al veel eerder moeten leveren.

Minister Van Aardenne: De heer Van der Hek slaat nu iets over. Hij heeft het over de staalcapaciteit. Hij bedoelt daarmee de voorbereiding, maar dan noemt hij daarnaast de assemblage. Sectiebouw is natuurlijk echter voor een deel assemblage. Sectiebouw is immers het assembleren van secties. Dat is dus weer iets anders; het is een tussenstadium. Voor capaciteit is er natuurlijk wel en er zijn ook constructiebedrijven die dat kunnen. Bovendien heeft men Centraal-Staal in het noorden opgericht. Het probleem zit dus niet in de voorbereiding, maar in de samenbouw. Dat is dus nog niet de eindmontage op de helling. Daarin zit een duidelijk verschil.

De werfcapaciteit houdt natuurlijk niet in dat alle werven tegelijk vol zullen zitten. Dat zal zeker niet steeds het geval zijn. Daarbij zal men eerst kijken naar eigen continuïteit. Men zal ook proberen, onderling mensen van elkaar te lenen. Dat is op zich zelf helemaal niet zo'n gekke situatie. Er werken trouwens ook mensen van de NSM bij De Merwede in Sliedrecht. Een oplossing in die richting – die overigens door de NSM niet erg hard is gezocht – biedt naar mijn mening eerder mogelijkheden. Op die manier moet men de mensen voor de scheepsbouw kunnen behouden. Op zich zelf is het een belangrijke zaak en mijn collega van Sociale Zaken zal hierop dan ook zeker ingaan.

Vervolgens zal ik nog ingaan op enkele losse punten die door de verschillende sprekers zijn genoemd, de meeste punten heb ik al behandeld in het algemene deel van mijn beoog.

De heer Van der Hek zei dat het geld kan worden gegeven via de bijzondere financieringsregeling. Hierbij geeft de Nationale Investeringsbank onder garantie van de staat op de begroting van Financiën geld. Financiën heeft hiervoor geen post en de Minister van Financiën zou een slechte zijn, als hij in dit geval niet zei dat hij, gezien wat er met het bedrag van f 40 miljoen is gebeurd, voor het bedrag van f 30 miljoen van te voren dekking wenst. Het bedrag moet dus toch op Economische Zaken worden gedekt. Het is maar een vorm die men eraan geeft.

De heer Engwirda sprak over grote belangstelling van Nederlandse werven en noemde daarbij – van horen zeggen – Van der Giessen-de Noord. Ik heb de mening van deze werf, die ik zwart op wit voor mij heb, herhaald, hieruit blijkt echter daarentegen geen grote belangstelling. Over dit verschil ben ik bezorgd. Natuurlijk verdedigen de mensen van de NSM van hoog tot laag hun zaak, ik zeg aan het adres van de heer Van Dis dat ik begrip ervoor heb dat men tot bedrijfsbezettingen overgaat, al hoort het niet. Ik verwacht echter dat de Kamer argumenten die emotioneel naar voren worden gebracht, weegt door deze te toetsen aan datgene wat anderen die hierbij betrokken zijn, ervan zeggen, zoals de mensen van Van der Giessen-de Noord.

De heer Engwirda sprak ook over de minimumcapaciteit. Hij moet het mij ten goede houden, maar op de totale capaciteit van de scheepsbouw in dit land kan een aantal van 400 arbeidsplaatsen meer of minder nooit beslissend zijn. Dit lijkt koud gezegd en het doet onrecht aan de problematiek van

Van Aardenne

de mensen in Amsterdam, maar ook dit argument moet ik laten meewegen.

De vragen van de heer Van Houwelingen heb ik beantwoord.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Welke waarde hecht u aan de afspraak van 1978?

Minister **Van Aardenne**: Ik meen dit al te hebben gezegd, maar zal het nu nog kort samenvatten. De afspraak van 1978 was dat de Regering zich ten opzichte van de ADM ertoe heeft gecommitteerd, de ADM sterk te laten uitbreiden om vele van de mensen van de NDSM hun werk te laten behouden. Er zou dan een klein deel van de NDSM overblijven. Als dit aan zijn lot werd overgelaten, zou hiervan niets terecht komen. Er moest dus een garantie voor werk tegenover staan.

Dit is vertaalbaar in geld. Dit geld is gegeven en ik heb al gezegd dat ik hiervan geen spijt heb, al staat in sommige krantecommentaren dat de Minister van Economische Zaken altijd ermee bezig is, oude bedrijfstakken in leven te houden en niet genoeg op de nieuwe let.

Ik meen dat ook de oude bedrijfstakken het recht hebben, redelijk te worden gezien. De afspraak van 1978 was een poging, in Amsterdam een basis te behouden. De NSM en RSV hebben in hun overeenkomst deze afspraak vertaald in uren of geld. Het geld komt er, maar het is niet genoeg. Hiermee houdt men echter rekening.

Ik weet niet hoe lang NSM kan doorgaan op de huidige wijze. Misschien kan men proberen, met het verkrijgen van werk eventueel niet in Amsterdam, maar elders, zoals het geval was bij De Merwede, de mensen zo lang mogelijk aan de gang te houden en te bezien of men op eigen kracht iets kan bereiken. Men verzekert mij echter ervan dat dit niet mogelijk is en dat f 30 miljoen het minimum is dat erbij moet.

Wij stuiten hierbij op financiële problemen. Ik krijg het bedrag niet los van de Minister van Financiën en de collega's die iets zouden moeten inleveren: ik zou het bedrag zelf op mijn begroting moeten vinden. Ik wil het echter niet onttrekken aan de textiel, en ook niet aan de andere scheepsbouw, omdat hiermee het generieke steunsysteem wordt ondergraven en dus andere werven geen orders meer krijgen. Het probleem is dan slechts verplaatst.

Kortom, wij zitten gewoon vast. Dat betekent dus, dat dit bedrag er niet is. Ook ten opzichte van anderen – misschien is dit nog wel belangrijker – waarvan de arbeidsplaats in dit land

op het ogenblik op de tocht staat, is het niet verantwoord, de kaarten te veel op één bedrijf te zetten, hoe triest het ook is dat de poging van 1978 nu blijkt te zijn mislukt. Misschien moet ik zeggen: lijkt te zijn mislukt. Misschien immers is er langs de lijn die ik zoëven schetste nog enig zicht. Dat is evenwel een ander zicht dan het zicht dat in de plannen zoals die er op het ogenblik liggen, wordt geboden.

□

Minister **Albeda**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan na het betoog van mijn collega van Economische Zaken kort zijn. In wezen heeft hij in zijn laatste opmerking de fundamentele keuzeproblematiek duidelijk toegelicht.

Door een aantal sprekers, met name de heren Engwirda en Van Dis, zijn opmerkingen gemaakt over het kader dat de Amsterdamse werkgelegenheidssituatie vormt voor het drama van de NSM. Allereerst wil ik iets zeggen over de deelarbeidsmarkt voor de scheepsbouw.

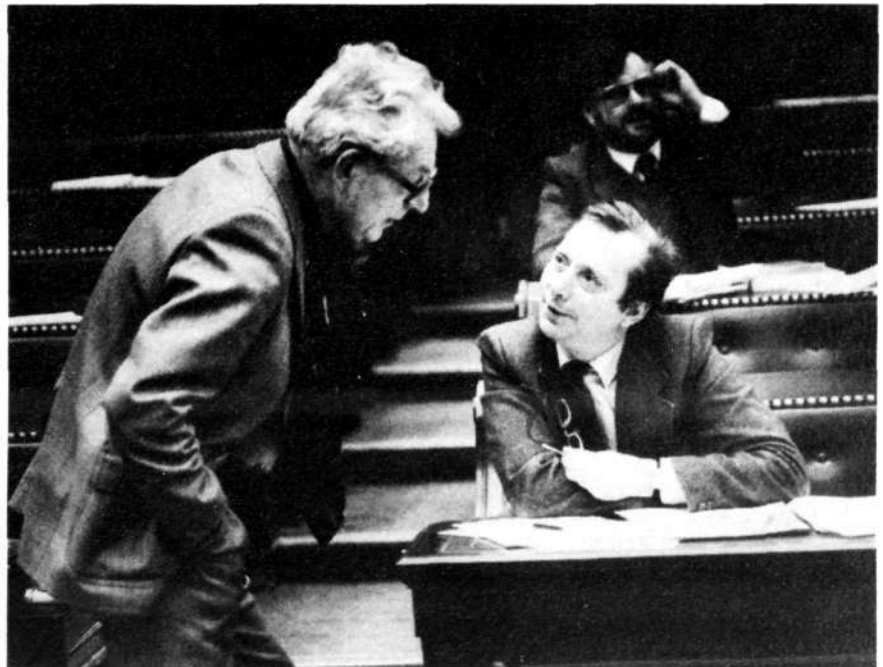
De reorganisatie en de herstructurering die in de scheepsbouw zijn doorgevoerd en waarmee wij, door onzekere marktvooruitzichten gedwongen, nog steeds bezig zijn, hebben bepaald geen positieve uitwerking gehad op het vertrouwen van de werkende bevolking in de scheepsbouw en met name ook op de toestroom van jongeren naar deze bedrijfstak. Dat is terecht opgemerkt door de heer Engwirda. Even-

als elders in ons land is de interesse van de jeugd voor een technische opleiding in de achter ons liggende jaren duidelijk kleiner geworden.

Het imago van de Nederlandse industrie, met name de scheepsbouw, heeft duidelijk geen grote aantrekkingskracht op de schoolverlaters. Daarmee kan voor een deel verklaard worden, waarom er nog zoveel vacatures zijn in de scheepsbouw en met name in Rotterdam en omgeving. Per ultimo januari 1981 was er in de GAB-rayons van Gorinchem, Dordrecht en Nieuwe Waterweg-Noord een vraag naar metaalbewerkers van 1635 personen. Daartegenover stond een aanbod van 1035. Met andere woorden: er was een vraagoverschot van 600 personen. De arbeidsmarktsituatie in de Amsterdamse regio is duidelijk anders.

Het aantal werkloze mannen in Amsterdam bedroeg per ultimo januari 1981 15.110 personen. Dat is 7,9% van de afhankelijke beroepsbevolking. Het totale werkloosheidspercentage voor mannen en vrouwen bedroeg rond 8%. In de omliggende gewestelijke arbeidsbureaurayons, te weten Haarlem, Hoofddorp, IJmond en Zaanstreek, bedroeg het aantal werkloze mannen 5.663, dat wil zeggen 3,5% van de afhankelijke beroepsbevolking. Het totale werkloosheidspercentage bedroeg 4.

Het beschikbare aanbod onder de voor de sector scheepsbouw van belang zijnde beroepsgroep metaalbe-

De heer Bakker (CPN, staand) in gesprek met de heer van der Hek (PvdA) tijdens het NSM-debat

Albeda

werkers had een omvang van 28.137 personen. Tegenover dit aanbod staat in de genoemde rayons een geregistreerde openstaande vraag van 1700. Met ander woorden, er is sprake van een aanbodoverschot. Uit deze cijfers moet worden geconcludeerd, dat de situatie op de arbeidsmarkt in Amsterdam en omgeving zich gedurende het afgelopen jaar heeft gewijzigd.

Die ontwikkeling komt overeen met de landelijke ontwikkeling van vraag en aanbod in de beroepsgroep van metaalbewerkers. Was er landelijk gezien in de eerste zeven maanden van 1980 nog sprake van een vraagoverschot, in augustus van dat jaar sloeg dit vraagoverschot om in een aanbodoverschot.

Bij die cijfers moet natuurlijk wel opgemerkt worden dat de beroepsgroep van metaalbewerkers ook de zogenaamde bouwmetaalberoepen, loodgieters, verwarmingsmonteurs, electriciëns en dergelijke, omvat. Vergeleken met de landelijke situatie is de vraag- en aanbodsituatie in de Noordhollandse regio nog niet eens ongunstig. Wel wil ik erop wijzen, dat deze cijfers niet alleszeggend zijn voor de herplaatsingsmogelijkheden van het personeel, dat door een beslissing om geen steun meer te verlenen aan NSM zijn arbeidsplaatsen zou kunnen verliezen.

Op de vraag van de heer Van Dis kan ik zeggen dat het hier gaat om 327 direct produktieven, 35 personen die toezicht houden in de produktieve sfeer en 70 personen kantoorpersoneel, wat in totaal op 432 personen komt.

Tegenover het de laatste tijd gestegen aanbod in de Amsterdamse regio staat nog steeds enige vraag. Bovendien bestaan er voor een aantal werknemers directe plaatsingsmogelijkheden bij de ADM. Zoals bekend is, zit het personeelstekort van ADM met name in de sfeer van de werktuigbouwkundige functies. Men verwacht dan ook dat 50 à 60 NSM-werknemers, waaronder bankwerkers, op korte termijn, al of niet met enige bijscholing, bij de ADM in dienst zouden kunnen treden.

Daarnaast zou, gelet op het grote aantal vacatures in het Rijnmondgebied, de bereidheid kunnen worden onderzocht bij NSM-werknemers om naar een werkkring in de scheepsbouwbedrijven in de Rotterdamse regio over te stappen. De heer Van der Spek heeft hierover een opmerking gemaakt.

Vrijwel zonder extra omscholing zijn in de nieuwbouwsector daar al direct mensen plaatsbaar. Indien die bereidheid bij de NSM-werknemers aanwezig is, kan door de betrokken gewestelijke arbeidsbureaus een speciale bemiddelingsactie worden gestart.

Ik ben mij ervan bewust dat door de ontwikkeling op de regionale arbeidsmarkt het niet eenvoudig zal zijn voor een deel van de betrokken werknemers een andere arbeidsplaats te vinden, maar met gebruikmaking van alle bestaande maatregelen en met de volledige medewerking van alle bij de problematiek betrokken partijen zullen naar ik vermoed door gebruik te maken van herplaatsingsmogelijkheden de grootste problemen kunnen worden opgevangen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreektijd in tweede termijn te bepalen op ten hoogste 5 minuten per spreker.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met belangstelling naar het betoog van de Minister geluisterd. Ik kan er niet aan ontkomen, toch nog iets te zeggen over zijn onderliggende cijferopstellingen. Wat betreft de f 40 mln., ter beschikking gesteld om een start te maken met de NSM, hebben wij gehoord dat er f 10 mln. voor Incotrans is afgegaan en f 8 mln. voor het overnemen van de vaste activa. Er blijft dus f 22 mln. over om werk aan te trekken, en dat in de veronderstelling dat er per jaar over drie jaar 250.000 uren van RSV zouden komen, die er overigens niet gekomen zijn. Het is duidelijk dat men dan met het bedrag van f 22 mln. en bij het uitblijven van werk dat men verwacht in grote moeilijkheden komt.

Wat de berekening van het bedrag van f 40 mln. betreft, leg ik de Minister nog de volgende beschouwing voor. Het zijn volgens de brief die de Minister zelf citeert 'de meerkosten van een sectiefabricage op de NDSM in plaats van elders in het RSV-concern'. Dus de kostprijs elders in het RSV-concern plus f 40 mln. zouden de meerkosten zijn om het bij de NDSM te doen. Wat betekenen de extra kosten die voor RSV zouden voortvloeien uit het uitbesteden gedurende drie jaar van 250.000 uren per jaar aan sectiebouw van de NSM? Het gaat dan om f 40 mln. gedeeld door 750.000 uur, dus om f 53,33 per uur.

De uurtarieven bij de scheepswerken variëren tussen f 50 en f 60. Dat wil zeggen dat het bedrag van f 53,33

een zeer forse subsidie per uur is. In wezen is het een extra subsidie aan RSV voor de totale kostprijs. RSV heeft gewoon bedongen dat elke sectie die bij de NSM of NDSM zou worden gebouwd in feite geheel door de overheid wordt gesubsidieerd. Dat waren de f 40 mln. meerkosten. Als de Minister zich ooit heeft laten beduvelen, is het toen wel geweest.

Minister **Van Aardenne**: Ik zal de heer Van der Hek straks wel aantonen dat ik mij niet heb laten beduvelen. Ik heb eerder de indruk dat de Kamer wellicht ten onrechte genoegen genomen heeft met zo'n kort zinnetje in de brief, waar een hele berekening achter zat. Daar heb ik al iets over gezegd.

Als die 40 miljoen echter zo ruim is om voor 750.000 uur à 53 gulden te werken, waarom heeft dat bij NSM dan niet gewerkt? De heer Van der Hek vindt toch dat RSV in gebreke is gebleven en dat het geld toch voor een belangrijk deel bij NSM terecht is gekomen?

De heer **Van der Hek** (PvdA): Dat weet de Minister ook heel goed. De 22 miljoen, die overbleven na aftrek van de genoemde posten, vormden een te gering werkkapitaal om buiten de RSV-toezeggingen om voor dezelfde hoeveelheid uren werk te boeken. Als die RSV-uren er nooit waren gekomen hadden zelfs voor 400.000 uur per jaar moeten boeken. De Minister weet ook heel goed dat dat met dat werkkapitaal volstrekt onmogelijk was geweest.

Men ging uit van 250.000 uren, plus nog 150 000 zelf te vullen uren. Als men dus voor de opgave staat met 22 miljoen gulden 400 000 uren te vullen, omdat die RSV-uren nauwelijks kwamen, dan zit men in een onmogelijke positie.

RSV heeft zich goed laten betalen. De Minister is nu met een andere cijferopstelling gekomen. Het ging om 27 miljoen plus nog eens 13 miljoen. Die cijfers hoort de Kamer nu voor het eerst. Ik heb daar nog nooit van gehoord.

Minister **Van Aardenne**: Die staan ook in een onderliggende stuk, dat veel ouder was dan de brief. Dat stuk komt nu weer boven, omdat het een onderbouwing is van de 40 miljoen. Overigens vond de Kamer dat in 1978 een heel mooi bedrag om er drie jaar op door te gaan.

Nu wordt net gedaan alsof het dat niet was. Ik geef nu de onderbouwing van dat bedrag. Daarbij zijn wij uitgegaan van de veronderstelling dat het een RSV-bedrijf zou zijn gebleven. Ik wil dat hele stuk wel citeren, maar daar gaat het nu niet om.

Van der Hek

Het gaat erom dat men in de periode van eind 1978 tot eind 1981 40 miljoen beschikbaar had voor 400 man. Later hebben RSV en NSM dat bewust vertaald in 30 miljoen, omdat er inmiddels zoveel uren in de Incotrans zaten. Dat is echter een zaak geweest die RSV en NSM vrijelijk zijn overeengekomen. Zij hebben ook geen beroep gedaan op Economische Zaken om in een ruzie daarover te bemiddelen. Daarom noem ik dat een volstrekt redelijke transactie.

De heer **Van der Hek** (PvdA): De redelijkheid ontgaat mij ten enenmale. Ik meen dat de Kamer op dit moment, 24 februari 1981, met deze zaak die al speelde voordat in feite het besluit tot oprichting van de NSM was genomen, dus nog in 1978 volkomen voor joker is gezet. Wij zijn er altijd van uitgegaan dat 40 miljoen gulden zijn betaald om zoveel uren bezet te krijgen, terwijl nu blijkt dat er een onderliggend stuk ...

Minister Van Aardenne: Een bedrag van 40 miljoen om 400 man drie jaar aan het werk te houden is 100.000 gulden per arbeidsplaats voor drie jaar. De Kamer heeft heel goed geweten dat dat een enorm bedrag is geweest.

De **Voorzitter:** Mag ik de Minister erop wijzen, dat er ook voor hem nog een tweede termijn komt?

De heer **Van der Hek** (PvdA): Wat de Minister zegt, is niet juist. Wij zijn uitgegaan van 40 miljoen gulden om de uren te bezetten, dus het werk naar de NSM te krijgen. De onderliggende beschouwingen die de Minister nu geeft en daaraan voorafgaand het reken-sommetje van 27 miljoen naar 13 miljoen gulden van de RSV, zijn bij de Kamer nooit bekend geweest.

Blijkbaar hebben zij nadien ook geen rol gespeeld. Vervolgens is er een opdeling van de 40 miljoen gulden gemaakt waarin de 27 miljoen en de 13 miljoen gulden niet meer zijn terug te vinden. Overigens kwam deze rekening nadat de Kamer een bepaald besluit had gesanctioneerd. Dát is de positie waarin wij verkeren! Ik heb voldoende aangetoond, dat het met de 22 miljoen gulden bij het wegblijven van 250.000 uren per jaar van RSV, onmogelijk is om voor bijna 400.000 uren per jaar zonder meer werk aan te trekken.

Hervoor is 22 miljoen gulden te weinig. Geen enkel bedrijf met een eigen vermogen van 280.000 gulden en een werkkapitaal van 22 miljoen gulden is in staat om überhaupt orders uit de markt te halen, al zouden zij kosten-

dekkend zijn. Dat is uitgesloten. De risico's van deze orders zijn te groot. Je praat per order, als het een enigszins belangrijke is, al snel over vele miljoenen guldens. Dat is de realiteit.

Daarom heeft NSM nooit een serieuze kans gehad. De Minister zegt, dat de zaak eerst werd gestart doch dat is niet waar. De zaak is in de blokken blijven zitten. De Minister is vervolgens niet van plan de operatie te herhalen. Welnu, hij hoeft dat ook niet te doen. Er wordt aan hem gevraagd iets nieuws te doen en daarbij in te haken bij het verhaal van de sectiefabriek.

Ik vind dat verhaal erg aannemelijk. De Minister neemt echter van het verhaal te snel afscheid. Hij gebruikt ten onrechte het argument, dat de Minister van Financiën, via de Investeringsbank, hiervoor niet te vinden zou zijn. Ik meen dat ik hierdoor wel wordt gedwongen een motie aan de Kamer voor te leggen.

Motie

De **Voorzitter:** Door de leden Van der Hek, Engwirda, Jansen, M. Bakker en Van der Spek wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de NSM onvoldoende kansen heeft gehad zich te ontwikkelen tot scheepsnieuwbouw-werk;

van oordeel, dat het sluiten van de NSM niet op sociale en economische gronden is te rechtvaardigen;

verzoekt de Regering, de NSM voldoende middelen ter beschikking te stellen om als levensvatbare sectiefabriek met mogelijkheden tot geïntegreerde scheepsnieuwbouw te kunnen functioneren;

verzoekt de Regering, afspraken tussen de NSM en scheepswerven, behorende tot de werkgroepen II, IV en V, tot stand te brengen, die ertoe leiden dat met inschakeling van de NSM de efficiency van de scheepsnieuwbouw wordt vergroot,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt nr. 59 (14 969).

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De andere werven voelen er dus helemaal niet voor, met de NSM zulk een hechte samenwerking aan te gaan, dat er sprake van een garantie zou zijn. Dat neemt niet weg dat de Minister in het kader van het beleidsplan voor de scheepsbouw van

zijn voorganger wel degelijk de mogelijkheden heeft om zo'n samenwerking te bevorderen.

Als hij zegt: Ik heb nog even tijd nodig om precies na te gaan, hoe ik die samenwerking gestalte ga geven, waarbij ik ook mijn financiële inspanningen voor die andere werven mede in de beschouwing kan betrekken, dan lijkt mij dat zeer de pging waard. Per slot van rekening zou de Minister de Kamer eens moeten vertellen, wat hij per uur subsidieert bij Van der Giessen-de Noord. Daar is de NSM bijna een zeer goedkope winkel bij.

Minister Van Aardenne: Dat kan de heer Van der Hek in de brief over de generieke steunaflezen. Het is iets meer dan de f 20 die daarin staat.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Plus de extra regeling die de Minister voor Van de Giessen-de Noord en IHC heeft getroffen. Bij de laatste schepen die men nu aan het bouwen is, komt men tot de f 45 en f 50 per uur.

Minister Van Aardenne: De laatste schepen....

De **Voorzitter:** Ik moet de heer Minister vragen om niet zoveel te interrumpen, omdat er vanavond nog een onderwerp aan de orde komt.

□

De heer **Bakker** (CPN): Mijnheer de voorzitter! Ik wil toch ook nog wat over de cijfers zeggen. De Minister staat in dit opzicht tegenover de Kamer en zegt: Kijk eens wat een geweldige bedragen per arbeidskracht worden geïnvesteerd: 40 mln. voor – opeens – 400 mensen. Dit waren er eigenlijk 500. De Minister weet dat zelf ook wel. Hij heeft zoëven nog uitgerekend, dat dit f 80.000 per man is.

Zo kom je er natuurlijk niet uit. Wanneer je een bedrag stelt en je haalt er vervolgens bijna de helft vanaf, dan is de investering per persoon ook maar bijna de helft van wat er wordt verteld. Het gaat dan om een subsidie van ongeveer f 50.000. Dat is geen hoog bedrag!

In de commissie is vorige week gesproken over Enraf-Nonius. Hoewel het nuttig is, dat dit bedrijf in het noorden des lands komt, wordt er een bedrijf bijna helemaal op staatskosten neergezet. Per arbeidskracht wordt daar meer ingestopt, dan waar hier sprake van is. De Minister heeft ons het een en ander verteld over zijn onderhandelingen met de Shell om verder niet aan de aardgaswinsten te komen.

De berekeningen van de Shell komen erop neer, dat gemiddeld voor f 14 mln. per arbeidsplaats werd geïn-

Bakker

vesteerd door de Shell voor onder andere een vergassingsfabriek; 14 mln. gulden per arbeidsplaats! Dat is gebeurd gedurende de onderhandelingen van de Minister. Laat hij ons dan nu niet vertellen dat het zulke absurde bedragen zijn, die wij hier vragen.

Mijnheer de Voorzitter! De indruk, die wij tijdens alle besprekingen hebben gekregen – en die ons niet lichtvaardig is overgebracht – is, dat de regeling van 10 mln. aftrek voor Inco-trans en de aftrek van 8 mln. voor de installaties in feite een opgelegde regeling is geweest. Het is helemaal geen kwestie van onderhandelen geweest of een vrije overeenkomst. Het kwam neer op 'slikken of stikken'. Ik geloof, dat deze mening juist is.

De Minister heeft gezegd, dat de werf Giessen-De Noord in de komende jaren helemaal nog niet aan uitbesteding denkt. Het maakt blijkbaar verschil met wie men daar spreekt. De Minister zal dan wel met anderen hebben gesproken dan de leden van de ondernemingsraad van de NSM en de ADM, die een afvaardiging hebben gestuurd naar Giessen-De Noord. Zij hebben daar heel andere mededelingen gekregen.

Dat ligt ook volstrekt voor de hand, want wij weten dat dit werk zeer regelmatig uitbesteed wordt. Wij weten ook, dat in de derde lijn vervolgens koppelbazen worden ingeschakeld, die ook met staatssubsidie via de WW dat soort werk leveren.

Mijnheer de Voorzitter! Het ging niet om zo maar 400 arbeidsplaatsen. Het ging om scheepsbouw in de regio van Amsterdam. Het ging om het niet verloren laten gaan van een buitengewoon belangrijk stuk economie in die regio. Het is geen optelsommetje van mannetjes. Het is naar de mening van velen en ook naar mijn mening een essentieel stuk metaalnijverheid dat daar verloren dreigt te gaan. Over het behoud van dat werk moeten wij praten. Je kan dan niet, zoals de Minister van Sociale Zaken, uit de losse hand zeggen: aan de Merwede is een tekort aan bepaalde vaklieden, terwijl die vaklieden bij de NSM aanwezig zijn.

Ik wijs erop dat die mensen voor een groot deel in Purmerend wonen. Moeten zij dan iedere dag van Purmerend naar Gorinchem heen en weer trekken? Dat is nog iets anders dan 16 km fietsen, waarover de Minister van Sociale Zaken het de vorige keer had. Of wil hij dat die mensen overgeplaatst worden, uit hun bekende omgeving vertrekken richting Merwede, met misschien de verwachting, dat daar over

een jaar precies hetzelfde gebeurt wat nu in Amsterdam aan de hand is? Dat is waar de mensen mee leven.

Er is helemaal geen sprake van een andere, vrije toekomst opbouwen. Wie zegt, dat daar niet precies hetzelfde gebeurt? Als dat soort oplossingen gevonden moet worden, kun je half Nederland heen en weer laten trekken en worden de brokken steeds groter.

De heer **Braams** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Uit alle besprekingen is ons duidelijk geworden dat de omstandigheden inmiddels anders zijn dan destijds werd voorzien. 'Destijds' is maar anderhalf jaar geleden. Er worden minder secties gevraagd en er zijn minder uren van RSV geweest. Wij menen dan ook dat de Minister een sterk betoog heeft gehouden, dat vooral aantoont dat de uitgangspunten, die bij de oorspronkelijke opzet gekozen zijn, niet reëel zijn en dat ingrijpende veranderingen zijn opgetreden.

Er blijven echter verschillen in benadering tussen de Minister en onze fractie. Deze zijn met name gebaseerd op het overleg, dat wij verschillende keren hebben gevoerd en op de hoorzittingen, die wij hebben gehouden. Men heeft ons duidelijk aangegeven, dat de direct betrokkenen mogelijkheden zien wanneer kansen worden geschapen.

De Minister zegt nu dat hij over harde gegevens beschikt betreffende de arbeidsuren van Van der Giessen/De Noord. Deze wijzen erop, dat de aan de Kamer verstrekte informatie anders moet worden geïnterpreteerd.

Wij zijn al een aantal zaken tegengekomen, die in betrekkelijk korte tijd een andere interpretatie krijgen. Wij blijven echter op het standpunt staan dat er op dit moment reden is aan te nemen dat er nog mogelijkheden zijn. Wij willen die mogelijkheden tot het uiterste benut zien. De Minister heeft gezegd, dat er enig uitzicht is. Misschien moeten andere gedachten ingebracht worden dan de oorspronkelijke.

Wij menen inderdaad dat het onverkort vasthouden aan de oorspronkelijke uitgangspunten onvruchtbaar is, omdat een nieuwe situatie is ontstaan. Om de kansen die er zijn te benutten zal van beide kanten flexibiliteit worden gevraagd. Wij willen hierover een motie indienen.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp deze motie niet goed en daarom wil ik de heer Braams iets vragen. De directie en commissarissen van de NSM hebben gezegd dat zij hun verantwoordelijk-

heid moeten nemen en een liquidatiebesluit moeten voorbereiden als de Regering nu niet komt met een passende oplossing. Maar nu wordt in de motie gesproken over voorlopig doorgaan, nog eens wat studeren en dergelijke. Hoe ziet de heer Braams dat precies?

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Braams en Van Houwelingen wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de Regering door het tot stand komen van een regeling voor de scheepsnieuwbouw in de Amsterdamse regio in september 1978, de oprichting van de NSM daaronder in het bijzonder begrepen, betrokken is bij de continuïteit daarvan;

overwegende ook, dat berichten over de wenselijkheid van een sectiewerf als die van de NSM voor een aantal Nederlandse werven elkaar tegenspreken;

overwegende bovendien, dat bestrijding van koppelbazenpraktijken door instandhouding van de NSM kan worden bevorderd;

nodigt de Regering uit, steun aan de NSM voorlopig voort te zetten ten einde in overleg met alle betrokkenen alsnog een oplossing te zoeken voor het behoud van NSM in eerste instantie als sectiefabriek op basis van voldoende toekomstperspectieven,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 60 (14 969).

De heer **Braams** (VVD): Wij hebben moeten vaststellen dat iedereen vasthoudt aan de oorspronkelijke uitgangspunten en dat de situatie veranderd is. Wij willen weten of de bereidheid bestaat naar nieuwe wegen te zoeken. Dat willen wij op zo kort mogelijke termijn horen.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister voor zijn aanvullende informatie. Toch blijven bij mij en enkele anderen een aantal essentiële vragen over, die ik in de korte tijd die wij nog hebben indringend aan de Minister voorleg.

Van Houwelingen

In 1978 werd met instemming van het parlement besloten, een sectiefabriek c.q. een scheepsnieuwbouwwerf in Amsterdam te stichten, los van de RSV, maar in nauwe samenwerking met de ADM. De Minister heeft weer eens omstandig uitgelegd waarom voor die oplossing werd gekozen. Waarom willen wij die nu, twee jaar later, niet meer? Omdat er minder perspectief is in het algemeen in de scheepsbouw? Ik dacht van niet. Integendeel!

Er zijn vele geluiden en vele berichten die erop wijzen dat er inderdaad weer perspectief komt en dat wij bezig zijn door het dal heen te komen. Bestaan er dan andere opvattingen over de betekenis van een sectiefabriek? Ik verwijs naar het rapport YDO uit 1980, waarin juist staat dat dit de weg is om vanuit de ambachtelijke sfeer te komen naar een modernere, meer industriële opvatting over de productie van schepen.

Het rapport staat trouwens vol met alle mogelijke argumenten om het juist op deze manier te doen, waarbij ik erop wijst dat het rapport twee jaar na 1978 is verschenen. Deze argumenten hebben ons overtuigd. Het is dan merkwaardig waarom wij, wat wij in 1978 begonnen zijn, nu ineens niet meer willen. Kan de Minister hierop een antwoord geven?

Als wij eerlijk zijn, moeten wij toegeven dat het echte argument is dat de 40 miljoen op is, dat wij financiële problemen hebben en niet bereid zijn extra overheidsmiddelen ter beschikking te stellen.

Als wij dit constateren is het nodig ons af te vragen welke verantwoordelijkheid de overheid, en dus ook het parlement heeft voor het mislukken van de operatie, ondanks de 40 miljoen. Wat hebben overheid en parlement in de afgelopen jaren gedaan om tijdig in te grijpen, toen inderdaad de belofte van RSV niet vervuld kon worden? Welke verantwoordelijkheid heeft de RSV in dit geheel? Daar ligt naar mijn mening een heel duidelijke oorzaak van het feit dat de 40 miljoen nu op is.

Heeft de NSM wel degelijk een reële kans gehad? De feiten zijn duidelijk. Men heeft niet echt over die periode verkoopactiviteiten kunnen ontplooiën. Men heeft niet echt werkkapitaal gehad om zelfstandig orders te kunnen aannemen. Voor mij zijn dat zeer duidelijke argumenten en feiten om de Minister serieus te vragen, in te steken op de motie, die de heer Braams zojuist heeft ingediend.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Hoe verhoudt zich deze instemming met de motie-Braams tot het eerdere betoog, dat de heer Van Houwelingen vanmiddag heeft gehouden? Vanmiddag zei de heer Van Houwelingen, dat er niet alleen voorlopig steun moet worden gegeven en moet worden gestudeerd, maar dat de NSM een volwaardige kans verdient. Dan moet de NSM die kans ook geboden krijgen door het nu goed te regelen.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Er is geen enkele tegenstelling. De vraag in de motie om de steun voorlopig te continueren wordt gedaan tegen de achtergrond van het perspectief van het zoeken naar een oplossing. Het is begrijpelijk dat een termijn van onzekerheid zo kort mogelijk moet duren. De bedoeling van de motie is uitdrukkelijk een oplossing te vinden, gericht op het voortbestaan van de NSM. Dat heb ik betoogd in mijn eerste termijn. Ik denk dat ik dat door mijn betoog in tweede termijn heb onderstreept.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Ik kreeg in eerste termijn even de indruk dat u al een oplossing kende, namelijk het nu geven van een volwaardige kans aan de NSM en niet alleen een nader onderzoek.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Neen, als parlement zijn wij niet bezig, hier concreet een constructie te bedenken, hoe het feitelijk zal moeten. Dat is de eerste verantwoordelijkheid van de Regering. Als de Kamer de motie-Braams aanvaardt, is de politieke boodschap aan de Regering: Ga met alle betrokkenen, andere werven, directie, commissarissen en werknemers, opnieuw om de tafel zitten om toch tot een oplossing te komen, vanwege het belang van een sectiefabriek voor de totale scheepsbouw en vanwege onze wens om op basis van de afspraken uit 1978 de continuïteit van de NSM te verzekeren.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Dit maken wij niet voor het eerst mee. Als na zo'n studieperiode, die kortstondig zal moeten zijn, blijkt dat er geen enkel nieuw argument en geen enkele nieuwe optie wordt bedacht dan die welke de heer Van Houwelingen nu al kent, vraag ik of de heer Van Houwelingen met ons zal volhouden dat het door de NSM gedane voorstel inzake de sectiefabriek moet worden gerealiseerd.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Het is natuurlijk altijd aardig om onmiddellijk nadat een voorstel is ingediend, in dit geval door de heer Braams, te vragen, of dat voorstel serieus is bedoeld.

Natuurlijk is het verzoek van de heer Braams en mij serieus bedoeld om werkelijk een oplossing te zoeken. Is de heer Van der Hek ervan overtuigd, dat er geen oplossing is?

De heer **Van der Hek** (PvdA): Ik weet nu zelfs al een oplossing. U bent echter nog niet zover. Ik zit echter met het probleem met u – en niet voor de eerste keer – dat als er na een onderzoek geen enkel nieuw gezichtspunt komt wij nu niet weten of u de voorkeur voor een sectiefabriek, zoals door de NSM is voorgesteld, gestand zult doen. Dat wil ik van u weten.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Ik hoop dat de heer Van der Hek goed heeft geluisterd naar wat ik heb gezegd. Wij spreken elkaar zeker nog over dit onderwerp.

De heer **Bakker** (CPN): Ik wil u ook een bescheiden vraagje stellen. Wij allen zijn tot de conclusie gekomen dat een werkelijke taxatie van de mogelijkheden pas bestaat, wanneer de NSM-werf volledig kan werven. Op het moment dat er onzekerheid bestaat is het beeld niet helder. Dat is vanaf augustus verleden jaar het geval geweest.

De NSM-werf moet volledig kunnen werven om een duidelijk beeld te geven van de vraag, of het voortbestaan al dan niet mogelijk is. Ik vraag mij af, wat het betekent als men spreekt over voorlopige steun. Houdt dat in dat de NSM-werf in die periode van voorlopige steun zich volledig als werf kan ontplooiën, nieuwe orders kan opzoeken, aannemen, enz.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Ik hoop dat de heer Bakker zich kan herinneren dat ik in eerste termijn concrete suggesties heb gedaan voor zo'n tussenfase. Het woord 'voorlopig' slaat op de termijn waarbinnen gezocht dient te worden naar andere oplossingen. Die termijn zal zo kort mogelijk moeten duren.

Ik wil nog een opmerking maken in verband met mogelijkheden op langere termijn. Hoe kijkt de Minister aan tegen het functioneren van generieke steun? Op zich zelf is het logisch dat generieke steun wordt gegeven op een opdracht en dat het problemen geeft als ook aan toeleveranciers een deel van de generieke steun wordt gegeven.

Deze sectiefabriek is in feite een bijzondere vorm van scheepsnieuwbouw. Als men dit bedrijf als een normale toeleverancier behandelt, is het logisch dat men een dergelijk bedrijf gaat vergelijken met het functioneren van koppelbazen. Er is geen twijfel

Van Houwelingen

mogelijk dat in zo'n situatie de hoofdaannemer alles zal doen om zo'n sectie uit te besteden bij het bedrijf waar het echt het goedkoopst is.

Dan zal men altijd terecht komen bij ondernemingen die minder algemene kosten hebben en sectiefabrieken, omdat deze bedoeld zijn als onderdeel van de scheepsbouw, altijd moeilijker zullen kunnen concurreren. Wil de Minister dit systeem nog eens bekijken en generieke steun in een bepaalde vorm ter beschikking stellen, ook voor deze bijzondere vorm van scheepsnieuwbouw?

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Met belangstelling heb ik kennisgenomen van het antwoord van de Ministers. De uitvoerigheid ervan heeft op een aantal punten wel verheldering gebracht, maar er blijven nog vragen over. Ik kan mij best voorstellen dat de afweging van het geheel niet eenvoudig is. Mijs inziens is er nog niet voldoende duidelijkheid over de vooruitzichten van de markt van vandaag. Licht het voor de hand een structurele afbraak te laten gebeuren als er sprake kan zijn van verbetering van die markt?

De uiteenzetting over de uren en de boetebepaling van f 20 per uur vond ik niet duidelijk. Het gaat toch om de invulling van 400.000 uren, of niet? Zitten de 135.000 uur die door RSV wel gegeven zijn geheel of grotendeels in de afbouw van het schip 'Incotrans II' en zo ja, wordt NSM dan niet dubbel genomen in het kader van de f 40 mln. Kon de NSM eigenlijk wel anders dan het contract met RSV aan te gaan?

De Minister heeft nog eens benadrukt dat de deur voor NSM niet helemaal gesloten is: lijken of blijken. Generieke steun blijft nog mogelijk, maar geldt dat ook in de sfeer van de zelfstandige sectiebouw. Wanneer het gaat om het aantrekken van orders is die generieke steun, waartoe de Minister bereid is, in het wezen der zaak allesbehalve genereus, want hoe moet de NSM aan het benodigde werkkapitaal komen? Of zie ik dit verkeerd? Het viel mij op dat de NSM nog steeds moet wachten op het geld van de opgelegde boete voor niet toegedeelde werkuren ten bedrage van f 20 per uur. Ik vraag mij daarom met anderen af of hierdoor het lot van de NSM niet sneller wordt bezegeld.

Ten slotte vraag ik mij af hoe de prioriteitsafweging op het Ministerie van Economische Zaken plaatsvindt. Het is duidelijk dat het financiële plaat-

je uiterst somber is. Dat plaatst ons voor een zwaar dilemma, juist omdat het gaat om twee zaken. Ten eerste willen wij de sociale gevolgen van de sluiting van de NSM – en die zijn niet gering – het liefst voorkomen. Ten tweede blijft het van belang nog eens te bezien of er geen mogelijkheden zijn de scheepsnieuwbouw voor de Amsterdamse regio te behouden.

Het geld is op. Dit is in wezen de boodschap van de Minister. Dat is een zaak die wij, als vertegenwoordigers van het gehele volk, ons moeten aantrekken, want het bedrijfsleven is jarenlang gedraïneerd. Nu de reserves op zijn, wordt ook de overheid geconfronteerd met grote financieringskortingen. Dit hebben wij dan wel aan ons zelf te wijten, ondanks de factoren – en daar wil ik natuurlijk ook de aandacht op vestigen – die van buitenaf op de economische gang van zaken hebben ingewerkt.

Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen ons nog over de moties moeten buigen, maar het is in ieder geval wel duidelijk dat wij de vraag naar een onderzoek, zoals de motie-Braams doet, zullen steunen.

□

Minister **Van Aardenne**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van der Hek heeft in zekere zin gesuggereerd, dat de RSV uit de operatie-NSM f 53 per uur heeft overgehouden. Ik heb er behoefte aan dit ten principale tegen te spreken. Het enige bedrag dat de RSV heeft gekregen, is een deel van het verlies van Incotrans (in totaal ongeveer f 25 mln.), namelijk f 10 mln. alsmede een verkooptransactie van f 8 mln. Verder niets. Dus geen f 53 per uur.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Heel correct. Indien RSV de 250.000 uur gedurende drie jaar wel had aangeleverd, had men het volgens een eenvoudige rekensom wel gekregen, ware het niet, dat de Minister plotseling met een ander rekensommetje voor de dag is gekomen.

Minister **Van Aardenne**: Neen. Ik wijs er nogmaals op dat die f 40 mln. door de staat ruimhartig beschikbaar is gesteld, uitgaande van berekeningen door de RSV, die erop duiden dat, als men het zelf moest doen, zulks drie jaar lang in totaal f 27 mln. zou kosten. Met andere woorden: RSV heeft gezegd dat, als de staat haar f 27 mln. zou geven, men hiervoor gedurende drie jaar 400 000 uur werk kon verrichten. Toen hiervoor niet is gekozen, hebben wij gezegd dat die f 27 mln. er in elk geval wel moesten komen (die vond RSV al nodig) en dat er boven-

dien meer zou moeten komen. Er zou dan immers een onafhankelijke organisatie zijn. Dit is dan op f 40 mln. uitgekomen om de zaak te laten draaien. Nergens staat, dat hiermee alleen die 250.000 uren van RSV gemoeid zijn. Zo is het in de praktijk ook niet gegaan. Alleen was er sprake van een aftrek wegens Incotrans.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Sorry, maar in die brief staat het wel. De meerkosten van sectiebouw bij de NDSM vergen f 40 mln. De Minister geeft nu een onderbouwing die ik niet kende. Sorry, maar.....

Minister **Van Aardenne**: Neen, dat kunt u niet helpen, maar in 1978 vond u het kennelijk heel normaal dat voor de meerkosten van RSV f 40 mln. werd betaald, terwijl toen ook niet is gevraagd hoe die andere 150 000 uren er moesten komen. U zou de verslagen van al die mondelinge overleggen nog eens moeten nalezen. Dan zal wel blijken dat die vraag wel is gesteld. Er is toen heel duidelijk gemaakt dat f 40 mln. beschikbaar was om de NSM drie jaar lang te laten draaien, waarbij de urengarantie van de RSV een uitermate essentiële rol speelde. Dat wel.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Maar die is er niet gekomen!

Minister **Van Aardenne**: Die is er niet gekomen, maar die is vervangen door een boetebeding, waardoor er geld op tafel komt. RSV heeft daaraan echter geen voordeel gehad, integendeel.

Er gaat weliswaar f 10 mln. af voor Incotrans, maar daaraan is ook veel gewerkt. Wanneer een bedrijf van 400 man met f 30 mln. kan starten – het zijn er altijd 400 geweest, wat de heer Bakker ook moge zeggen – dan zullen een heleboel bedrijven zeggen dat het geen gekke positie is als zij met zo'n bedrag kunnen starten in hun aanloopfase. Het gaat om een bedrag van f 30 mln., want kapitaal dat is belegd in vast actief dat méér waard is dan f 8 mln., is natuurlijk ook weer kapitaal waarmee je iets kunt doen.

Als je toekomstperspectief hebt, dan kun je daarmee wat doen, want daarop kun je lenen. Het belegde kapitaal telt dus gewoon mee. Men mag in deze situatie niet zeggen dat er in de sectiebouw geen orders te krijgen zijn, terwijl bovendien ADM het management kon doen en ADM voor de verkoop kon zorgen en stukken kon doorleiden. Het laatste is ook gebeurd in de praktijk.

De heer Van der Hek heeft een motie ingediend waarin hij in wezen vraagt, voldoende middelen ter beschikking te stellen voor een levensvatbare sectiefabriek. Eerst was er een bedrag van

Van Aardenne

f 40 mln. uitgetrokken voor een sectiefabriek en nu wordt het f 30 mln. voor een sectiefabriek, naar het oordeel van de betrokkenen. De heer Van der Hek vraagt in de motie dus f 30 mln. Ik kom daarop straks nog terug, hoewel ik zie dat de heer Van der Hek instemmend knikt.

Ook de heren Braams en Van Houwelingen hebben een motie ingediend. De heer Van Houwelingen heeft dat vergezeld doen gaan van een aantal vragen. Hij vraagt, waarom de positie nu anders is dan in 1978. Dat is, omdat deze sectiefabriek in 1978 was voorzien als toeleverende fabriek van grote secties naar grote scheepsnieuwbouw in de VDSM.

Het gaat er nu om, secties te leveren aan andere fabrieken in het land. Dat zijn fabrieken waarvan er inmiddels enige gemoderniseerd zijn. Daardoor hebben deze fabrieken er wellicht minder behoefte aan. Men kan natuurlijk wel zeggen dat men wel eens wat anders hoort – in het YDO-rapport staat ook wat anders – maar als ik in een stuk van Van der Giessen/De Noord lees dat dit bedrijf de eerste twee jaren geen behoefte heeft aan deze producten, dan is dat toch een hard feit. Het gaat in deze zaken natuurlijk om het functioneren van de markt. Ik zeg echter nogmaals dat het mogelijk is dat men in die markt een plaats weet te veroveren.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik neem aan dat het YDO-rapport een serieus rapport is en dat de argumenten die daarin worden genoemd voor een sectiefabriek, in ieder geval niet minder positief zijn dan de in 1978 aanwezige feiten.

Minister **Van Aardenne**: Men kan natuurlijk een mooie theoretische beschouwing houden, maar de praktijk is soms anders. Wanneer de markt het toelaat, dan kan de zaak ook zonder een kapitaalinjectie haar beloop hebben. De zaak loopt echter niet en dat is nu juist het probleem. Wellicht komt het ook doordat deze sectiefabriek eigenlijk voor andere secties was bedoeld dan de secties die uitbesteed konden worden.

Ik moet echter een ding rechtzetten, namelijk het punt dat een sectiefabriek – zoals de NSM – inwisselbaar is voor een koppelbaas. Er zijn koppelbazen die mensen lenen aan bedrijven. Dat mag niet volgens het generieke systeem. Daarop oefenen wij controle uit. Hier en daar zit er echter misschien nog wel eens een koppelbaas tussen. Dat zijn echter gewoon 'inleners'.

De heer **Bakker** (CPN): Of er is nog een tussenfase.

Minister **Van Aardenne**: De heer Bakker loopt vooruit op wat ik ga zeggen, want ik had het over de zuivere koppelbazen. Ik weet dat die in het land voorkomen.

De tweede vorm bestaat uit kleine bedrijven die soms wel eens wat uitleenen en die wellicht een administratie hebben die niet altijd geheel klopt. Deze bedrijven leveren bepaalde onderdelen. Zij maken echter geen secties, want dat kunnen zij helemaal niet. Zij maken hoogstens een dekhuis of een reling. Zo'n onderdeel wordt dan geleverd en gemonteerd. Een dergelijk bedrijf is dan ook de concurrent niet.

Wanneer een werf werkelijk zodanig in de problemen zit dat hij een sectie nodig heeft, dan heeft hij niet zo veel keuze en moet hij naar een andere werf of naar een sectiefabriek toe. Wanneer de Beleidscommissie dat ook had 'afgedekt' ten opzichte van de NSM, dan zou het in dit geval een basis vormen, maar de Beleidscommissie heeft het niet 'afgedekt'. Die commissie ziet dat niet.

Natuurlijk zal er soms werk aan de NSM toevloeien, maar dit zal niet continu gebeuren, want eigenlijk heeft niemand hiervoor verantwoordelijkheid. De NSM wordt dan gezien als een soort van reserve, die leuk is, als er een piek is. Men kan geen werk erheen dwingen, want dat betekent een gat in het eigen bedrijf. Dit belemmert weer de motivatie van de mensen in het eigen bedrijf. Dit betekent dat er leegloop in de NSM ontstaat, tenzij men ander jobbing-werk gaat doen. Hierover hebben wij echter al gesproken. In de praktijk betekent dit dat het bedrag van f 30 mln. dezelfde weg gaat als het bedrag van f 40 mln.. Dan spreken hier over anderhalf jaar een ander kabinet en een andere Kamer over hetzelfde.

Natuurlijk zal een werf die omhoog zit en een sectie wil laten maken, haar generieke steun doorgeven. De werf die het werk overneemt, zal het immers slechts doen tegen de prijs van de eerste werf. De heer Van der Hek vroeg wat Van der Giessen/de Noord krijgt. Ik heb gezegd dat hij hiervoor de brief over de generieke steun moet lezen. Verder vroeg hij of alle investeringen die via steun van de overheid met medeweten van de Kamer zijn gedaan, niet moeten worden meegerekend. Mijn antwoord hierop is neen, omdat het gaat om modernisering van de Nederlandse productiecapaciteit in de scheepsbouw. Deze mag men niet aan de toevallige werf toerekenen.

Het is een bewuste tripartiete keuze geweest, op enkele plaatsen te moderniseren. Nu gaat het om steun voor een order. Dit is f 20 per manuur. In het geval van werfgroep 2 kan het iets meer zijn. Bij de individuele steun zijn vroeger veel hogere bedragen gegeven, ook voor Incotransschepen.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Daar dacht ik even aan. Ik meen dat de NSM zeer tevreden is met f 20 per uur.

Minister **Van Aardenne**: Dat geld zou dan doorvloeien naar de werf die de opdracht geeft. Deze krijgt op deze manier f 40 per uur.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Dan moet binnen de generieke steunregeling tussen de hoofdaannemer en de onderaannemer een afspraak worden gemaakt.

Minister **Van Aardenne**: Deze afspraak maken zij al in de verhouding die zij hebben. Als een werf niet omhoog zit, besteedt zij haar werk niet uit. Als zij wel omhoog zit, geeft zij ook de prijs door; anders krijgt zij het werk niet uitbesteed.

De heer **Engwirda** (D'66): Ik heb gehoord dat de NSM, als zij aan nieuwbouw gaat doen, in aanmerking komt voor f 27 mln. generieke steun. Is dit juist?

Minister **Van Aardenne**: Neen, dit is niet juist. Ik heb een berekening gezien met als uitkomst ongeveer f 9 mln. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat slechts nieuwbouw wordt gedaan. Dan klopt het: 400.000 maal f 20 is f 8 mln.

De heer Van Dis vroeg of het aantal van 135.000 uur inclusief de Incotransschepen is, zodat die in aftrek van de boetebetaling komen. Neen, dit zijn andere uren. Er blijft een gat over, waarvoor men de boete moet betalen. Het aantal van 135.000 is aangevochten; hierover moeten wij arbitreran.

Het werkkapitaal heeft de NSM gehad. RSV zei indertijd dat het om f 27 mln. in plaats van f 40 mln. moest gaan. Het bedrag van f 13 mln. kan men dan beschouwen als werkkapitaal. In ieder geval is het bedrag van f 8 mln. voor vast actief een vorm van werkkapitaal.

Ten slotte vroeg de heer Van Dis hoe de afweging van prioriteiten op Economische Zaken is. Als geld schaars is – dit is het geval – is de afweging van prioriteiten moeilijk. Tussen departementen moeten prioriteiten worden afgewogen. Dit is niet de taak van iedere individuele minister, maar de taak van het kabinet, in het bijzonder van de Minister van Financiën. Hierna

Van Aardenne

moet binnen een departement een afweging plaatsvinden tussen de wenselijkheden.

Binnen het industriebeleid moet ten slotte een afweging plaatsvinden van bedrijfstak tot bedrijfstak en eventueel van bedrijf tot bedrijf. Hiervoor bestaat in dit geval een tripartiete commissie. Bij de afweging betreft men de bedragen die met iedere besteding zijn gemoeid en de kansen dat men ermee uit de ellende komt.

De heer Van der Hek sprak weer over de BF-regeling of beter: de OBF-regeling, want het is een oneigenlijke financiering. Deze regeling is niet slechts een zaak van de Minister van Economische Zaken of van Landbouw en Visserij, maar zeker ook van de Minister van Financiën.

De Minister van Financiën stelt als voorwaarde – dat is vanuit zijn verantwoordelijkheid gezien terecht – dat er perspectief moet zijn. Dat staat ook in de regeling. In deze Kamer wordt er terecht voortdurend op aangedrongen, de hand te houden aan regelingen die wij zelf gemaakt hebben. Tijdens het mondeling overleg betreffende regelingen, dat ik donderdag met de Commissie-Van Dijk zal hebben, zal het ook daarom gaan.

Men kan nu niet bepleiten, dat tegen de letter van de regeling in, hier bijzondere financiering zou worden verleend. Er moet bovendien nog een buffervermogen zijn en dat is er niet. Dat moet er dan eerst door Economische Zaken worden ingebracht. Dat moet dan weer uit fondsen komen, maar wij weten niet uit welke. Ook dat is een regeling en ook dat is een afweging. Dat betekent, dat zonder afweging een uitspraak gedaan zou worden om f 30 mln. uit een of andere bron, waarbij de Kamer de dekking niet aangeeft, beschikbaar te stellen voor NSM. Het kan de Kamer niet verwonderen dat ik die motie met de meeste klem ontraad.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Er bestaat in dit land geen regeling die zegt dat niet-perspectievolle zaken gesteund kunnen worden. Alle regelingen bevatten de clause dat er uitzicht moet zijn op continuïteit, dat wil zeggen dat er perspectief moet zijn op rendement. Wij stellen, dat met de opzet van de sectiefabriek, zoals voorgesteld, dit perspectief er is. Wanneer men daar 'ja' tegen zegt, is ook de weg vrijgemaakt om van die regeling gebruik te maken als de steun individuele bedrijvenregeling niet toepasbaar is. Dat is de redenering. De Minister zegt, dat het perspectief er niet is. Dat is het meningsverschil.

Minister **Van Aardenne**: Dat is inderdaad mijn mening. Het is evenwel ook de mening van de Minister van Financiën en die is medeverantwoordelijk. Ook hij ziet geen perspectief en dus is ook volgens hem de BF-regeling geen oplossing. Wanneer wij hier geld voor willen uittrekken, moeten wij dit uit onze eigen fondsen bekostigen. De Minister van Financiën zegt dit omdat de vorige f 30 mln. in wezen is verdwenen. Dan hebben wij de f 10 mln. voor de Incotrans niet meegerekend.

In de tweede motie wordt gevraagd, de steun aan de NSM voorlopig voort te zetten. Ik kan natuurlijk zeggen, dat uit die arbitrage nog wel een paar miljoen komt.

De heer **Van der Hek** (PvdA): 7 miljoen.

Minister **Van Aardenne**: Dat hangt er nog van af, want ik heb nog niet gearbitreerd. Er komt wel wat uit. Die f 40 mln. is nog niet helemaal op; er ligt nog wel iets op de plank. Wanneer men dat geld gebruikt om nog iets anders te onderzoeken, dan ben ik daar uiteraard niet tegen. De dekking voor extra steun ontbreekt evenwel. Bovendien komt daarbij, dat de betrokkenen duidelijk hebben gezegd dat, als er geen f 30 mln. komt, er geen mogelijkheid tot voortzetting is. Dat is hun verantwoordelijkheid waarin ik niet wil treden.

Ik respecteer die verantwoordelijkheid. Ik heb gezegd, dat, als men het wil proberen – er is nog wel een week of twee de tijd voor – wij daarbij best willen helpen. Ik wil echter geen hoop meer geven. Wanneer ik die motie lees, over tegensprekende berichten – waarbij de direct betrokkenen heel duidelijk zijn – en wanneer ik zeg dat de koppelbazenpraktijken echt niet door het in stand houden van de NSM de kop ingedrukt zullen worden – dat zal echt geen verschil maken, want dat ligt op een heel ander terrein – en terwijl de betrokkenheid van de Regering door mij duidelijk is geschetst, dan heb ik alle overwegingen gehad. Ik moet deze motie dan ook ontraden.

Wanneer de Kamer deze motie aanneemt, dan zijn wij bereid met het geld dat er tot nu toe is ingestoken, dit te bezien. Wij zullen echt ons best doen, iets te vinden, maar wij hebben al zoveel gedaan vanaf oktober van het vorige jaar. Dat hebben wij ook niet lichtvaardig gedaan. Wanneer er geen dekking wordt aangegeven, komt er ook geen nieuw geld. Er bestaat ook geen regeling waardoor wij dit zouden kunnen doen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Er is reeds besloten, morgen over de motie te stemmen. De vergadering wordt van 17.58 uur tot 19.30 uur geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:
de stukken over het financieringsstekort 1980 en 1981 (16 583, nrs. 1, 2 en 3);

de brieven van de Minister van Sociale Zaken over het arbeidsplaatsenplan (16 193, nrs. 25 en 26 en 16 401, nr. 31)

en van de motie-Van Iersel en Van Heel-Kasteel over versterking van de Nederlandse export (16 400-XIII, nr. 21).

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wie vandaag niet bereid is om energiek aan de toekomst te werken en zich daarvoor ook persoonlijke offers te getroosten, zal morgen voor de noodzaak geplaatst worden zich overzee te begeven om als emigrant een nieuw bestaan van de grond af op te bouwen. Aldus prof. Van der Zwan kort geleden op een studiedag.

Het lijkt er veel op dat het op zijn laatste benen lopende kabinet – Van Agt-Wiegel steeds meer Nederlanders rijp voor emigratie wil maken. De werkloosheid is in snel tempo toegenomen – sneller dan gemiddeld in de EEG –, met bijna 100.000 sinds juli vorig jaar, tot een ongekend niveau van bijna 350.000. Elke dag wordt bericht over nieuwe bedrijfssluitingen. Het is al nauwelijks nieuws meer. Velen raken eraan gewend, murw, verdoofd. Het is alsof er een natuurgeweld gaande is, waardoor je er maar beter aan doet in een veilig lijkend hoekje weg te kruipen. Dat is gevaarlijk.

Op die wijze wordt het geweld niet tot staan gebracht, doch krijgt het de kans in kracht toe te nemen, en worden de verantwoordelijke politici niet op hun beleid en inzet aangesproken, maar kunnen ze hun gang gaan. Die politici kunnen er belang bij hebben te doen alsof onbeheersbare processen, van buitenaf komend, ook hen machteloos maken, terwijl ze er zelf gedeeltelijk voor verantwoordelijk moeten worden gesteld.

Het kabinet-Van Agt-Wiegel heeft zich in de praktijk bij het sterk oplopen van de werkloosheid neergelegd, alsof het om iets onvermijdelijks gaat. Bestrijding ervan past niet in het gekozen beleidsmodel. In zijn woordenboek komen maar twee woorden voor: mati-

Kombrink

gen en bezuinigen. En als het slechter gaat, dan doe je nog meer van hetzelfde. Het doet in toenemende mate denken aan de vroeger chirurgijn die niet echt wist wat de patiënt mankeerde en een aderlating toepaste en dat net zo vaak herhaalde tot de patiënt was overleden.

Naar de opvatting van het kabinet kunnen van de uitgezette koers eerst op langere termijn effect worden verwacht. Stimulering van de economie zou averechts werken en het structurele beleid verstoren. Het is de dominerende opvatting in de westerse geïndustrialiseerde landen. De Regering stemde ermee in en deed eraan mee. Zij maakte zich daardoor medeverantwoordelijk voor de internationale economische recessie, intussen vele records verbeterend: het record van de werkloosheid, van de daling van investeringen en inkomens en van het financieringstekort. Aanvankelijke doelstellingen voor het beleid zijn allang achterhaald. Als er al nieuwe zijn gekozen, dan in elk geval niet op het gebied van de werkgelegenheid. Daar ontbreken taakstelling, inzet en perspectief.

Het zou niet eerlijk zijn het kabinet alles in de schoenen te schuiven. Het heeft de wereldeconomie niet aan een touwtje; gelukkig niet. Er doen zich structurele verschuivingen in de wereldeconomie voor, die niet vanuit een klein land zijn tegen te houden. Dat zijn verschuivingen door invoering van nieuwe technologieën, door de internationale produktieverplaatsingen als onderdeel van een wereldwijde concurrentiestrijd op niet meer of minder snel groeiende markten, door de komst van nieuwe industrie-staten en evenzeer door de schoksgewijze verhogingen van de energieprijzen. Deze factoren bij elkaar zijn goed voor het door elkaar geklutst worden van economieën in een tempo en omvang zoals we lang niet hebben meegemaakt.

De al langer bestaande daling van de werkgelegenheid in de industrie, niet alleen in Nederland maar ook elders, wordt erdoor versneld, te meer daar bedrijven in zwakke sectoren proberen de door prijsconcurrentie aangestane rendementen op bestaande produkties te beschermen of te herstellen door steeds verder gaande rationalisaties. Veel seinen staan op rood. De mechanismen die vroeger zorgden voor een zichzelf vernellende groei werken nu in omgekeerde richting. Er lijkt maar weinig nodig te zijn om een sudderende crisis aan de kook te krijgen. Er is bepaald geen sprake van een schijn-crisis of een comfortabel probleem.

In deze context moet worden gezien hoe in EEG- en OESO- verband in de economische beleidsbepaling is gereageerd. Bewust is nagelaten de recycling van oliedollars te stimuleren waarmee de internationale vraaguitval tegengegaan had kunnen worden. Gekozen is voor bestrijding van inflatie en betalingsbalanstekorten door middel van bestedingsbeperking.

Daarbij werden twee dingen over het hoofd gezien. In de eerste plaats moest de ontstoken nationale concurrentiestrijd in deze richting een forse internationale recessie tot gevolg hebben. De effecten daarvan stapelden zich bovenop die van de structurele wijzigingen die zich in de wereldeconomie voordoen. Het gevolg is, dat de beoogde beleidseffecten uitbleven. In de tweede plaats gaat de, neo-klassieke, gedachte dat het verbeteren van kosten posities een vergroting van rendement zou opleveren en dat die tot investeringen zou leiden en daarmee tot werk, in de huidige economische verhoudingen niet op. De combinatie van negatieve, structurele en conjuncturele factoren domineert verre over enkele procenten in de kostenontwikkeling, hoe belangrijk het ook kan zijn te voorkomen dat bestaande marktaandelen in nog grotere mate verloren gaan.

De Bestekfilosofie moet echter wel falen, omdat de individuele poging tot vergroting van het marktaandeel in de meeste gevallen afstuit op de collectieve waarheid van marktverkleining. Dan worden er uiteraard maar weinig nieuwe investeringen gedaan, want ook ondernemers nemen die collectieve werkelijkheid waar. Als er wordt geïnvesteerd dan gebeurt dat eerder in nieuwe produktiegebieden elders of in rationalisaties thuis.

Is er een andere weg? Er is een denkstroming die de andere kant van de economische medaille bovenlegt. Ze concentreert zich op de rol die het particuliere inkomen via de consumptie voor de werkgelegenheid kan spelen, vooral via de binnenlandse afzet van bedrijven. Dit is inderdaad deel van de economische werkelijkheid, maar de redenering is even eenzijdig als die van het kabinet.

Aan de kosten- en exportontwikkeling wordt dan voorbij gegaan, evenals aan het wegkijken van een groot deel van koopkrachtimpulsen naar het buitenland. Bovendien wordt het feit miskend, dat er collectieve voorzieningen zijn waarvoor betaald moet worden uit juist diezelfde particuliere inkomens en dat wij uiteraard op de een of andere manier in onze economie het

effect moeten ondervinden van de sterk verminderde groei van het nationale produkt, voorzover de teruggelopen wereldhandel daarvan de oorzaak is. Met alleen maar koopkrachtinjecties worden in elk geval de meer structurele problemen niet opgelost. Een duurzaam werkgelegenheidsherstel zal er niet mee worden bereikt.

Mijn fractie meent, dat er noodzakelijkerwijs gekozen moet worden voor een koers waarbij de investeringen worden gestimuleerd.

Ook als dat in eerste aanleg ten dele ten koste van de consumptie gaat. Deze investeringsstimulering komt uiteindelijk toch de consumptie weer ten goede, omdat produktie en export werkgelegenheid scheppen en daarmee inkomen. Maar, – dat is wezenlijk, – er moeten wel enkele belangrijke voorwaarden worden vervuld:

1. Er moet een zo groot mogelijke zekerheid zijn, dat er geïnvesteerd wordt. Vandaar de noodzaak van gerichte impulsen op basis van via de overheid geboden mogelijkheden. Daar komt bij, dat het effect van gericht beleid doorgaans groter is dan het effect van globale maatregelen.

2. Voorkomen moet worden, dat een bestedingsuitval optreedt. De ruimte die door verminderde consumptie wordt vrijgemaakt, dient zo direct mogelijk door gerealiseerde investeringen te worden opgevuld. Het doel moet zijn een verschuiving in de structuur van de bestedingen tot stand te brengen en niet de bestedingen in hun totaliteit fors te doen verminderen. Er is immers geen sprake van een traditionele overbesteding.

3. Het noodzakelijke beleid moet niet doorkruist worden door een krap monetair beleid. Daardoor worden de investeringen immers juist teruggedrongen. Dat krappe beleid is alleen effectief wanneer het met veel kracht wordt toegepast, als een soort paardemiddel. Daardoor moet er een grote prijs voor worden betaald in de vorm van grote werkloosheid en onderbezetting.

Bij de begrotingsbehandeling van Financiën kan uitvoeriger dan nu met de Regering over het monetair beleid van gedachten worden gewisseld. Wij vinden het echter onjuist, wanneer een grote nadruk wordt gelegd op gerichte investeringsstimulering, via het monetair beleid het snel wegwerken van het tekort op de betalingsbalans te forceren. Het is dan onjuist op de rem te gaan staan door de liquiditeitsniveaus aan te passen omdat dit tekort meteen in de binnenlandse bestedingen zou behoren door te werken.

Kombrink

Zelfs professor Korteweg heeft onlangs zijn bedenkingen tegen het gevoerde monetaire beleid geformuleerd.

Er kan een beleid worden gevoerd waarin conjunctureel en structureel beleid niet tegenover elkaar staan of gezet worden, maar op redelijke wijze met elkaar in overeenstemming worden gebracht. De Regering schept daartussen een tegenstelling, die gevaarlijk en niet nodig is. Juist de structureel verzwakte positie van veel bedrijven houdt in, dat het niet nemen van extra maatregelen voor hen de mogelijkheid van een structureel herstel in de kiem smoort. Omgekeerd is het duidelijk, dat het extra beleid het structuurbeleid zoveel mogelijk moet versterken.

De afgelopen week hebben we onze voorstellen in concrete vorm op tafel gelegd. Ik behoef ze niet uitvoerig te herhalen. Inzet en doel zijn door middel van uitvoering van ons plan nog in 1981 een zo groot mogelijke bijdrage te leveren aan de instandhouding van produktie en daarmee aan onze inkomensvorming. Dat vereist op dit moment gegeven de economische situatie, een concentratie op industrie en bouwnijverheid door middel van instrumenten die nu al bestaan of die snel te ontwikkelen zijn. Over de industrie spreekt collega Van der Hek.

Wat betreft de bouwnijverheid stellen we een produktiestimulans van ruim een miljard voor, met name voor woningbouw en stadsvernieuwing, maar ook voor verkeer en vervoer, energiebesparing en milieubeleid. Daarnaast moet de Regering in elk geval het eigen arbeidsplaatsenplan volledig uitvoeren en er wat ons betreft zelfs een kleine schep bovenop doen.

Het gaat erom langs wat ik een 'derde weg' heb genoemd voor 1981 een sterke daling van de nationale produktie te voorkomen, een daling die opnieuw alle gevolgen vandien heeft voor de overheidsfinanciën via tegenvallende belastingopbrengsten en meer werkloosheidsuitkeringen. De reactie van de Regering daarop is dat er dus meer bezuinigd moet worden. Maar dat heeft weer negatieve effecten op de groei. En zo blijven we bezig verder in het moeras te zakken. Op basis van gebrek aan inzicht ontstaat gebrek aan uitzicht.

Realisering van een plan als het onze heeft belangrijke effecten in omgekeerde richting. Belastingontvangsten nemen erdoor toe en mensen worden uit de uitkeringsfeer gehaald. Daardoor zal het financieringstekort minder

oplopen dan anders het geval is. En in diezelfde mate behoeven dan in elk geval geen bezuinigingen doorgevoerd te worden.

Ik loop verder niet op het bezuinigingsdebat over ruim een maand vooruit. Onze financieringsopzet is niet op een verdere vergroting van het tekort gericht, maar integendeel op een vermindering. Men kent de door ons aangegeven financieringsbronnen. Wie de aantrekkelijkheid van ons plan niet kan ontkennen, maar er toch om andere redenen niet aan wil, zal er wel weer de nodige kanttekeningen bij maken.

Even hardnekkig als wij bijvoorbeeld vergroting van aardgasinzet voorstellen is de kritiek dat er dan sprake is van potverteren. Dat verwijt getuigt van gebrek aan inzicht. Wanneer er het doel van consumptievergroting mee zou worden bereikt, zou het terecht zijn. Nu het gaat om investeringsstimulering niet. De extra aardgasinzet is des te meer gerechtvaardigd omdat ze slechts een beperkt deel is van de vermindering, die door de laatste jaren heen heeft plaatsgevonden en omdat de totale voorraad aardig op peil is gebleven door nieuwe vondsten. En laat men zich goed realiseren dat het weinig zin heeft straks rijker onder de grond te zijn dan erboven.

De andere door ons voorgestelde financieringsmaatregelen behoeven, dacht ik, in eerste instantie geen verdere toelichting behalve het staatsaandeel, waarover Van der Hek zal spreken. Wie er betere denkt te kunnen aangeven, zullen we met belangstelling beluisteren. Voorop staat dat wie geen extra middelen kan of wil vrijmaken, het wel kan vergeten dat het noodzakelijke beleid wordt gevoerd. En bedacht moet worden dat het niet lukt die middelen vrij te maken zonder aanvaardbare risico's te nemen en kleine schaduwzijden op de koop toe te nemen. Wie niet waagt die niet wint: hij kan ophouden beleid te voeren. Op safe spelen werkt averechts.

Nationaal beleid alleen is volstrekt onvoldoende. Onze medeverantwoordelijkheid voor het internationale restrictieve beleid dient te worden omgezet in internationale initiatieven om tot een koerswijziging te komen. Als voorzitter van de EG hebben we wat dat betreft thans een extra plicht.

Minister Albada heeft de tijd genomen Crozier, Vogel en Toffler te lezen en heeft zaterdag jl. in NRC Handelsblad verslag gedaan van zijn bevindingen. Een ervan was dat een beleid van loonmatiging en bezuiniging alleen ontoereikend is en dat onderlinge con-

currentie tussen de Westeuropese landen op dit gebied weinig goeds voorspelt. Voelt hij zich bij het regeringsbeleid onbehaaglijk worden?

Hij meent dat Nederland initiatieven moet ontwikkelen voor een geïntegreerd economisch-financieel beleid dat de stagnatie overwint. Dat kan interessant zijn wanneer het de bedoeling is meer te doen dan het opzetten van een kleine show in EG-verband. Het is niet zo belangrijk of er wel of niet een zgn. Jumbo-raad bijeenkomt. Belangrijk is tot welke conclusies die raad zou moeten komen, welk beleid gevoerd zou moeten worden. Van regeringszijde ontbreekt daarover tot nog toe welke boodschap dan ook. Een uiteenzetting in dit debat is op haar plaats. Gaat het alleen om het trekken van enkele lijnen voor wat verdere verwijderde toekomst? Naar ons idee behoren nog voor 1981 initiatieven te worden genomen op korte termijn.

Voorzitter, omdat wij eraan hechten dat onze ideeën over het te voeren werkgelegenheidsbeleid van meet af aan een zo groot mogelijke rol in dit debat spelen, willen wij u reeds in eerste termijn een aantal uitspraken voorleggen. Wij kunnen de zaken dan toespitsen op de concreet te nemen maatregelen.

Moties

De **Voorzitter**: Door de leden Kombrink en Van der Hek worden de volgende moties voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de internationale economische activiteit steeds verder is afgezwakt;

van oordeel, dat het restrictieve beleid dat nationale politieke en monetaire autoriteiten in EG en OESO voeren daar mede de oorzaak van zijn;

van oordeel, dat een internationaal geïntegreerd beleid noodzakelijk is om de stagnatie te boven te komen en dat dit beleid zich moet richten zowel op de korte als op de middellange termijn;

constaterende, dat Nederland als voorzitter van de EG een bijzondere verantwoordelijkheid draagt;

nodigt de Regering uit, op korte termijn concrete inhoud te geven aan een plan dat zowel op conjunctureel als structureel herstel van de economie gericht is;

Voorzitter

nodigt de Regering tevens uit, alles in het werk te stellen, te bevorderen, dat de Europese organen over de uitvoering ervan nog in de eerste helft van dit jaar een beslissing nemen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de werkloosheid in korte tijd erg sterk is gestegen en elke dag verder toeneemt in een onaanvaardbaar tempo en tot een onaanvaardbaar niveau;

constaterende, dat deze stijging, ondanks de eerder genomen maatregelen, met name in de bouwnijverheid erg groot is;

van oordeel, dat het stimuleren van de bouwproductie in hoge mate de eigen economie ten goede komt en grote positieve inverdieneffecten heeft en bovendien op vrij korte termijn tot resultaat kan leiden en aansluit bij nog onvervulde essentiële maatschappelijke behoeften, zowel op het gebied van de huisvesting als op dat van verkeer en vervoer;

van oordeel, dat ook op het gebied van de energiebesparing en het milieubeleid extra activiteiten zijn te ontplooiën die gericht zijn op structurele verbetering en tevens werkgelegenheid scheppen;

spreekt als haar oordeel uit, dat op korte termijn zodanige maatregelen worden genomen dat nog voor het lopende jaar via de publieke sector in genoemde sectoren extra productie tot stand kan worden gebracht door een investeringsimpuls van ongeveer 1 miljard gulden;

verzoekt de Regering, dienovereenkomstig te handelen en de Kamer binnen een maand over de uitwerking van de plannen te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, worden deze moties voldoende ondersteund.

Zij krijgen respectievelijk de nummers 38 en 39 (16 401).

Door de leden Kombrink, Van der Hek en Van Thijn wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat een groot deel van het arbeidsplaatsenplan dat de Rege-

ring in 1979 bekend maakte in 1980 niet is uitgevoerd;

van oordeel, dat daardoor een toch al niet al te grote bijdrage van de kwartaire sector aan het bestrijden van de werkloosheid kleiner is uitgevallen dan werd beoogd;

voorts van oordeel, dat het in het licht van de fors oplopende werkloosheid en van de aard van het arbeidsaanbod van belang is dat in elk geval het arbeidsplaatsenplan van de Regering wordt gerealiseerd;

verzoekt de Regering, zodanige maatregelen te nemen, dat ten minste de tot nu toe niet gerealiseerde onderdelen van het arbeidsplaatsenplan in 1981 alsnog tot uitvoering worden gebracht, en het ingestelde plafond voor de vacaturevervulling ongedaan te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 40 (16 401).

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ter afsluiting nog deze opmerking. Waarom hebben wij ons plan ingediend? Omdat wij er tegenaan moeten. Moedeloosheid en berusting moeten worden overwonnen. Het oplossen van de werkloosheid moet worden gestopt; 1981 mag geen verloren jaar worden.

De Regering heeft dit debat niet gewild, omdat zij een bezuinigingsdebat wilde of omdat het debat veel te vroeg zou komen. Wij menen dat het al laat is, maar wanneer snel wordt gehandeld, kunnen nog steeds belangrijke positieve effecten worden bereikt. Dan moet het roer wel om. De Regering lijkt daartoe tot op de dag van vandaag niet bereid te zijn. Welnu, dan ligt er een extra verantwoordelijkheid bij deze Kamer. Die is in het geding. Wij zijn bereid de onze te nemen. Wij vragen de andere partijen hetzelfde te doen.

Wij vragen hun onze analyse van de economische situatie te delen en onze voorstellen te steunen, niet met diepere bijbedoelingen, maar omdat er grote belangen in het geding zijn van mensen die werkloos zijn of dreigen te worden. Wij roepen daarom op om de kille wind die nu waait te vervangen door durf en creativiteit.

□

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In navolging van mijn vriend en collega Kombrink, wil ik

ook vragen of er eigenlijk wel een werkgelegenheidsbeleid van dit kabinet is. Ik krijg vaak sterk de indruk van niet. Het Kabinet doet iedere week beroepen op allerlei groepen mensen in de samenleving om te bezuinigen en om zich aan te passen aan de slechte tijden, die als een soort natuurramp over ons gekomen zijn. Men houdt de mensen voor dat na het dal van de verarming de berg van de vooruitgang weer beklimmen kan worden. Niets is minder vanzelfsprekend dan dat. Zonder enig zichtbaar positief initiatief van de Regering gebeurt er niets. Zonder herkenbare ingrepen van het kabinet om de neergaande spiraal van werkloosheid en inkomensdaling te remmen en zo spoeding mogelijk te stoppen, zal er slechts moedeloosheid ontstaan. Het psychologische klimaat wordt dan geschapen dat een economische recessie aanmoedigt. De geloofwaardigheid van parlement en Regering wordt erdoor ondermijnd.

Natuurlijk kan het anders, als men maar anders wil. Terecht wordt steeds meer aandacht geschonken aan de marktsector van onze economie. Wij vinden dat een positieve ontwikkeling. Die marktsector is te belangrijk als bron van inkomen en werkgelegenheid. De vraag is of het huidige beleid van kabinet en Nederlandse Bank daadwerkelijk bijdraagt tot de oplossing van de knelpunten, die zich daar voordoen.

Het monetaire beleid van de Nederlandse Bank vormt in ieder geval een struikelblok voor het exporterende bedrijfsleven. Men kan proberen, de relatieve concurrentiepositie te verbeteren door de arbeidskostenontwikkeling af te remmen. Zoiets haalt betrekkelijk weinig uit, als de gulden ten opzichte van de Duitse mark – de munt van ons belangrijkste afzetgebied – haast aan appreciatie toe is. De discontopolitiek van de Bank poogt dit proces af te remmen. Het succes lijkt niet groot.

Bijgevolg krijgen onze concurrenten een voordeel op de Duitse markt en pogen Nederlandse ondernemers buiten Nederland om hun afzet op de Duitse markt veilig te stellen. Slechts enkelen zijn daartoe in staat. De harde gulden saneert het exporterende bedrijfsleven met harde hand. Een krachtiger politiek, gericht op enige daling van de waarde van de gulden zou zeer welkom zijn.

Daar komt bij dat wij slag op slag dreigen te verliezen in de concurrentiestrijd op de markten in de Derde Wereld en de Oostbloklanden, omdat leveranciers van elders – Japan, Bel-

Van der Hek

gië, Frankrijk, Italië, Engeland, ja ook de Bondsrepubliek – exportfinanciering tegen zachte voorwaarden aanbieden. Nederland is daartoe feitelijk niet in staat. Dat is een kwestie van beleid. Al enige tijd propageren wij het instrument van de gemengde exportkredieten. Minister van Aardenne weigert in alle standen om dit instrument tot stand te brengen. Dat is vreemd, want het bedrijfsleven smeekt er haast om. Zelfs de Nederlandse Crediet Verzekeringsmaatschappij heeft in 1979 per brief gevraagd om kredieten met een automatische lagere vaste rente. Men kreeg nul op rekest. Een eenvoudige rekensom leert dat met de begrotingsvoorziening van bij voorbeeld 400 mln. op jaarbasis voor dit doel 1,6 mld. additioneel aan export gerealiseerd kan worden in hetzelfde jaar. Dat is goed voor de betalingsbalans, goed voor de werkgelegenheid en vooral ook de ontwikkeling van nieuwe afzetmogelijkheden.

Wat doet de Regering eigenlijk met de bescheiden motie van de heer Van Iersel en van mevrouw Van Heel-Kasteel waarin om gemengde exportkredieten wordt gevraagd? Hier had het kabinet kunnen laten zien dat het een actief werkgelegenheidsbeleid voert.

Op dit punt leg ik graag een motie aan de Kamer voor.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Van der Hek en Kombrink wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat het exporterende bedrijfsleven in toenemende mate concurrentie ondervindt uit geïndustrialiseerde landen die het instrument van de gemengde exportkredieten hanteren;

constaterende, dat het exporterende bedrijfsleven daardoor afzetmogelijkheden blijvend dreigt te verliezen;

overwegende, dat het instrument van de «matching» van financieringsvoorwaarden, die concurrenten bieden, daarop geen afdoende antwoord vormt;

van oordeel, dat de koppeling van ontwikkelingsleningen en commercieel krediet die de Regering hanteert evenmin een toereikende oplossing is;

verzoekt de Regering, de mogelijkheid te openen voor gemengde exportkredieten en daarvoor een passend bedrag in de begroting op te nemen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 41 (16 401).

De Voorzitter: Omdat in het dictum over de begroting wordt gesproken, kan ik mij voorstellen dat de motie niet buiten de orde wordt verklaard, maar wel pas bij de begroting in stemming wordt gebracht.

De heer Van der Hek (PvdA): Die mogelijkheid sluit ik niet uit, mijnheer de Voorzitter. Ik zal mij bezinnen op uw wijze opmerking.

De Voorzitter: Meer beoogde ik voorlopig ook niet.

De heer Van der Hek (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het monetaire beleid van de Nederlandsche Bank en de internationale rente-ontwikkeling leiden tot te hoge renten op lang lopend kapitaal. Ondernemingen, die meer aan rente moeten betalen dan hun rendement bedraagt over het totale vermogen, komen in de gevarezone. Een oplossing voor dit probleem zou kunnen zijn het eigen vermogen ten opzichte van het vreemde vermogen te versterken. De voorstellen van het kabinet in die richting zijn naar ons oordeel moeizaam en waarschijnlijk inefficief.

Het zou de moeite waard zijn in voorkomende gevallen door de Nationale Investeringsbank converteerbare leningen te verstrekken en op een gegeven moment ook daadwerkelijk de conversie in aandelen te bevorderen. De Bijzondere Financieringsregeling van de Nationale Investeringsbank kunnen worden gebruikt. De kosten van de conversie kunnen mede gedragen worden door de rijksbegroting. Het resultaat is, dat op zich gezonde ondernemingen met perspectief kunnen blijven functioneren. Het werkgelegenheidseffect van zo'n actie is niet twijfelachtig. Dat is positief.

In bepaalde gevallen zal schuldvernieuwing en schuldsanering gewenst zijn. Daartoe kan het instrument van de steun aan individuele bedrijven worden gebruikt. Het kabinet benut naar ons oordeel de Nationale Investeringsbank onvoldoende, terwijl het volkomen ten onrechte de steun aan individuele bedrijven afknijpt met gebruikmaking van het argument van de concurrentievervalsing, wat zelden terzake is, met het argument dat het zou gaan om arbeidsplaatsen die toch verloren zijn. Ik citeer een uitspraak die de Minister van Sociale Zaken vanochtend op de radio deed.

Het staat de Minister van Economische Zaken echter vrij een sectorbeleid

te ontwikkelen teneinde dit euvel van de concurrentievervalsing – voorzover het voorkomt – te vermijden. Maar dat beleid ontwikkelt hij niet. Zijn filosofie, zoals neergelegd in zijn sectornota, blijft onuitvoerbaar. Wij hadden dat ook voorspeld. De voornaamste reden is dat hij liberale stokpaardjes berijdt. Hij had beter op pragmatische wijze met inschakeling van de Nationale Investeringsbank een beleid kunnen ontwikkelen dat zich richt op de financieringsproblematiek van ondernemingen, desgewenst in het kader van een sectorbeleid.

Ook hier zien wij hoe het kabinet faalt een aansprekend beleid te ontwikkelen. De gang van zaken in een aantal bedrijfstakken illustreert de droefgeestigheid die dit beleid uitstraalt: textiel-, confectie-, papier-, scheepsbouw- en zetmeelindustrie, keten en apparatenbouw, etc., bieden duidelijke voorbeelden. De industriële capaciteit vermindert dramatisch of verdwijnt geheel.

Het is geen wonder dat de vakbeweging en ook vele ondernemers weinig verrukt zijn van het beleid dat het duo Van Aardenne en Van der Stee ontwikkelt. Toch moet het mogelijk zijn een keer ten goede aan te brengen. Onze voorstellen zijn praktisch georiënteerd. Wij vragen geen ideologische stellingnames van een meerderheid van de Kamer, waartoe zij op dit moment toch niet bereid is. Wij vragen van de Kamer, waartoe zij op dit moment toch niet bereid is. Wij vragen om praktische maatregelen die iedereen zou kunnen steunen. Ook over de financiering van bedrijven leg ik nu al een motie aan de Kamer voor, opdat men deze, als men wil, in zijn beschouwingen kan betrekken.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Van der Hek en Kombrink wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat vele ondernemingen met continuïteitsmoeilijkheden kampen, die veroorzaakt worden door de rentekosten, die mede voortkomen uit verstoorde vermogensverhoudingen;

constaterende, dat vele ondernemingen geen nieuwe technologische en commerciële initiatieven nemen, omdat de ermee verbonden financiële risico's te groot worden geacht;

constaterende, dat in de huidige economische omstandigheden industrieel

Voorzitter

belangrijke capaciteit dreigt te worden vernietigd;

van oordeel, dat de Bijzondere Financieringsregeling van de Nationale Investeringsbank in samenhang met het speerpunten- en technologisch ontwikkelingsbeleid een instrumentarium oplevert dat voor deze problemen een oplossing kan bieden;

verzoekt de Regering, dit instrumentarium te verruimen en actief te hantieren, de onderlinge afstemming van de instrumenten te verbeteren en voldoende begrotingsmiddelen daartoe uit te trekken;

verzoekt de Regering, in samenwerking met de Nationale Investeringsbank, een centraal punt te scheppen, waar het bedrijfsleven zich kan informeren over het financiële instrumentarium van de Overheid en dat het bedrijfsleven begeleidt ten einde een actief en efficiënt gebruik ervan te bevorderen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 42 (16 401).

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Doet het kabinet dan helemaal niets? Je zou het zo denken. De Minister van Economische Zaken is een campagne Innovatie nu gestart. U weet wel, postbus 51 Den Haag!

Ik heb hier twee van die mappen, die je dan krijgt. Eén voor export en één voor bedrijfsfinanciering. Er zitten talrijke folders in. Eén heet zelfs 'van verlerlei aard'. Dat klopt ook. Er is geen wijs uit te worden. Welnu, hier kom je nergens mee. Vandaar ons voorstel een centraal punt in te stellen van NIB en Ministerie van Economische Zaken samen om ondernemers en werknemers op efficiënte wijze te informeren en te begeleiden. De Minister moet geen folders versturen; hij moet de boer op.

Ten slotte maak ik nog enkele opmerkingen over de aardgaswinst. Het is onvoorstelbaar dat de Minister samen met zijn collega van Financiën gelijktijdig enkele miljarden ongericht via de WIR toeschuift naar het bedrijfsleven, extra aardgasopbrengsten beschikbaar stelt om de manoeuvre van Minister Andriessen aan het begin van de kabinetsperiode tot globale lastenverlichting ten behoeve van ondernemingen structureel te maken (winsten voorraadaftrek) en Shell en ESSO miljarden winst laat zonder een adequate tegenprestatie te bedingen.

Gelijktijdig ook weigeren zij voor gericht beleid naar verhouding bescheiden bedragen beschikbaar te stellen. Het meest ergerlijke is daarbij dat ESSO en Shell erop mogen rekenen dat de Regering niet verder zal knabbelen aan de winst, die zij uit het Groningse aardgasveld behalen. Weinig ondernemingen worden op die manier zo gesubsidieerd als ESSO en Shell. De kleine velden worden nader bezien. (De motie-Kombrink en Van Houwelingen). Interessant, maar niet interessant genoeg.

Wij willen:

(a) dat een nieuwe winstdelingsregeling met betrekking tot kleine velden voor mei bekend is – en niet per 1 juni; zoals de Minister heeft aangekondigd – en ter goedkeuring vooraf aan het parlement wordt voorgelegd.

(b) dat de winstdelingsregeling voor het Groningse veld wordt herzien ten gunste van de Staat.

De middelen, die daarmee vrijkomen zijn bikkelhard nodig voor een doeltreffend economisch stimuleringsbeleid, zoals wij dat in contouren hebben geschetst. En ook daarover wil ik een motie indienen, mijnheer de Voorzitter.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van der Hek en Kombrink wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de Nederlandsche Aardolie Maatschappij (NAM) een winst gelaten wordt uit de exploitatie van Nederlandse aardgas- en olievelen, die in geen verhouding staat tot wat als een redelijk rendement moet worden beschouwd;

van mening, dat er alle redenen zijn een groter deel dan thans het geval is van de netto aardgas- en olieopbrengst aan de Staat te doen toekomen;

verzoekt de Regering, overleg met de NAM te openen, dan wel andere maatregelen te treffen ten einde de opbrengst voor de Staat uit de aardgasexploitatie te vergroten;

verzoekt de Regering, daarbij aandacht te schenken aan zowel het Groningse aardgasveld als aan de zogenaamde kleine velden;

verzoekt de Regering, uiterlijk voor 1 mei, de Kamer van haar bevindingen op de hoogte te stellen en in gemeen overleg met haar een nieuwe winstdelingsregeling vast te stellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 43 (16 401).

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Samen met de heer Kombrink heb ik ons alternatief in grote trekken geschetst. Wij wachten de reacties van de andere fracties met grote belangstelling af. Misschien – en dat hopen wij – is het kabinet door ons klemmend betoog tot enige andere inzichten te brengen en wil het een aantal initiatieven nemen. Wellicht kunnen de lijnen die wij daarbij hebben geschetst tot inspiratie dwingen.

□

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De toestand van onze nationale economie is zeer zorgwekkend. De reële groei blijkt inmiddels min één procent te zijn. Dit vertaalt zich in een murw-makende stroom van faillissementen en werklozen. Het gaat gepaard met een onaanvaardbaar hoog oplopend financieringstekort. De investeringen in bedrijven en woningen dalen nog scherper dan voorzien. Geen Regering of politieke partij kan dit over haar kant laten gaan. De Regering heeft daartoe inmiddels een grondige heroverweging van de collectieve sector in gang gezet. De PvdA-fractie heeft een urgentieplan voor werkgelegenheid voorgesteld dat in z'n analyse, in tegenstelling tot de financiering, van betekenis is voor de nationale aanpak die wij voorstaan. Wij willen haar suggesties, passend in onze benadering van de economische situatie, graag in de noodzakelijke besluitvorming betrekken.

Uit menselijk en maatschappelijk oogpunt is de steile groei van de werkloosheid het meest funest. Wij mogen niet accepteren dat de klok van de tachtiger jaren 50 jaar wordt teruggezet. Ongelukkigerwijze verergert het Keynes-recept van toen de ziekte van nu. Het financieringstekort is in gezondere tijden zodanig opgerekend dat het bestrijden van de huidige kwaal via een nog hoger tekort niet meer financierbaar is.

Bedroegen in 1970 de netto-investeringen en besparingen nog 21 en 20 procent van het nationale inkomen, nu is dat nog maar 14 en 21 procent. Er is dan ook sprake van een structurele overconsumptie door gezinshuishoudingen en overheid. De Nederlandse economie lijdt aan een slepende 'tering boven de nering-ziekte', maar is bovendien aangestoken door een alom heersende zware griep epidemie.

De Korte

Met dat laatste doel ik op de conjuncturele teruggang waar alle ons omringende landen onder zuchten. Wie aan een inwendige ziekte lijdt en ook nog griep krijgt, heeft het extra zwaar te verduren. Als wij met een anti-griep injectie, dat wil zeggen met een anti-cyclische stimuleringsinjectie de zieke economie willen oppeppen, mag dit de kwaal van overconsumptie en onderinvestering niet verergeren.

De koortsthermometer is het financieringstekort van de overheid. Die ijlt naar onze inschatting naar 7 à 7,5 procent van het nationale inkomen. Kan de Regering reeds aangeven welk deel van dit symptoom is toe te schrijven aan conjuncturele en welk deel aan structurele oorzaken? Dat is bepalend voor de hoogte van de conjuncturele impuls waarover wij het zouden moeten hebben.

Vervolgens is het de vraag met wat voor soort impuls zodanige inverteer-effecten te bereiken zijn dat een en ander neutraal uitwerkt op het structureel nog bij te stellen financieringstekort voor 1981.

Over de conjuncturele werkloosheid het volgende. Moeten wij werkloos toezien hoe de OESO-landen door fixatie op de eigen problemen gezamenlijk het conjunctuurdal nog dieper maken? Zou een 'geconcentreerde' actie van de OESO-landen of althans de EEG-landen, geen heilzame onderneming zijn tegen doem-denken en doem-gedrag? Kan een 'geconcentreerde' actie de nadelige betalingsbalans-effecten niet helpen compenseren? Welke mogelijkheden biedt ons voorzitterschap van de EEG ter zake?

Ik plaats daarbij onmiddellijk de kanttekening dat onze nationale beleidsmarges zeer smal zijn. De enige bestedingscategorie die wij kunnen stimuleren, is die van de investeringen. Ons tekort moet om structurele redenen per se terug. Bij een 'geconcentreerde' actie moeten wij dus in de achterhoede blijven. Een initiatief van onze kant mag dus niet hoog worden aangeslagen. Maar wie niet waagt, die niet wint. Is bovendien een 'geconcentreerde' actie met betrekking tot de hoge rente niet bijzonder hard nodig?

Het is geen geheim dat de netto-investeringen in 1981 verder inzakken dan voorzien. Dat geldt voor zowel de bedrijven, als de woningbouw en de infrastructuur. Inmiddels zijn er ca. 70.000 bouwvakkers werkloos. En dat terwijl er een pijnlijk tekort – in hoeveelheid en kwaliteit – aan woningen bestaat. Mede gezien de directe invloed, die de bouw op de algemene

economische bedrijvigheid heeft, leent zij zich in de allereerste plaats voor een conjuncturele injectie.

We zouden in dat licht een tweetal suggesties willen doen die conjunctureel kunnen werken, het financieringstekort op kasbasis in 1981 verlichten en de financiële last naar later verleggen. Is het niet mogelijk voor de inkomenscategorieën rondom 1,5 x modaal premiekoopwoningen in het vooruitzicht te stellen met een premie van maximaal 10.000 gulden (in plaats van 5000)? We denken aan woningen met Stichtingskosten van 140.000 tot 160.000 gulden. We zouden willen spreken van premiekoop-A/B-woningen, die een additionele groep kopers kan trekken aan wier neus de premiekoop-A voorbijgaat en voor wie premiekoop-B onbetaalbaar is.

De overgang tussen premiekoop-A en -B zou daardoor ook soepeler kunnen worden. We denken daarbij aan een substitutie van 5.000 van de geplande 17.000 premiekoop-B-woningen (indien en voorzover die stagneren en dan zeker gebouwd zullen worden) en aan een additioneel quantum van 5000. Die 10.000 woningen voorkomen dan in ieder geval werkloosheid voor zo'n maximaal 6300 bouwvakkers en 4200 werknemers in de toeleveringsbedrijven. Dat heeft een inverteer-effect voor het financieringstekort 1981 van 200 miljoen (op jaarbasis) en voor de werkloosheidsfondsen van nog eens 200 miljoen. Bij contantmaking van de vereiste premies behoeft de Regering pas over 2½ jaar te rekenen met extra uitgaven van in totaal maximaal 300 mln. gulden. De baat gaat dus voor en boven de kost uit.

Een zelfde suggestie – in minder uitgewerkte vorm – betreft de premiehuursector. Zou met een (pas over 2 jaar tot uitkering komende) extra objectsubsidie voor premiehuurwoningen van 600 à 800 gulden huur (voor beneden en rondom 1,5 x modaal) niet een additioneel quantum van 5000 te bouwen zijn en een zelfde aantal (uit het huidige pakket van 29.000, indien en voorzover die stagneren) zeker te stellen zijn? Dat zou opnieuw 5 à 10.000 minder mensen werkloos maken. Per saldo komen deze suggesties neer op een ophoging van het bouwprogramma met 10.000 woningen en een zekerstelling van nog een 10.000 woningen.

De investeringen in vaste activa van de bedrijven daalden in het derde kwartaal van 1980 met 10%. Die trend lijkt zich voort te zetten. 'Bouwrijpe' investeringen worden uitgesteld. Dat brengt conjuncturele werkloosheid te

weeg in vele branches. Hoe halen we die investeringen weer naar voren? Tot medio 1978 kenden we in een deel van dit land de vervroegde afschrijving. Als ondernemers nu eens tijdelijk vervroegd fiscaal mogen afschrijven (bij voorbeeld met 2 x 50% gedurende de eerste twee jaren van de levensduur van de investering) zou hen dat als zij dus winst maken niet prikkelen de uitgestelde investeringsbeslissing te vervroegen? Dit zal immers een belastingverschuiving in de tijd en een flink liquiditeits- en rentevoordeel geven.

Als de maatregel een tijdelijk ('Wiebeltax') karakter heeft, is ze ook niet strijdig met het WIR-instrumentarium. Het grote bezwaar van de WIR is dat men er steeds langer op moet wachten. Voor de financiering van zo'n maatregel valt te denken aan de gelden binnen de begrotingen van Economische en Sociale Zaken (zoals de arbeidsvoorzieningsmaatregelen), die door de olopende werkloosheid en dalende bedrijfsactiviteiten als gevolg van de conjunctuur niet tot uitkering komen. Voorts zijn er de inverteer-effecten van de mindere werkloosheid van de door ons geopperde maatregelen.

Wij schatten dat er bij het insteken op deze ideeën ruim 20.000 minder conjunctuur-werklozen behoeven te komen, terwijl noch het financieringstekort noch de collectieve lastendruk er in 1981 of 1982 door worden verzaard. De investeringen in bedrijven en woningbouw daarentegen nemen toe en juist die zijn van essentieel belang voor onze toekomstige groei.

Mijnheer de Voorzitter! Het WRR-rapport 'Plaats en Toekomst van de Nederlandse Industrie' heeft scherp de afkalving van de industriële werkgelegenheid blootgelegd. J. Keus, in ESB van 4 februari jl. laat voor honderd lokale beurs-NV's zien dat de winst in procenten van het eigen vermogen sinds 1974 2 à 4% beneden het rendement op staatsobligaties ligt. De winstquote van die bedrijven verschilt weinig meer van nul. Is het een wonder dat de meeste bedrijven niet meer aan uitbreidings- en vernieuwingsinvesteringen kunnen denken, ook al zouden ze het willen;

Wij moeten naar re-industrialisatie. Daarvoor zijn keiharde eisen:

1. De technologische innovatie moet topaandacht hebben; de Minister van Sociale Zaken heeft daarvoor aandacht gevraagd;
2. De rente moet dalen, dus het financieringstekort moet structureel omlaag;

De Korte

3. de rentabiliteit moet weer boven het rendement van staatsobligaties komen;

4. wij moeten stimuleren wat toekomst heeft en minder dan ooit steunen waar geen enkel brood meer in zit;

5. het voorzien in risicodragend kapitaal moet snel georganiseerd worden.

In dit verband spreekt ons het PvdA-pleidooi aan om de Nationale Investeringsbank (NIB) in te schakelen bij de verschaffing van risicodragend kapitaal. Wij hebben dat zelf trouwens eerder geopperd, namelijk bij de behandeling van de sectornota. Wij blijven echter ook hameren op de particuliere participatiemaatschappijen, de SBIC's, zoals zij in de Verenigde Staten heten, die vooral werken ten gunste van de kleinere ondernemingen en projecten.

Wij denken voor het aantrekken van de middelen door de NIB niet, zoals de PvdA-fractie, aan verplichte belegging in aandelen van deze bank door Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, Sociale Verzekeringsbank of PTT. Wij denken eerder aan een combinatie van het voorstel van Wim Kok van de FNV om te komen tot investeringsloon en van de Franse 'loi-Monory' die een vrijstelling garandeert van de inkomstenbelasting van een zeker aankoopbedrag van aandelen.

Wij kunnen ons bij voorbeeld voorstellen, dat de komende jaren van het eerste gematigde loon vervolgens 1 à 2%, geheel of gedeeltelijk vrijgesteld van inkomensbelasting, mag worden gestoken in aandelen van het eigen bedrijf, van participatiemaatschappijen of van de NIB. Dit moet een individuele en vrijwillige keuze zijn. De aandelen zouden bij voorbeeld 5 jaar niet vervreemd mogen worden. Een en ander geeft bovendien inhoud aan het geringsvoorstel om de eerste 500 gulden aan dividend belastingvrij te ontvangen. Zo krijgen wij de mensen weer aan het sparen, dunkt ons. Wat is het oordeel van de Regering?

De Regering is met Shell en Esso tot overeenstemming gekomen om de verwachte aardgaswinsten van circa f 14 miljard in de periode 1980-1984 in Nederland om te zetten in investeringen welke van groot belang zijn voor onze nationale economie. Sindsdien heeft haar ambassadeur Spiereburg de ons allen bekende, gunstige heronderhandelingen gevoerd over de exportprijzen. Daarin delen Shell en Esso mee. Kan die extra meevaller, door toedoen van de Regering en het parlement dus, boven de f 14 miljard niet in

NIB-aandelen voor risicodragende toepassing worden omgezet? Deze vraag is dus aan de Regering gericht.

Wat de kleine gasveldjes betreft, behalve die van Shell en Esso, waarvoor een afspraak bestaat, vragen wij ons af of wij niet naar één doorzichtig systeem toe moeten. Wat is te denken van een systeem dat concessies eerst de 'pay out time' laat halen en een rendement van bij voorbeeld 15 procent (na belasting), met daarboven een royalty-opzet met klimmende schijven? Eenmaal vastgesteld, zou dat natuurlijk ongewijzigd moeten blijven. Wij hebben er namelijk alle belang bij dat ook de kleinere gasvoorkomens daadwerkelijk in productie worden genomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom bij het punt arbeidskosten/werkloosheid. Gedurende de tijd dat de innovatie- en investeringsinspanningen nog niet tot meer geavanceerde en minder energie-intensieve producten hebben geleid, zullen wij moeten concurreren met wat wij nu maken. In de concurrentiestrijd met die producten speelt de prijs en dus het loonkostenniveau een overheersende rol. Om op kortere termijn ons export-marktaandeel niet verder te laten dalen, zal naast de autonome ruilvoetverslechtering een beleidsmatige geaccepteerd moeten worden. Die mag niet langer afgewenteld worden op de rendementen van de bedrijven.

Dat betekent dat – bij handhaving van het principe van de prijscompensatie voor de lonen – waaraan de vakbeweging wil vasthouden voortaan het initieel in ieder geval gecorrigeerd moet worden voor deze ruilvoetverslechtering. De sociale partners moeten dit werkelijk snel gaan regelen.

Aan de Regering en de Kamer is de taak de brutolonen te ontlasten door stabilisering of vermindering van lasten. De in gang gezette heroverweging van de collectieve sector kan daartoe strekken, mits de beoogde uitgavenvermindering ook daadwerkelijk omgezet wordt in belasting- en premiereeductie. De reële bruto lonen zullen een reeks van jaren achter moeten blijven bij de arbeidsproductiviteit. De strakke matiging van zowel de bruto als de netto lonen zal even zo vele jaren moeten worden voortgezet. Dankzij het matigingsbeleid van het kabinet voor 1980 en 1981 zijn onze uurloonkosten per verwerkt produkt in de industrie niet meer de hoogste in de wereld.

Zij blijven echter te hoog in vergelijking met onze belangrijkste concurrenten met name West-Duitsland, gegeven de producten en diensten die wij

te bieden hebben. Dat is de kern van onze arbeidskostenwerkloosheid.

Moet de matiging gaan via een vorm van centraal geleide loonpolitiek, zoals Minister Albada twee weken geleden voor de VARA-radio voorstelde? In een samenleving die zit te springen om grotere mobiliteit, arbeidsmotivatie en innovatie is dat een doodlopende weg. Dat werkt niet, net zo min als centraal opgelegd werkgelegenheidsoverleg. Wat dit laatste betreft, is de VVD-fractie gelukkig met het principe-akkoord binnen de Stichting van de Arbeid tussen werkgevers en werknemers over een lijst van aanbevelingen aan c.a.o.-partijen.

De motie-De Korte (16 401, nr. 27) vroeg de Regering de sociale partners de gelegenheid te geven vrijwillig tot een akkoord te komen. De blokkade van de kant van de werkgevers naar arbeidsduuroverleg en van de kant van de werknemers naar arbeidsmarkt-overleg lijkt nu doorbroken. De lex-Albada en de lex-Van der Doef tot verplicht werkgelegenheidsoverleg kunnen bijgezet worden in het sociaal-rariteitenkabinet! Ik kom bij het punt frictiewerkloosheid.

De werkloosheid loopt nu mede zo steil omhoog, omdat het arbeidsaanbod (40.000 à 50.000 de komende jaren) zo hoog is. Daarom is een betere verdeling van de arbeid met name via deeltijdarbeid een eis. Het experiment ter zake van het Ministerie van Sociale Zaken verloopt teleurstellend.

Twee oorzaken worden in haar persbericht daarover met name genoemd:

1. mannelijke werknemers en alleen-verdieners zijn niet of nauwelijks bereid een deel van hun inkomen af te staan in ruil voor meer vrije tijd;
2. werkgevers – alvorens volletijdbanen te splitsen – willen eerst verzekerd zijn van geschikte werknemers voor de nieuwe deeltijdbanen.

Wat die tweede oorzaak betreft wil ik de Minister een suggestie aan de hand doen. Het uitzendwezen blijkt voor zeker 30% mensen tijdelijk te bemiddelen naar deeltijdbanen.

Wanneer de betrokken werkgever enthousiast is over de uitzendkracht, volgt veelvuldig een vaste aanbieding. Daarmee is een vaste deeltijdbaan geschapen. De werkgever is over de drempel van 'onbekend maakt onbemind'. Ook de extra administratieve rompslomp van deeltijdarbeid neemt het uitzendwezen in de aanvang voor zijn rekening. Mijn stelling is, dat het uitzendwezen bijzonder functioneel is bij het taai gewenningsproces naar deeltijdarbeid. Waarom zou de Minister van het uitzendwezen geen bond-

De Korte

genoot maken in dezen? Wanneer gaat de Minister de motie van mijn collega De Voogd met betrekking tot de termijn van vier maanden uitvoeren?

Een tweede suggestie op dit punt. Zou de Minister in het kader van het zoëven genoemde principe-akkoord de Stichting van de Arbeid niet kunnen uitnodigen om als topprioriteit – in samenwerking met zijn Ministerie – de deeltijdarbeid grootscheeps te bevorderen?

Tienduizenden banen zijn in het zwarte circuit verdwenen. Voor deze witte werkloosheid mogen wij de ogen niet langer blijven sluiten alsof het om een sprookje gaat. Wij proberen de fiscale en sociale fraude terecht te bestrijden met reparatiewetgeving en betere controle, maar is dat niet dweilen met de kraan open zolang wij niets wezenlijks doen aan de belastingtarieven (de motie-Portheine/Van Rooijen en geen halt toeroepen aan de scherpe ineendrukking van ons loongebouw? Daartoe strekt een eerder aangehouden motie (16 400, hoofdstuk XV, nr. 14) die ik nu gewijzigd weer indien.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat de door de heer De Korte op 11 november 1980 voorgestelde motie (16 400-XV, nr. 14) is ingetrokken.

Motie

Door de leden De Korte, De Beer, Joeke en Portheine wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de verhouding tussen het netto minimumloon en modaalloon, welk netto inkomenstraject geldt voor bijna 45 procent van de volwassen mannelijke werknemers, 1 op 1,3 is;

voorts overwegende, dat de verhouding tussen het netto minimumloon en $1\frac{1}{2} \times$ modaalloon, welk netto inkomenstraject geldt voor bijna 90 procent van de volwassen mannelijke werknemers, 1 op 1,9 is;

van mening, dat – met verdere inachtneming van de inkomenssubsidies voor de laagste inkomens – de netto inkomensverhoudingen aan de onderkant van de looninkomenspiramide derhalve dicht ineengedrukt zijn;

van mening, dat enerzijds de noodzaak tot matiging van de looninkomens, waarbij van hogere inkomens een ho-

ger inkomensoffer verwacht mag worden, in de komende jaren onvermijdelijk is, maar dat anderzijds een verdere ineendrukking van de onderkant van de looninkomenspiramide op gespannen voet staat met de pogingen tot versoepeling van de knelpunten op de arbeidsmarkt;

tevens van mening, dat bij toekomstige inkomensmaatregelen de kwetsbaarste groepen die in een minimumsituatie verkeren – waar dit uitvoeringstechnisch mogelijk is (motie-De Korte, 16 400-XV, nr. 15) – moeten worden ontzien;

dringt er in het belang van een evenwichtig looninkomens- en arbeidsmarktbeleid bij de Regering op aan, bij toekomstige inkomensmaatregelen met inachtneming van de kwetsbaarste groepen die in een minimumsituatie verkeren;

1. de netto inkomensafstand tussen minimumloon en modaalloon niet verder te verkleinen;

2. de netto inkomensafstand tussen modaalloon en $1\frac{1}{2} \times$ modaalloon zo min mogelijk te verkleinen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 44 (16 401).

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De president van de Nederlandsche Bank maakt zich in zijn brief van 18 december jl. ernstig bezorgd over het financieringstekort. Een acceptabele financierbaarheid wordt onmogelijk. Uit de analyse van de Minister van Financiën van 2 februari jl. blijkt dat het bruto-kapitaalmarktbezoek van het Rijk f 16,7 miljard was in 1980. Wie, zoals de PvdA-fractie, zegt dat er dus meer rek in de kapitaalmarkt zit, zet de zaak op z'n kop. De overheid graast de kapitaalmarkt dermate af dat door de hoog opgestuwde rente de particuliere investeringen worden weggedrukt.

De 'gematigd-monetarist' Zijlstra wil dat de monetaire financiering van de overheid in 1981 niet meer dan f 3 miljard bedraagt. Dan mag het totale financieringstekort in 1981 beslist niet hoger worden dan 6% om de kapitaalmarkt qua rentepeerl niet te ontwrichten. Om die reden bepleitten wij tijdens het mondeling overleg van de vaste Commissie van Financiën op 10 februari jl. een additionele ombuiging van f 3 miljard. Het is overigens niet alleen vanwege de financierbaarheid van het tekort en het algemene rente-

peerl, maar ook vanwege de ondraaglijk wordende jaarlijkse rentelast van de Staatsschuld (meer dan 10 miljard in 1984) en de noodzaak van terugkeer tot het structurele begrotingsbeleid, dat de tekortpositie bij ons zeer zwaar telt.

De prijzenswaardige collectieve heroverweging voor de komende periode laat naar het oordeel van mijn fractie onverlet dat nadere ombuigingsmaatregelen nodig zijn, wil het tekort aanvaardbaar blijven.

Samenvattend merk ik op dat wij een impuls voor de bouw willen door het bouwen van 10.000 extra woningen in premiekoop- en huursfeer. Wij willen voorts 10.000 van de minst zekere woningen van het plan voor 1981 veilig stellen. Verder willen wij de ondernemers die nog winst maken, ertoe stimuleren, hun uitgestelde investeringen te vervroegen. Te zamen kan dit ervoor zorgen dat ongeveer 20.000 mensen minder werkloos worden. Ook zeer belangrijk is het dat wij investeringsloon fiscaal willen bevorderen. Dit kan worden belegd in aandelen van het eigen bedrijf of in aandelen van de nationale investeringsbank. Zo kan er weer risicodragend kapitaal in dit land komen, waarom wij hard zitten te springen. Zo kunnen wij weer sparen. Dit is hard nodig, want wij doen in dit land aan overconsumptie en onderinvestering.

□

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Het is niet te hopen dat het dit kabinet vergaat zoals de man die over een gevaarlijke hangbrug over een rotskloof moest lopen. Er stond een bordje bij: waarschuwing, slechts 1 man tegelijk. De man ging er alleen over, maar de brug brak desondanks door. Beneden stond een bord: een gewaarschuwd man telt voor twee. Het kabinet kan niet zeggen dat het niet gewaarschuwd was. Eerst kreeg het de brandbrief van de president van de Nederlandsche Bank, waarin hij zijn grenzen aangeeft voor monetaire financiering. Daarna kwam het nieuwjaarsartikel van prof. Rutten met de vriendelijke boodschap dat de grote bezuinigingsklap moet vallen aan het begin van de volgende kabinetsperiode.

Alsof het allemaal nog niet genoeg was, kwam de heer Zijlstra zaterdagavond nog eens voor de televisie om het ons allemaal eens goed in te prenten: stimuleringsprogramma's zouden volgens hem pepillen zijn die niets helpen, namelijk in de gevallen waar de lang verwachte inverdieneffecten

Verbrugh

toch niet optreden in deze periode van structurele achteruitgang. Volgens hem was een lange-termijnprogramma nodig, omdat wij ook gedurende een lange termijn in de versukkeling zijn geraakt. En passant werd nog meegegeeld dat de conjunctuur in het komende jaar iets zou aantrekken, waaruit wij de conclusie konden trekken dat er in het kader van het anticyclische beleid geen ruimte zou moeten zijn voor stimulerende uitgaven. Nu geloof ik dat de conjuncturele verschillen zo minniem zijn in vergelijking met de structurele inzinking, dat onze eerste zorg moet zijn hoe wij de structurele problemen moeten oplossen.

Opgepast moet daarbij worden voor het kiezen van de weg van de minste weerstand en voor korte-termijnoplossingen: monetaire financiering heeft slechts korte-termijneffecten. Als wij nog even doorgaan op dit niveau zijn de 4% van het structureel aanvaardbare begrotingstekort in hun geheel al nodig voor de aflossing van de rente. Daarbij komt dat deze 4% in het licht van de huidige situatie waarschijnlijk nog te hoog zijn geschat. Kan de Regering iets zeggen over het realiteitsgehalte van deze thans nog steeds gehanteerde 4 à 4,5%?

In een recent artikel in de ESB van drs. P. Stek werd aangetoond dat lenen in het buitenland en beleggingsvoorschriften, die op het eerste gezicht aantrekkelijk lijken, uiteindelijk toch averechts zullen werken. Tot nu toe heeft het kabinet de lijn Zijlstra-Rutten gevolgd, zij het aarzelend en in de ogen van de betreffende personen volstrekt onvoldoende. Zo leverde de begroting voor 1981 misschien wel mede dankzij de nieuwe werking van de conferentie-democratie nauwelijks een bijdrage aan het herstel van gezonde financiële verhoudingen met een aanvaardbaar financieringstekort.

De recente bezuinigingsbrief van de Minister-President lijkt mooi, maar komt te laat. De laatste begroting had reeds meer gezondmakend moeten zijn. Ondanks wat meer schone schijn handelt dit kabinet met deze brief niet zo heel anders dan het vorige kabinet, namelijk het vuile werk laten liggen tot na de verkiezingen. Is de Regering overigens niet van mening dat bij het opstellen van dergelijke lijsten met bezuinigingsmogelijkheden, de overheidstaken die tot de primaire verantwoordelijkheden van de overheid behoren, het langste buiten schot dienen te blijven?

Zijn defensie-, politie- en justitietaken niet zo wezenlijk voor de overheid,

dat hierop pas in allerlaatste instantie bezuinigd mag worden? Ten slotte zullen deze overheidstaken niet kunnen worden geprivatiseerd. Berichten over achterstallig onderhoud van rijkspolitie materieel en verminderde surveillance door beperking van de benzinetoe wijzing bij gemeentepolitie komen het gezag van de overheid bepaald niet ten goede.

Het doorlichten van de overheidsuitgaven op de thans voorgestelde schaal is een goede zaak. Het is te hopen dat het niet bij de voorgestelde 28 onderwerpen blijft, maar dat er een voortdurende heroverweging van alle taken zal blijven plaatsvinden. Ik mis in de brief van de Minister-President echter dat hiertegenover positieve aandacht moet worden geschonken aan de overheidsinvesteringen die de laatste 10 jaar ernstig zijn aangetast, maar die gunstige werkgelegenheidseffecten hebben. Dat is overigens wel de mening van de centrale ambtelijke coördinator van de hele operatie, de Directeur-Generaal van de Rijksbegroting.

Ik hoop dat de Regering die mening ook tot de hare wil maken. Natuurlijk zijn bezuinigingen op de collectieve uitgaven nodig. Natuurlijk is een pepil niet genoeg en zal een lange-termijnplan noodzakelijk zijn. Maar eenzijdige bezuinigingen, zonder aanvullende stimulerende maatregelen, zijn evenmin genoeg. Ik geef de PvdA-fractie graag gelijk als zij in haar urgentieprogramma voor de werkgelegenheid schrijft dat er in dit land een stemming van moedeloosheid en berusting is ontstaan. Doet de Regering daartegen wel voldoende? Versterkt zij die sfeer niet juist door haar eenzijdige en daardoor deprimerende bezuinigingsverhalen? Politiek is toch niet alleen een kwestie van optellen en aftrekken? Er moet zowel een dosis bezieling als toekomstverwachting bij. Daarom zal er naast het lange-termijnbezuinigingsplan een korte-termijnactieplan moeten zijn, om de neerwaarde spiraal om te buigen.

Bij de algemene beschouwingen heeft onze fractie er al op gewezen dat zo'n lange-termijnplan en een korte-termijnplan nodig zijn. In een samenleving die tot eer van God moet worden ingericht past het niet wanneer honderdduizenden mensen met de armen over elkaar zitten, terwijl er de roeping tot arbeid is in dit land. Dat te laten zien is een belangrijke taak van de Regering. In de bouw, inclusief stadsvernieuwing, in de milieuoopbouw, bij verkeer en openbaar vervoer, bij energiebesparingsmaatregelen en in de soci-

ale dienstverlening komt men handen tekort om het vele werk te doen. Ook zou men kunnen denken aan het nieuwe project van landaanwinning dat door een Zuidhollands provinciaal bestuurder werd gepresenteerd.

Ook de Minister van Sociale Zaken is blijken zijn artikel in de NRC van afgelopen zaterdag van mening dat matigen en bezuinigen alléén niet voldoende zijn. Hij wees daarbij op Japan en op enkele Japanse karaktertrekken, zoals bereidheid tot verandering, aanpassingsvermogen, leergierigheid, consensus, saamhorigheid en loyaliteit. Is hij niet van mening dat een ambitieus plan van nationale inspanning waarbij tevens op hogere doelen wordt gewezen dan alleen materiële en de persoonlijke betrokkenheid van mensen daarbij dergelijke eigenschappen kan stimuleren?

Het urgentieprogramma voor de werkgelegenheid dat de PvdA-fractie nu heeft gepubliceerd lijkt wel te kunnen dienen als een aanzet voor een korte-termijnplan. Aan de andere partijen werd gevraagd zich achter dit plan te stellen. Het zou dus misschien wel kunnen dienen als regeringsprogramma voor het veel besproken nationale kabinet.

Ik geef toe dat veel elementen uit dit plan mijn fractie wel aanspreken. Er wordt in ieder geval niet berust in de treurigheid, de moedeloosheid en het gebrek aan ondernemingszin dat ons land op dit moment teistert.

Ik zou de Regering willen vragen de concrete werkgelegenheidsprojecten uit dit plan zoveel mogelijk aan te pakken. Mijn fractie kan zich goed voorstellen dat er huiver bestaat omtrent de voorgestelde financiering van dit alternatief. Zo is er op dit moment geen enkele behoefte aan een nog verdergaande verzwaring van de collectieve druk in de vorm van verhoging van de b.t.w., van de successierechten en van de premiegrenzen. Dat heeft nu juist een groot deel van onze problemen veroorzaakt. Ook een versnelde gasinzet lijkt mij niet verstandig, aangezien dit op een later tijdstip de problemen zal verzwaren. En zullen beleggingsvoorschriften voor institutionele beleggers er niet toe leiden dat men gedwongen wordt investeringen te doen die niet optimaal renderend zijn? Wordt daarmee niet een nieuwe wissel op de toekomst getrokken, doordat een deel van het toekomstig inkomen nu al wordt opgemaakt?

Mijn fractie zou er nog steeds de voorkeur aan geven dat zo'n korte-termijnplan in hoofdzaak gefinancierd zou worden uit kortingen op de vakan-

Verbrugh

tietoelag. Wanneer de helft van de vakantietoelag in een fonds zou worden gestort waaruit de genoemde projecten voor stadsvernieuwing, milieuschoonmaak, energiebesparing enz. zouden worden gefinancierd, zouden dan niet op de korte termijn grote aantallen mensen aan werk geholpen kunnen worden?

De Regering zou particuliere bedrijven opdrachten moeten geven om nauw omschreven projecten te gaan uitvoeren. De bedrijven zouden de mensen daarvoor moeten betrekken uit de nu helaas aanwezige arbeidsreserve.

Dat is de ene kant van de zaak. De andere kant van de zaak is dat de arbeidsreserve meer dan tot nu toe zou moeten worden aangespoord om ook daadwerkelijk arbeid aan te pakken. Ons sociale zekerheidsstelsel is tot nog toe erg eenzijdig gericht geweest op het verschaffen van inkomen, maar niet op het verrichten van werk. Nu wordt wel gezegd dat men het inkomen moet beperken om het accepteren van werk te bevorderen. Maar alle pleidooien voor verlaging van uitkeringen ten einde de prikkel om werk te aanvaarden te versterken, worden een slag in de lucht als er helemaal geen werk is. Daarom zou ons sociale zekerheidsstelsel eigenlijk moeten bestaan uit een gecombineerd aanbod van arbeid en inkomen.

Inherent aan de uitkering wordt arbeid aangeboden in een van de genoemde sectoren. Dat is positief voor de werkloze zelf. Als hij aan de slag blijft, vindt hij gemakkelijker weer een betrekking elders. Dit is ook positief voor de samenleving in haar geheel van betekenis, omdat arbeidskracht die anders ongebruikt blijft, nu ten minste wordt aangewend voor de opbouw. Het is voor de welstand van een samenleving nu eenmaal beter dat de mensen werken dan dat zij niets doen.

Omdat men 80% of 75% van zijn laatst verdiende loon ontvangt en omdat men zich zo waarschijnlijk verder verwijdert van het begrip 'passende arbeid' zoals dat tot nu toe wordt gehanteerd, kan men eventueel denken aan een verkorte werkweek. Graag hoor ik hierop een reactie van de Minister.

Tot slot nog dit. Lange tijd kende men in ons land enige objectieve normen waaraan de begrotingsruimte werd getoetst. Die normen zijn losgelaten, waardoor een element van politisering zijn intrede deed in de begrotingspolitiek. Gepleit wordt nu voor een terugkeer naar het structurele be-

grotingsbeleid. Dat zou inderdaad een goede zaak zijn. De heer Zijlstra heeft in zijn brief tussen de bedrijven door een nieuwe norm geïntroduceerd, namelijk één voor de omvang van de moetaire financiering. Het zou goed zijn wanneer deze norm algemeen aanvaard zou worden. Dat zou een stukje ontpolitisering betekenen dat ook in deze moeilijke sociaal-economische tijd welkom zou zijn.

De Minister van Financiën wees op het Duitse stelsel, waar ieder jaar opnieuw wordt vastgesteld hoe hoog de uitkeringen kunnen zijn. Dat lijkt mij niet zo'n goede methode vanwege de inkomensonzekerheid die dit meebrengt voor de uitkeringstrekkers. Een vaste koppeling op afstand zou mij beter lijken.

□

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het is bekend dat de fractie van het CDA er de voorkeur aan had gegeven, dit debat enkele weken later te houden. Tenslotte beschikken wij thans nog niet over de meest recente informatie over de middellange-termijnramingen. Daarom zijn in dit debat nog geen definitieve conclusies mogelijk. Dat wil niet zeggen dat wij niet bereid zouden zijn in een dialoog met de Regering te zoeken naar maatregelen waardoor de explosieve werkloosheidstoename kan worden gestopt. Wij erkennen de noodzaak hiervan. Wij achten het in ieder geval onaanvaardbaar te wachten tot de totstandkoming van een nieuw kabinet.

Wij gaan ervan uit, dat de Regering inderdaad binnen enkele weken zal komen met concrete voorstellen, die gebaseerd zijn op een zorgvuldige analyse van de huidige economische situatie. Vandaag volstaan wij met enkele voorlopige suggesties ten behoeve van het overleg over het gewenste beleid.

De CDA-fractie heeft in de afgelopen jaren nadrukkelijk gekozen voor een remmend en tegelijkertijd duwend beleid. Remmend, omdat bij een structureel lagere economische groei er nu eenmaal minder uitgegeven kan worden.

Dit aanpassingsproces was moeilijk en – zo moeten wij thans concluderen – er is nog steeds sprake van enige achterstand. De omvang van het huidige financieringstekort is een duidelijk signaal. Echter, ook het duwende, stimulerende en activerende beleid is in de huidige situatie ontoereikend geweest om de snelle toename van het aantal werklozen te kunnen voorkomen.

Het is niet moeilijk om een groot aantal externe argumenten te noemen als oorzaak van de geschetste ontwikkeling. De zogenaamde 'tweede energiecrisis' is onder andere een belangrijke oorzaak met als consequentie de stagnerende wereldhandel.

Voor Nederland en ook zeker voor andere landen heeft dit onder andere geresulteerd in tegenvallende export activiteiten, in een tegenvallende betalingsbalans en in aanzienlijk lagere investeringscijfers dan was geprognoseerd. Wij komen echter ook nu niet tot de conclusie, dat de door ons gekozen en bepleite aanpak onjuist is geweest. Er is eerder aanleiding dit tweesporenbeleid te intensiveren. Het staat voor ons vast, dat het eenzijdig afremmen ons in een steeds verdergaande onaanvaardbare, neerwaartse spiraal zal brengen.

Aan de andere kant zal het achterwege laten van maatregelen, gericht op het terugbrengen van het financieringstekort tot een structureel aanvaardbaar niveau, ons steeds verder in de problemen brengen.

Onafwendbaar worden wij opnieuw met de vraag geconfronteerd of en in welke mate en op welke wijze een nieuwe matingsoperatie noodzakelijk is. Wij zijn ervan overtuigd dat op termijn hieraan niet ontkomen zal kunnen worden. De CDA-fractie zal daarbij opnieuw prioriteit geven aan matiging van de particuliere inkomens. Inkomensmatiging is primair noodzakelijk in verband met de zorgelijke positie van vele ondernemingen, ten behoeve van verbeteringen van de concurrentiepositie en de exportmogelijkheden, om ruimte te scheppen voor noodzakelijke investeringen en ook voor de financiering van aanvullend gericht beleid. Inkomensmatiging is, gegeven de bestaande koppelmingsmechanismen, ook van belang ten behoeve van het terugdringen van het financieringstekort.

Thans is echter meer dan ooit een extra stimulerend en activerend beleid noodzakelijk. Gezien het hoge financieringstekort zullen hiervoor extra middelen moeten worden gevonden. Naar onze overtuiging is hiervoor een aanvaardbare mogelijkheid de afroaming van een deel van de prijscompensatie. Wij willen de Regering vragen hierover op zo kort mogelijke termijn overleg te voeren met de sociale partners. Gezien de noodzaak van een conjuncturele impuls zou zo'n maatregel op korte termijn genomen moeten worden, ook al is er nog geen definitieve beslissing genomen over het al dan niet invoeren van een werkgelegenheidsfonds en over de structurering daarvan.

Van Houwelingen

De heffing dient overigens niet beperkt te blijven tot uitsluitend looninkomens. Het tijdstip van de heffing zal afhankelijk moeten zijn van de daadwerkelijke besteding, juist om onderbesteding te voorkomen. Inzet voor overleg dient naar onze mening te zijn de bestemming van een deel van de prijscompensatie per 1 juli van dit jaar.

Ook over de bestemming van deze middelen zal overleg gevoerd moeten worden met de sociale partners. Reeds in december heeft de CDA-fractie een aantal suggesties gedaan voor een extra activerend beleid. Ik herhaal ze alleen globaal: extra inzet voor bouwactiviteiten; stimulering van industriële energiebesparingsprojecten en exportstimulering. Hierbij zouden zeker ook afspraken gemaakt kunnen worden over de regionale differentiatie.

De noodzaak van extra maatregelen, zeker in zwakke regio's, is duidelijk. Kortheidshalve verwijs ik naar de door ons ingediende motie bij het laatste ISP-debat.

De heer **Kombrink** (PvdA): Mag ik op dit punt een vraag stellen aan de heer Van Houwelingen? Afgezien van de vraag of zijn voorstel om op de prijscompensatie te korten, nog haalbaar is vóór 1 juli – ik heb daarover zeer grote twijfels –

De heer **Bakker** (CPN): Zoudt u dat wel willen?

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer Bakker, mijn zin is nog niet afgelopen! Ik herinner de heer Van Houwelingen eraan, dat zijn fractiegenoot de heer Weijers, zich nog kortgeleden heeft gekeerd tegen het korten op de prijscompensatie. Ik vond dat zeer begrijpelijk en kon daarmee instemmen. Hoe verklaart de heer Van Houwelingen deze merkwaardige tegenspraak binnen één week?

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Ik denk dat hier geen sprake is van tegenspraak.

De heer **Kombrink** (PvdA): De heer Weijers heeft gezegd, dat onder alle omstandigheden van korting op de prijscompensatie moest worden afgebleven.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Ik wil allereerst een opmerking maken over het tijdstip. Als de heer Kombrink goed heeft geluisterd, zal hij hebben gemerkt dat ik het moment van invoering – het afkomen van de prijscompensatie – gebonden heb aan het moment van daadwerkelijke besteding van deze middelen, juist in het ver-

band met het risico van onderbesteding. Mijn suggestie behoeft dus niet per se in te gaan per 1 juli. Gezien de werkgelegenheidsontwikkeling bepleiten wij wel overleg hierover met de sociale partners op korte termijn. De heer Weijers heeft gesproken over de discussie, die al wordt gevoerd over een mogelijke nieuwe loonmaatregel met ingang van 1 juli.

In dat kader gaat het inderdaad om loonkostenmatiging. Deze suggestie heeft een geheel andere bedoeling: het rechtstreeks bestemmen van een deel van de prijscompensatie voor een activerend beleid. Daarover bestaat binnen onze fractie geen tegenstelling.

De heer **Kombrink** (PvdA): Wel over de suggestie van de heer Weijers? Of kan de heer Van Houwelingen zich namens zijn fractie bij die suggestie aansluiten?

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Ik stem volledig in met de opmerking van de heer Weijers, toegespitst op de arbeidskostenontwikkeling en een eventuele matiging ervan.

De heer **Kombrink** (PvdA): Namens uw fractie?

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Inderdaad.

De heer **Kombrink** (PvdA): Dat is dan meegenomen. De heer Van Houwelingen heeft een suggestie gedaan, die evenwel niet voor 1981 behoeft te gelden. Wij spreken toch over concrete maatregelen, die nog dit jaar kunnen worden genomen? Laten wij het debat dan ook op die maatregelen toespitsen? Welke financieringsmiddelen kunnen nog voor dit jaar worden vrijgemaakt? De suggestie van de heer Van Houwelingen, hoe men er inhoudelijk ook over mag denken, is voor dit jaar gewoon niet te effectueren. Zij zal derhalve voor dit jaar ook niets opleveren. Welke andere concrete suggesties heeft de heer Van Houwelingen, afgezien van het aardgasaandeel, voor een adequaat aanvullend werkgelegenheidspakket voor dit jaar?

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Gezien de zorglijke werkgelegenheidssituatie ben ik ervan overtuigd, dat overleg tussen Regering en sociale partners op zeer korte termijn resultaat zal kunnen hebben. Ik ben niet zo pessimistisch als de heer Kombrink. De inzet van het overleg moet zijn, dat het benutten van de prijscompensatie per 1 juli ter discussie moet worden gesteld. Voor een conjuncturele impuls kunnen naar onze mening wel degelijk concrete maatregelen worden

genomen voor dit jaar. Daarnaast hebben wij al in december maatregelen met betrekking tot de aardgasinkosten bepleit. Daarover wil ik thans nog enkele opmerkingen maken.

Zoals reeds door de heer Van der Hek opgemerkt, bestudeert de Regering thans de mogelijkheden voor een nieuwe regeling. In een vertrouwelijk overleg met de vaste Commissie voor Economische Zaken heeft de Regering hierover mededelingen gedaan. In dit debat willen wij herhalen dat duidelijkheid hierover op korte termijn gewenst is.

In verband met de voorgeschiedenis hebben wij er begrip voor dat de Regering resultaten wil bereiken in overleg met de oliemaatschappijen en voorschijns geen nieuwe regeling wil afdwingen door wetgeving. Het moet echter duidelijk zijn dat onderhandelingen op basis van vrijwilligheid wel tot een aanvaardbaar en redelijk resultaat zullen moeten leiden. Anders is wetgeving naar ons gevoelen onontkoombaar. Wij gaan ervan uit dat de Regering de onderhandelingen nog binnen deze kabinetsperiode zal kunnen afronden.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Wanneer eindigt voor de heer Van Houwelingen deze kabinetsperiode?

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Deze kabinetsperiode eindigt in mei van dit jaar.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Toch wel enige dagen voor de verkiezingen moeten wij wat meer informatie hebben. Vindt de heer Van Houwelingen dat ook niet?

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Ik ondersteun graag deze gedachte van de heer Van der Hek.

De voortvarendheid die de Minister van Economische Zaken ten toon spreidt, zoals gebleken is bij het mondeling overleg, doet mij vertrouwen dat dit misschien zelfs nog vóór 1 mei mogelijk is.

Voorzitter, het ziet ernaar uit dat extra maatregelen gewenst zijn ten behoeve van investeringen in de particuliere sector. De bestaande instrumenten zijn hiertoe niet toereikend. Op de effectiviteit van de WIR zullen wij uitvoerig terugkomen tijdens de behandeling van de begroting van Economische Zaken volgende week. Wij zullen met name spreken over de te trage uitbetaling van de WIR-premie en over het achterwege blijven van de arbeidsplaatsentoeslag.

Vandaag willen wij vooral aandacht vragen voor de noodzaak, op korte ter-

Van Houwelingen

mijn na te gaan op welke wijze een bijdrage geleverd kan worden aan verruiming van de mogelijkheden voor het verstrekken van risicodragendkapitaal. In het verleden zijn hiervoor door de CDA-fractie reeds verschillende suggesties gedaan. Ik verwijs daarbij naar de motie-Van Rooijen. Ik zou de Minister willen vragen wat hij nu over de uitvoering hiervan kan zeggen.

Een belangrijk probleem is de negatieve ontwikkeling met betrekking tot de verhouding vreemd vermogen – eigen vermogen.

De heer **Van der Hek** (PvdA): In de brief van Minister Van Aardenne en Minister Van der Stee wordt over de uitvoering van de motie-Van Rooijen bericht (versterking van het risicodragend vermogen). Daarin staat hoe zij een en ander denken uit te voeren. Een belangrijk punt daarbij is hoe succesvol men is met het oprichten van participatiemaatschappijen, die daarin worden voorgesteld. Als de heer Van Houwelingen constateert, dat het een moeizame zaak is, vindt hij het dan niet zinnig de vraag te stellen of een en ander niet versneld en langs andere weg kan gebeuren? Overigens heb ik helemaal niets tegen die participatiemaatschappijen.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal straks nog enkele opmerkingen maken over het plan van de PvdA. Ik zal een aantal suggesties, die door de PvdA-fractie zijn aangedragen, in positieve zin onderlijnen.

In dit kader wil ik aandacht vragen voor de mogelijkheid, een deel van de aardgasinkomsten uit de tweede Spierenburg-tranche hiervoor te bestemmen. Hoewel deze middelen feitelijk pas in 1982 ter beschikking komen, is benutting via garanties ook reeds op korte termijn mogelijk. Ik zou met name de Minister van Economische Zaken willen vragen of hij deze gedachte kan ondersteunen.

Mijnheer de Voorzitter! Er is geen werkgelegenheidsdebat denkbaar zonder speciale aandacht voor de export en de exportbevordering. Ik spreek met name over exportbevordering, omdat de vanzelfsprekendheid, waarmee onze export zich in het verleden heeft ontwikkeld, geheel is verdwenen.

Er is een internationale concurrentieslag aan de gang, waarin ieder land en iedere wereldregio probeert bestaande marktaandeelen te behouden en punten te winnen op de andere. Tegelijkertijd is er sprake van aanzienlijke

verschuivingen in het economische krachtenveld in de wereld, als gevolg waarvan de Europese en in het bijzonder de Nederlandse exportprestaties ernstig dreigen te worden aangetast. Ik behoeft in dit verband maar te wijzen op het Japanse probleem.

Het wordt steeds duidelijker dat deze concurrentieslag vooral wordt gevoerd met het wapen van de financiële voorwaarde. Veel partnerlanden in de OECD verbeteren keer op keer de financiële voorwaarden, waaronder landen in de Derde Wereld contracten met hen aangaan. De looptijden worden langer en de rentes lager. Tekennend is, dat het overleg in de OECD om tot overeenstemming te komen over nieuwe consensus-rentes tot nu toe op een fiasco is uitgelopen. Zelfs zien wij dat landen als Zweden en Canada, die tot nu toe evenals Nederland een terughoudend beleid voerden ten aanzien van het gebruik van gemengde exportkredieten nu overstag gaan en dit instrument met verve gaan hanteren. Met het oog op deze praktijken hebben mijn fractiegenoten Van Iersel en Van Heel gevraagd om een pot van 150 mln. voor gemengde exportkredieten, te plaatsen onder het beheer van Economische Zaken. Wij wensen hieraan vast te houden en wij zijn wat dat betreft ook dankbaar voor de steun van de fractie van de PvdA. Het is ten slotte in verband met dit punt wel eens anders geweest. Ik herinner mij een uitspraak hierover van twee jaar geleden.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Het was inderdaad anders, omdat de heer Van Houwelingen het helemaal onder het ontwikkelingsplafond zag gebeuren, maar ik vind het fijn dat hij daarvan is afgestapt, dat hij het bij Economische Zaken ziet en dat hij echt over gemengde kredieten spreekt en niet meer over de gekoppelde kredieten bij ontwikkelings samenwerking. Dat vind ik zeer positief.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): De verbodering is compleet.

Tijdens de uitgebreide commissievergadering over export in oktober jongstleden is uitgebreid van gedachten gewisseld over het zogenaamde exportloket. Het is een algemeen bekend feit, dat het middelgrote en kleine bedrijfsleven door de bomen het Haagse bos niet meer zien. Dat geldt niet alleen voor exportfaciliteiten, maar ook in het algemeen met betrekking tot subsidies voor het bedrijfsleven. Ook op het terrein van de exportbevordering moet de mist die de bureaucratie nu eenmaal verspreidt, optrekken. De

Minister heeft zich bereid verklaard, een exportloket te maken. Wat is daarvan tot nu toe terechtgekomen? Is daarover interdepartementaal overleg gevoerd en welke praktische voorzieningen zijn in het vooruitzicht gesteld? Zoals wij altijd hebben gesteld, is het ons niet te doen om een geforceerde centralisatie van beslissingen – die zou ook nauwelijks te realiseren zijn – tussen de departementen, zonder dat wij meer afbreken dan opbouwen. Wel mag van de centrale overheid worden verlangd, dat zij ten behoeve van degenen in Nederland die zich voor de export inzetten heldere procedures verschaft en een duidelijk inzicht in de financiële en aanbestedingsmogelijkheden die van overheidswege worden begeleid met het oog op de export. Haast is naar onze mening geboden.

Ik wil nu een aantal opmerkingen over het arbeidsplaatsenplan maken. Ten aanzien van de bijdrage die de collectieve sector levert aan de werkgelegenheid, ontcom ik er niet aan onze teleurstelling uit te spreken over de ervaringen met het arbeidsplaatsenplan van de Regering. Uit de brief van de Minister van Sociale Zaken van 20 december jongstleden blijkt, dat van de 12.000 aangekondigde arbeidsplaatsen er slechts ruim 4000 zijn gerealiseerd. De toelichting op dit magere resultaat achten wij te summier en niet in overeenstemming met de hoge prioriteit die de Regering toekent aan de bestrijding van de werkloosheid. Juist tegen de achtergrond van die prioriteit hadden wij meer voortvarendheid van de Regering verwacht bij de uitvoering van dit plan. In dit verband komt bij ons ook de vraag op of de verdere uitvoering van het arbeidsplaatsenplan in 1981 zal worden vertraagd door de budgettaire problematiek. Wij achten dat niet aanvaardbaar.

Ik wil ook graag een aantal opmerkingen maken over het door de fractie van de PvdA ingediende urgentieprogramma voor de werkgelegenheid. In velerlei opzichten is dat een opvallend programma, omdat ook de fractie van de PvdA thans nadrukkelijk kiest voor versterking van de marktsector.

Wij beoordelen deze ontwikkeling positief. Vele voorstellen sporen met al eerder door de CDA-fractie gedane suggesties. Het is overigens onmogelijk om nu uitvoerig en concreet in te gaan op de afzonderlijke voorstellen. Ik wil slechts enkele kanttekeningen maken. Zonder de concrete uitwerking voor onze rekening te willen nemen, zijn wij het eens met de genoemde urgenties, onder andere met betrekking tot het versterken van het risicodra-

Van Houweligen

gend vermogen van ondernemingen met de PvdA-fractie achten wij het meer betrekken van de Nederlandse Investeringsbank bij deze zaak wenselijk. Ook stemmen wij in met een pleidooi voor technologische vernieuwing, exportstimulering, stimulering van de bouw en voor energiebesparingsprojecten. Graag willen wij ook de suggestie ondersteunen, het voorzitterschap van de Europese Raad te benutten voor initiatieven op het gebied van Europees overleg over de werkgelegenheid.

Wij vragen ons echter wel af of de PvdA-fractie niet wat te optimistisch is over de positieve werkgelegenheidseffecten op korte termijn. Wij hebben in ieder geval bezwaar tegen een presentatie dat de genoemde urgenties fundamenteel zouden afwijken van het thans gevoerde beleid. Stimulering van de bouw is immers ook nu reeds een prioriteit in het aanvullend gericht beleid. Wij denken dat de recente maatregelen met betrekking tot stimulering van de sociale woningbouw reeds nu al resultaten afwerpen. Misschien kan de Regering hierover iets zeggen.

Ook hebben wij bezwaar tegen de voorgestelde financiering. De heer Kombrink had dat al voorspeld. Niet alleen is men te optimistisch over de inverdieneffecten; ook onderschat men de noodzaak van globale maatregelen als basis voor een meer gericht beleid. Met de heer Kombrink vinden wij zo'n gericht beleid noodzakelijk.

De heer **Kombrink** (PvdA): De inverdieneffecten maken geen onderdeel van ons financieringsplan uit.

De heer **Van Houweligen** (CDA): Over de consequenties op langere termijn is de fractie van de Partij van de Arbeid wel degelijk wat te optimistisch.

De heer **Bakker** (CPN): U vergeet de b.t.w.-verhoging.

De heer **Kombrink** (PvdA): Hierover zal de heer Bakker ongetwijfeld nog uitvoerig spreken.

De heer **Van Houweligen** (CDA): De CDA-fractie heeft voor de b.t.w.-verhoging heel concrete suggesties gedaan.

Zoals wij al eerder hebben gezegd, hebben wij ook bezwaar tegen de suggestie extra aardgas in te zetten als extra inkomensbron. Ondanks alle argumenten die de heer Kombrink ook vandaag weer heeft ingebracht, blijft het extra inzetten van aardgas op termijn wel degelijk nieuwe problemen opleveren.

De heer **Kombrink** (PvdA): Hangt het er niet sterk vanaf waarvoor wij de opbrengst benutten? Als wij haar benutten voor de energiebesparing, verbruiken wij in de toekomst minder. Als wij haar benutten voor versterking van de economische structuur, verdienen wij er alleen maar mee. Waarom zou dat dan niet mogen?

De heer **Van Houweligen** (CDA): Wij zijn het met u eens dat het thans nodig is middelen in te zetten voor energiebesparing, en structuur-versterkende maatregelen. Niettemin blijft het noodzakelijk zoveel mogelijk aardgas te behouden voor de inzet en de toepassing bij huishoudelijk gebruik. De gehele infrastructuur, die daarvoor is ontwikkeld, is u bekend. Het is van uitermate groot belang dat wij inderdaad daarvoor die bron behouden.

Het zou van een realistisch opstelling getuigen te erkennen dat creatie van meer arbeidsplaatsen nu eenmaal financiële consequenties zal hebben. Afwenteling op anderen, of op 'later' is toch een slechte oplossing. Meer werkgelegenheid is nodig, maar wij zullen daarvoor zelf de offers moeten brengen. De CDA-fractie zal zich blijven verzetten tegen afwentelingsmethoden. Er mag geen oplossing worden gevonden ten koste van toekomstige generaties of ten koste van alleen diegenen die zijn aangewezen op een uitkering. En ook mag geen oplossing worden gevonden ten koste van onze hulp aan De derde Wereld.

De heer **Van Dijk** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik beperk me in dit debat tot de financiële ontwikkeling van de laatste maanden, voor zover die hun neerslag gevonden hebben in

- een brief van de Nederlandsche Bank aan de Minister van Financiën;
- een brief van de Minister van Financiën aan de Tweede Kamer over het financieringstekort in 1980, en
- het verslag van een mondeling overleg tussen de vaste commissie voor Financiën en de Minister over beide brieven.

Onze beschouwingen over de daarin aan de orde gestelde zaken kunnen op dit moment slechts een voorlopig karakter hebben: de aard en omvang van de financiële problematiek in het zojuist begonnen jaar zijn alleen bij benadering bekend (zelfs een aantal vitale gegevens over het laatste kwartaal van het vorig jaar ontbreken) en voorzover die problematiek toch al grosso modo valt in te schatten, is er nog nauwelijks tijd geweest voor de uitwerking van een afdoend antwoord.

Allereerst ga ik in op het monetaire beleid. De brief van de Nederlandsche Bank van 18 december 1980 bevat een belangrijke waarschuwing: poging om onze problemen 'op te lossen' langs de weg van de monetaire financiering (geldschepping) is een vlucht uit de werkelijkheid die ons na korte tijd zal opbreken. Wij kunnen ons in grote lijnen vinden in de beleidsuitgangspunten die in die brief worden geschetst, en de gestelde grenzen voor de nog aanvaardbare omvang van de monetaire financiering. Wij delen de mening niet van hen die menen dat dit kader te eng en het gevoerde monetaire beleid te restrictief is en daarmee zelfstandige bron van de huidige recessie.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Was er wat het laatste kwartaalverslag van de Nederlandsche Bank betreft sprake van geldschepping? Neen. Er was eerder sprake van geldvernietiging. Wij zijn met een kwart procent ingelopen op de totale liquiditeitsmassa in dit land.

De heer **Van Dijk** (CDA): Ik beoordeel het beleid niet aan de hand van korte termijn-fluctuaties in een kwartaal. In het beleid dat in de afgelopen jaren door de Nederlandsche Bank is gevoerd is sprake van een accommoderend beleid, dat de nominale groei van het nationale inkomen zo goed mogelijk volgt, en niet van een restrictief beleid dat zelfstandig door monetaire factoren uitgaven probeert af te remmen.

De **Voorzitter**: Ik wil de leden vragen hun interrupties nu zeer te beperken.

De heer **Van Dijk** (CDA): Voor wat betreft de feitelijke omvang van de monetaire financiering in 1980, bevat de brief van de Minister van Financiën van 2 februari gelukkig een aantal gegevens waaruit blijkt dat de overheid in 1980 een aanmerkelijk geringer beroep op monetaire financiering heeft moeten doen dan in 1979. Het Rijk heeft dit beroep in 1980 kunnen beperken tot f 1,8 mld. (vorig jaar f 4,2 mld.). De monetaire financiering ten behoeve van de lagere overheid daarentegen dreigt op een niveau terecht te komen van bijna f 2 mld. of het dubbele van 1979. Bij elkaar genomen toch een opmerkelijke daling van de omvang van de totale monetaire financiering ten behoeve van de overheid, ook al komt het bedrag (ongeveer f 3,75 mld.) nog iets hoger uit dan wat de Nederlandsche Bank aanvaardbaar acht.

De geringere omvang van de monetaire financiering is helaas niet te danken aan een geringer financieringste-

Van Dijk

kort van de overheid maar aan het ongewoon grote succes dat het rijk heeft gehad bij het lenen op de kapitaalmarkt, mede dank zij de grote buitenlandse belangstelling. Hoewel de kennelijk aanwezige ruimte op de kapitaalmarkt het gunstige gevolg heeft dat de financiering van het tekort wat minder moeilijk is gebleken dan werd voorzien, geven de achterliggende oorzaken van die ruimte weinig reden tot vreugde voorzover ze samenhangen met de scherp teruglopende particuliere investeringen, in het bijzonder in de woningbouw. Onze afhankelijkheid van de invoer van buitenlands kapitaal oefent daarnaast tevens een ongunstige invloed uit op de rentestand. Het zeer hoge financieringstekort van de overheid beperkt de monetaire opties die wij hebben, met name de optie om langs monetaire weg onze nationale economie impulsen te geven.

Ik wijs hier nogmaals op de onverengbaarheid van een beleid, waarin enerzijds de hoge tekorten op de begroting en betalingsbalans ons afhankelijk maken van buitenlands krediet, maar anderzijds gemikt wordt op lagere rente en tevens zwakkere valuta. Deze drie elementen zijn niet goed met elkaar te verenigen.

De ongekend grote hoogte waartoe het financieringstekort in het afgelopen jaar is opgelopen en de vooruitzichten daaromtrent voor het komende jaar baren ons zorgen. Nog pas enkele maanden geleden gingen wij uit van een tekort van 5,5%, waarvan wij dachten dat dit kon worden opgerekt met 1 miljard. Nu wordt het tekort voor 1980 geschat op 6,75% terwijl de beste schatting voor 1981 uitkomt boven de 7%.

De heer **Kombrink** (PvdA): ...Omdat wij zo weinig doen...

De heer **Van Dijk** (CDA): Kennelijk zijn wij nauwelijks in staat, de inkomsten en uitgaven te beheersen en wij beschouwen die geringe beheersbaarheid van het collectieve huishoudboekje als een belangrijk structureel probleem.

De heer **Kombrink** (PvdA): Wij waren kennelijk niet in staat om de economie op te krikken. Dit is voor een groot deel de oorzaak van het olopende financieringstekort.

De heer **Van Dijk** (CDA): Zeker. Ik kom hier straks op terug. Wij moeten ons bezinnen op de structurele oorzaken. Deze bestaan niet alleen uit bestedingsstimulering.

Hoe belangwekkend, als waarschuwing, deze kortetermijnfluctuaties en nieuwe schattingen ook mogen zijn, zij bieden onvoldoende basis voor een beleid, tenzij we een beleid wensen te voeren dat elk kwartaal moet worden bijgesteld en waarin de voornaamste maatregelen nauwelijks de tijd krijgen om effect te sorteren. Voor de bepaling van de trendmatig toelaatbare hoogte van het financieringstekort hebben we dringen behoefte aan betrouwbare middellange termijnramingen voor de komende 3-5 jaren met betrekking tot de ontwikkeling van overheidsontvangsten en -uitgaven, de in- en uitvoer, de nationale besparingen en particuliere investeringen en het besparingsoverschot in de private sector. Wanneer kunnen wij die ramingen tegemoet zien? Kunnen - bij afwezigheid van vastgestelde ramingen - de bewindslieden ons misschien al iets mededelen over hun eigen inzichten in de ontwikkelingen op de genoemde punten? Hoe heeft de betalingsbalans zich in het laatste kwartaal van 1980 ontwikkeld?

Er bestaat bij ons weinig twijfel over, dat een financieringstekort van 70% en meer structureel niet is vol te houden. Wij moeten zo snel mogelijk terug naar een substantieel lager niveau, dat in de tachtiger jaren veilig kan worden aangehouden en laag genoeg is om tijdelijke tegenvallers te kunnen absorberen. De afwezigheid van middellange-termijnramingen mag geen excuus zijn om het gaan van de weg terug in dit opzicht uit te stellen.

Welke mogelijkheden ziet de REgering om nog in 1981 stappen in deze richting te doen? Welke plannen heeft zij? De noodzaak om het financieringstekort zo spoedig mogelijk terug te brengen van het thans te hoge peil laat onverlet, de mogelijkheid dat uit conjuncturele overwegingen het tekort wel eens tijdelijk zal moeten stijgen boven het trendmatig aanvaardbaar niveau als de betalingsbalans en kapitaalmarktsituatie een verantwoorde financiering van zulk een verhoogd tekort mogelijk maken. Maar het bedenkelijke van de huidige hoogte van het tekort is, dat dit geen enkele ruimte meer biedt voor de financiering van nieuwe beleidsmaatregelen, die in deze tijd gewenst zijn.

Onze wens, het financieringstekort zo snel mogelijk te reduceren is dan ook niet zo zeer ingegeven door het geloof in één of ander magisch percentage waaraan dat tekort zou moeten worden gemeten door de overweging, dat:

a. de huidige hoogte van het tekort de bewegingsvrijheid van de overheid tot het voeren van een anti-cyclisch stimuleringsbeleid ernstig belemmert;

b. het tekort ons met handen en voeten bindt aan kapitaalvoer en daarmee aan de in het buitenland heersende hoge rente;

c. dit tekort, in een situatie waarin, hetzij - en dit is positief - de particuliere kapitaalvraag weer zou toenemen, als gevolg van aantrekkende investeringen, hetzij - en dit is negatief - de besparingen zouden inzakken als gevolg van teruglopend inkomen, tot één of meer van de volgende effecten zou leiden:

- tot het wegdrukken van de particuliere kapitaalvraag en een hogere rente;
- of tot hogere monetaire financiering door de overheid met inflatoire gevolgen;
- of tot hogere collectieve lasten met afwentelingseffecten;
- of tot (de wal gaat het schip keren) onplanmatige en chaotische besnoeiingen in de overheidsuitgaven.

Dit zijn allemaal gevolgen die ons structureel dieper in de put werken en daarom geen van alle gewenst zijn. De ruimte voor aanvullende werkgelegenheidsbeleid is daarom ook zeer beperkt. Welke maatregelen op korte termijn wij ook mogen overwegen om de werkgelegenheid te bevorderen, de effecten daarvan zullen moeten worden getoetst aan de vraag, of zij het structureel evenwichtsherstel van onze economie bevorderen, omdat ze anders niet meer zijn dan pepmiddelen die ons in korte tijd nog verder van huis brengen. Zoals boven uiteengezet, is een verdere expansie van de overheidsuitgaven, zonder gelijktijdige ombuiging op andere posten, een weg die niet gekozen moet worden.

Als wij deze toetsing aanleggen wat betreft het plan van de Partij van de Arbeid, denk ik dat daarbij een aantal vraagtekens te plaatsen zijn. De gunstige bruto effecten van de op zichzelf zeer sympathieke stimuleringsmaatregelen van de Partij van de Arbeid zouden wel eens negatieve netto effecten kunnen opleveren, indien ze getoetst worden aan de vraag in hoeverre ze bijdragen tot het hoogst noodzakelijke evenwichtsherstel. Dit wordt vooral duidelijk als men kijkt naar de wijze waarop de Partij van de Arbeid denkt de aanvullende maatregelen te financieren. Ik loop even de vijf dekkingspunten langs. Men wil voor 4 mld. een hoger beroep op de kapitaalmarkt doen, terwijl die kapitaalmarkt reeds overbelast is. Welke gevolgen zal dit hebben voor de rentestand?

Van Dijk

De heer **Van der Hek** (PvdA): De heer Van Dijk heeft in het mondeling overleg gezegd dat dat hogere beroep, zelfs van de rijksoverheid, wel zou kunnen. Zoals hij in ons programma gezien heeft, willen wij dat helemaal niet via het financieringstekort van de rijksoverheid laten lopen en het beroep van de overheid op de kapitaalmarkt, maar willen wij het bankcircuit mobiliseren met inzet van de Nationale Investeringsbank. De heer Van Dijk moet dan ook aantonen dat voor dat circuit op de lang lopende kapitaalmarkt die ruimte niet aanwezig zou zijn.

De heer **Van Dijk** (CDA): Uit de ervaring van de vorige jaren weet de heer Van der Hek dat de overheid al een dusdanig beroep op de kapitaalmarkt doet dat in hoge mate aantrekking van buitenlands kapitaal nodig is om de zaak nog financierbaar te houden. Ik geef toe dat de financiering volgens het plan van de PvdA niet helemaal via de begroting loopt. De PvdA heeft wel uitgerekend dat een hoger beroep van f 4 miljard op de kapitaalmarkt nodig is buiten de begroting om. Welke gevolgen zal dat hebben op de rentestand?

De heer **Kombrink** (PvdA): De investeringen dalen toch met meer dan 6%!

De heer **Van Dijk** (CDA): De tragiek, mijnheer Kombrink, is dat de investeringen dalen en de ruimte in hoge mate wordt opgemaakt door consumptieve overheidsuitgaven, het lopende tekort van de overheid. Dat zal wel teruggebracht moeten worden, willen wij de ruimte scheppen voor het beleid dat u voor ogen staat.

De Partij van de Arbeid spreekt van het ongedaan maken van de globale lastenverlichting ex-Spienburg eerste tranche, (voorraadaf trek, vermogensaftrek). Dit heeft toch ook negatieve effecten, die van het mooie bruto-effect moeten worden afgetrokken? Voorts spreekt de PvdA van het inzetten van extra aardgasbaten. Dit is natuurlijk in feite het nageslacht een paar jaar eerder opzadelen met de rekening van een uitgeputte aardgasvoorraad.

Nu zegt de heer Kombrink dat dit voor investeringen gedaan mag worden, maar het is een feit, dat wij met de huidige enorme opbrengst uit de aardgasreserve de overheidsinvesteringen hebben zien teruglopen en de consumptieve uitgaven hebben zien toenemen. Wij hebben dus de afgelopen jaren het omgekeerde gedaan van wat de heer Kombrink wenselijk acht. Daar komt nog bij de extra afroming van de winsten van Shell en Esso ex-Slochteren.

Leidt ook dat niet tot een kleiner investeringsvolume van deze maatschappijen? Moet dit niet worden afgetrokken van de netto-effecten die de PvdA zich voorstelt? Verder dient men van de hogere belastingen en premies bij de berekening van de werkgelegenheidseffecten in te calculeren, dat zij zullen leiden tot hetzij afwentelingseffecten hetzij beperking van de ruimte die in het bedrijfsleven nog bestaat voor loonkostenmatiging ter verbetering van de redementsstructuur.

Vooraf de recente ervaringen met de verhoging van de indirecte belastingen waarschuwen ons er toch voor, dat de bruto-effecten niet te verwarren zijn met de uiteindelijke extra netto-opbrengsten. Tariefverhogingen leiden meestal tot afnemende meeropbrengsten. Het is naar mijn mening onaanvaardbaar, dat een dergelijk werkgelegenheidsprogramma geen bijdrage levert aan de stabilisatie van de collectieve lasten, ja, die nog verder verhoogt, en een verlaging van de arbeidskosten. Op deze wijze blijven een aantal structurele problemen onaan-geroerd.

Ik had nog twee punten naar voren te brengen. Die zal ik echter niet in het geheel voordragen. Ook wij hebben een vraag over de internationale consistentie van het beleid. Ik wil er ook nog eens bij de Minister op aandringen, dat zijn ingrepen in de monetaire financiering van de lagere overheden op een zodanige manier worden toegepast, dat wij de consolidatie van kortlopende schuld in langlopende schuld zo veel mogelijk vergemakkelijken, een gegarandeerd aandeel van de lagere overheid op de kapitaalmarkt, om het teruglopen van de investeringen van de lagere overheden zo veel mogelijk tegen te gaan.

De heer **Kombrink** (PvdA): Mag ik de heer Van Dijk één aanvullende vraag stellen?

De **Voorzitter**: Neen. Daarvoor is de tweede termijn.

De heer **Kombrink** (PvdA): Waarom nu?

De **Voorzitter**: Omdat de tijd op is, zoals u ziet.

De heer **Van Dijk** (CDA): Ik wil wel!

De heer **Kombrink** (PvdA): Ik had het net zo mooi met u geregeld!

De heer **Bakker** (CPN): Een onderhandse regeling is flauw!

De heer **Kombrink** (PvdA): Daarmee kom je tegenwoordig ook al bekokocht uit!

□

De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Tot het moment dat vanmiddag het urgentieprogramma voor behoud van de werkgelegenheid van de fractie van de Partij van de Arbeid aan de bij dit debat te behandelen stukken werd toegevoegd, was het maar een karig stapeltje dat wij hadden om over te spreken. De term 'werkgelegenheidsdebat' vind ik dan ook wijs voor dit debat. Mijn reactie zal navenant kort zijn.

Daarbij komt dat de cijfers in de brief van de Minister van Financiën nog globaal en voorlopig zijn, dus erg weinig zeggend. Daarbij komt ook, dat in de stukken van de Minister van Sociale Zaken voornamelijk wordt vermeld hoeveel arbeidsplaatsen van zijn plan niet zijn gerealiseerd, ook wanneer ik hierbij de inhoud betrek van het stuk van 20 februari jongstleden. Dat geldt vooral voor de trendvolgers.

Daarbij komt, dat de besluitvorming in het kabinet over de volgens het kabinet noodzakelijke beleidsaanpassingen om het financieringstekort te drukken nog niet is afgerond. Daardoor moeten wij het stellen met de mededeling, dat de kasuitgaven voor 1981 niet in een sneller ritme mogen plaatsvinden dan in 1980 en dat de departementen voorlopig nieuwe verplichtingen moeten uitstellen.

De bijdrage van de president van de Nederlandsche Bank, die ons in gewichtig Nederlands kond doet van de ellendige positie waarin wij thans verkeren, is in dit geheel nog het meest duidelijk. Wij zijn terechtgekomen in een afglijdingsproces, aldus de president van de Nederlandsche Bank, dat alleen maar een keer ten goede kan nemen, als de overheidsuitgaven worden beperkt. Er komt een plafondrege-ling voor de monetaire kredietverle-ning van de Nederlandsche Bank aan de lagere overheden. Van de centrale overheid wordt verwacht, dat zij hier-mee in de pas loopt, 'op de voet ge-volgd en begeleid' door de heer Zijl-stra.

Ondanks het lichte gewicht van de aan de orde zijnde stukken (iets wat overigens de Minister van Financiën zelf toegeeft) wil ik daarbij toch nog wel een paar kanttekeningen plaatsen. Het is duidelijk dat de keuze van het kabinet ter oplossing van de voor ons lig-gende problemen op sociaal-econo-misch en financieel terrein neerkomt op een met alle mogelijke middelen te-rugdringen van het financieringste-kort, voornamelijk door matiging en bezuiniging. Dat wij door deze fixatie in een neerwaartse spiraalbeweging

Van der Spek

terecht kunnen komen, heb ik bij diverse vorige gelegenheden al gezegd. Dit blijkt ook werkelijk te gebeuren.

Een van de grootste tegenvallers voor 1980 is gelegen in de belasting-opbrengsten. Er is sprake van een totale misrekening van f 1700 miljoen. Voor een groot deel is dit veroorzaakt door tegenvallende binnenlandse bestedingen, pessimistische inkomensverwachtingen van de burgers en dergelijke. Overigens verbaas ik mij nogal over het begrip 'tegenvaller' dat in dit kader te pas en te onpas opduikt. Valt het tegen, als de versnelde inningsprocedures bij de loonbelasting de ontvangsten in 1980 van de belastingen op inkomen, winst en vermogen negatief beïnvloeden? Dan vraagt men zich af wat er nog wel te voorspellen overblijft.

De voorjaarsnota zal dit jaar wat eerder verschijnen dan gebruikelijk is. De beleidsvoornemens van de Regering, die bekend worden gemaakt 'rond de overgang van maart op april', zullen mijns inziens geen verrassingen opleveren.

Zolang de Minister van Financiën enthousiaste verhalen ophangt over het Duitse model van sociale zekerheid, dat veel voordeliger zou zijn dan het onze, zolang het voornaamste wat ter stimulering van de werkgelegenheid wordt gedaan het flatteren van een duikbootorder is en zolang de Minister van Sociale Zaken dreigt met een geleide loonpolitiek waaraan volgens hem waarschijnlijk niet te ontkomen is, wordt mijn vertrouwen in de oplossingen die deze Regering zal aandrazen er niet groter op.

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Met een variant op een bekend gezegde van Shakespeare moet gezegd worden 'daar is iets mis, iets grondig mis in de Staat der Nederlanden'. Waar men ook ziet, het is overal kommer en kwel; bedrijfssluitingen hier, reorganisaties daar, faillissementen overal! De werkgelegenheid taant en het leger van de werklozen neemt schrikbarend toe. Alsof dit alles al niet erg genoeg is, de financiële marges zijn verdwenen. Het financieringsstekort is zo groot, dat een goede aanpak van de problemen direct stuit op de grenzen van dat tekort, die het feitelijk onmogelijk maken meer dan marginaal te kunnen helpen. Voor 1981 wordt een financieringsstekort verwacht van zeven à zeven en een half procent. De staatsschuld kan oplopen tot wel f 120 miljard, met alle beslag

dat dit weer legt op de financiële ruimte voor rente en aflossing. Hoe lang kan de kruik nog te water gaan voordat zij barst?

Zonder beleid dreigt het aantal werklozen de 400.000 te naderen. Iedereen weet toch, wat dat voor heel velen betekent? Immers, arbeid is voor de mens, ondanks de vele 'maars' die eraan verbonden zijn als gevolg van de zonde, tóch een zegen. Niet voor niets kan daarin ook de eigenwaarde gestalte krijgen, als dit maar op verantwoorde en rentmeesterlijke manier gebeurt.

Het gebrek aan werkgelegenheid is des te schrijnender, als de jonge mens aan de poort van het arbeidsleven aanklopt en niet kan worden binnen gelaten omdat er geen plaats is. Onze zorg en vooral die van de Regering moet toch zijn, om juist hier middelen en wegen te vinden om het leed en de gevolgen daarvan voor de gehele samenleving zo mogelijk te voorkomen.

De directe oorzaken liggen – ik heb dat al vele keren hier gezegd – in het gebrek aan eensgezindheid in de aanpak van de problemen, in het berijden van politieke stokpaardjes en in het geven dat er wel bereidheid is tot bezuiniging, maar dat eerst de buurman maar over de brug moet komen. Wij onderkennen uiteraard ook de invloeden die op onze economie uitgaan vanuit de internationale economische situatie.

De enorme prijsstijgingen voor olie en het inzakken van de wereldhandel; het zijn niet uit te poetsen feiten. Worden daardoor toch niet te veel rookgordijnen gelegd over het feit dat wij toch maar jarenlang boven onze stand hebben geleefd?

Is niet jarenlang door het beleid van achtereenvolgende kabinetten de rendements- en de reservepositie van het bedrijfsleven uitgehold? Juist daár openbaren zich structurele kwalen, omdat er niet voldoende middelen meer zijn om tijdig de bakens te verzetten in het belang van behoud van redelijk concurrentievermogen en ook van voldoende werkgelegenheid.

Het ondernemingsklimaat is ook danig verziekt, doordat vele jaren lang het ondernemen als een louche bezigheid werd gebrandmerkt. Ik voeg daarbij het afwentelingssysteem, waardoor een steeds groter deel van de nettowinsten moest worden afgerond en het beeld is compleet.

Wij mogen dit alles uiteraard niet alleen schrijven op het conto van overheid en vakbonden – hoewel hier wel samenspanning geschiedt, daar niet van – ook werkgevers hebben niet al-

tijd de juiste weerstand geboden. Wat wil men echter, als voldaan moet worden aan gemaakte afspraken over kwaliteit en levertijd, om een voorbeeld te noemen.

De achterliggende oorzaak is echter, het algemeen verval van de fundamentele christelijke normen en waarden. Hoe kan men in zo'n situatie verwachten dat enkeling en samenleving zich dat ongestraft kunnen veroorloven? De Bijbel en de geschiedenis bewijzen, dat geen volk ongestraft de grondregels van de wet des Heeren kan overtreden en negeren.

Er blijkt telkens ook, dat enkeling en volk welvaart en welzijn ten deel vallen, wanneer die inzetten worden onderhouden. Er is duidelijk verband tussen deze zaken. Zou het dan niet ten zeerste aanbeveling verdienen, wanneer land en volk, overheid en onderdaan met boete en berouw terugkeerden? Het wederkeren tot de God der Vaderen in die gesteldheid zal ten grondslag moeten liggen aan de mogelijke oplossingen voor de problemen waarmee wij te maken hebben, zal van herstel sprake kunnen zijn!

De brieven van het kabinet en meer nog die van de president van De Nederlandsche Bank geven een uitermate somber beeld. Het besparingsgat is al zo groot dat te grote inflatoire financiering werkelijkheid is geworden. Valt het misschien voor 1980 nog mee, nu de monetaire financiering voor dit jaar ongeveer f 3,7 miljard heeft bedragen en derhalve niet veel meer is dan het bedrag van f 3 miljard waarover de heer Zijlstra spreekt? Moeten hierbij soms ook nog worden geteld de gevolgen van de kortgeldontwikkeling bij de banken ter financiering van het overheidstekort? Gaarne krijg ik een nadere uiteenzetting.

Wij menen dat de in de brief van de heer Zijlstra aanbevolen beperkingen ter wille van de betrouwbaarheid van de gulden en hiermede de extra aandrang, de bestedingen in overeenstemming met de nationale inkomsten te brengen, worden overgenomen. Ik doel hierbij op een verantwoorde inperking van de mogelijkheden van de banken, buitenlandse verplichtingen aan te gaan. Het is onjuist dat door de staat aangegane leningen worden gefinancierd met kortgeldmiddelen. Moet hiervoor niet worden verwezen naar wat in de Miljoenennota 1980 op bladzijde 79 is gesteld over de rechtstreekse leningen in het buitenland?

Wij menen dat de thans gevolgde methode weinig minder afkeurenswaardig is. Moet door deze wijze van 'monetaire financiering in tweede in-

stantie' immers niet hetzelfde verwijt wordt gemaakt waarvan dezelfde Miljoenennota 1980 spreekt, namelijk het onverantwoord doorschuiven van lasten en dringend geboden aanpassingen naar de toekomst?

Hetzelfde geldt voor de vrijheid, monetaire financieringsmiddelen aan de overheid te verstrekken zonder structurele dekking. Het is immers gebleken dat het beroep op monetaire financieringsmiddelen buiten de perken is getreden. De brandbrief van de president van de Nederlandsche Bank achten wij het uitreiken van een brevet van onvermogen. Wij vragen om een doortastend beleid. De tijd van snoeien in de marges is waarlijk voorbij. Komen wij hieraan wel toe?

Hoe sympathiek ook en getuigend van zorg, wij menen dat werkgelegenheidsplannen van welke kant ook in zekere zin een vlucht voor het nemen van pijnlijke beslissingen inhouden. Financieringstekort en betalingsbalanstekort hebben alles met werkgelegenheidsproblemen te maken. Het uittrekken van extra gelden om het conjuncturele deel van de werkloosheid te bestrijden, zal niet leiden tot inverdieneffecten, hoe gericht de te financieren maatregelen ook zijn bedoeld.

Men kan zo'n risico nemen, als er sprake is van behoorlijke reserves, maar deze zijn er nu eenmaal niet. Zal het einde van dit lied niet zijn dat de inflatie aanwakkert en hierdoor tevens de structurele werkloosheid toeneemt? Dit is dan met recht het paard achter de wagen spannen, kortzichtpolitiek van zuiver water. Het klinkt mooi, maar resultaat geeft het niet.

Een van de slotzinnen van het urgentieplan van de PvdA openbaart trouwens realiteitszin. Hierin wordt in het kader van het financieringsplan geschreven dat door de inverdieneffecten een minder onstuimige ontwikkeling van het financieringstekort kan plaatsvinden. De noodzaak van nieuwe bezuinigingen wordt hierdoor in ieder geval verminderd. Die nieuwe bezuinigingen zijn dus in ieder geval ook voor de PvdA noodzakelijk. Hiervan nemen wij akte. Er zijn duidelijk lijnen te trekken naar het beleid van de heer Duisenberg. Ook de inverdieneffecten hierin zijn een luchtballon gebleken.

Het schijnt in ieder geval voor het kabinet ernst te worden, als ik let op de brief van de Minister-President over serieuze exercities om te komen tot mogelijke neerwaartse aanpassingen van de collectieve sector. Het is een indrukwekkende lijst. Wij gaan ervan uit dat de aandachtsvelden objectief zijn

gekozen. Het tekent in ieder geval het feit dat de plooiën zijn gladgestreken. De feilen en fouten in de bestaande regelingen zijn merendeels verdwenen.

Thans komt het aan op daadwerkelijk rooien, al moet dit met de noodzakelijk voorzichtigheid gebeuren. Wij geven de voorkeur aan het rooien van die zaken die het werkelijke belang het minste dienen en voorts de minste pijn veroorzaken voor de werkgelegenheid.

Wij vertrouwen erop dat het geheel van voorstellen die ons voor half maart aanstaande zijn toegezegd, Deo volente, reëel zullen bijdragen tot het beperken van de problemen voor 1981. Wij zijn het met de bewindsman voor Financiën erover eens – zie het verslag van het mondelinge overleg – dat de eerste zorg is, een betere financiële basis te leggen voor het beleid.

In dat kader hebben wij ons afgevraagd wat de financiële vertaling is van de 'aardgasnotie'. Zijn de verwachtingen daaromtrent te realiseren of geeft het toch geen soelaas voor 1981? Ik koppel daaraan een vraag over de werking van de WIR. Men kan het gerichte deel vergroten. Is de stelling in het urgentieplan van de Partij van de Arbeid houdbaar dat geen merkbare effecten van deze generieke maatregel zijn te constateren? Wat zou de invloed zijn geweest op de investeringen en de werkgelegenheid als deze voorziening er niet was geweest? Vermoedelijk zou er dan nog meer werkloosheid zijn geweest.

Wij hebben de indruk, dat de programma's die gebaseerd zijn op een economische groei van enige omvang, te zeer zijn vervuld van het gezegde dat de wens de vader van de gedachte is. Het schatten van de groei is overigens een bedenkelijke zaak naar twee kanten.

Men kan ermee zand in de ogen strooien alsof het allemaal niet zo erg is en dat het wel mee zal lopen. Na het ontwaken komt dan de harde werkelijkheid des te schrijnender op ons af. Men kan er ook aan meewerken dat een zich zelf vervullende profetie ontstaat, een 'doemdenken'. Dat leidt tot berusting en apathie. Beide kanten vinden wij gevaarlijk.

Het is van belang dat de nodige nuchterheid wordt betracht en dat daadwerkelijk de hand aan de ploeg wordt geslagen in verantwoordelijkheid voor ons geslacht en voor hen die na ons komen. Loonmatiging is dan een van de middelen die mogelijk zijn om de concurrentiepositie te verbeteren. Wij menen dat het treffen van een loonmaatregel per 1 juli, ook door een dan

demissionair kabinet, niet bij voorbaat mag worden uitgesloten. Ook de ambtenaren zullen dienovereenkomstig moeten meelijden. Kan het belastingvrij zijn van de interimregeling ziektekosten bij voorbeeld niet vervallen?

In dat stramen ligt ook onze voorkeur om de prijscompensatie ter discussie te stellen.

Daarnaast zal een herschikking van gevoteerde gelden naar meer vormen van steun voor exportbevordering van belang zijn. Immers, als het buitenland belangrijke steun verleent, kan ons land toch moeilijk achterblijven, hoezeer ook het protectionisme een gevaar is voor het reilen en zeilen van de economie. Verstandige stuurmanskunst is een eerste vereiste.

Wanneer de persberichten juist zijn, moet de Nederlandse Kredietverzekeringsmaatschappij haar activiteiten gaan inkrimpen. Is dat nu een adequaat antwoord in deze sector? In het plan van de Arbeid, pardon van de Partij van de Arbeid wordt opnieuw een nivellering toegepast. Kan dat nog wel? Zijn wij niet gekomen aan de grenzen van de solidariteit?

Wij menen dat het irreal is achter iedere burger een belastingambtenaar te moeten zetten ter voorkoming van afwenteling. Die afwenteling wordt er immers alleen maar door bevorderd. Wij vragen het kabinet, deze grens voor de solidariteit extra goed in het oog te houden; anders wordt het particuliere initiatief nog meer teruggedrongen. Dat is tot schade van de samenleving.

Wij menen, dat het volumebeleid ook nu alle aandacht moet blijven verdienen. In de huidige situatie is het niet verantwoord om het toch nog grote aantal gevraagde werkrachten te laten voortbestaan. Het begrip passende arbeid, door de Minister nader verduidelijkt, heeft dan ook onze instemming. Wij pleiten er evenwel voor, dat ploegendienst waarbij de zondag betrokken is, wordt tegengegaan.

Dat is een eis des Heeren. In ieder geval mag niemand op straffe van verlies van een uitkering, gedwongen worden zondagsdienst te aanvaarden. Voor deze gewetenszaak behoort de overheid te wijken!

Wij zijn het met de bewindsman eens, dat in deze benarde situatie de eis tot handhaving van de koopkracht tot modaal onverantwoord is. Wat denkt de Minister te doen als dat toch wordt doorgezet? Het werkgelegenheidsoverleg lijkt ons een goede zaak.

Van Dis

Daarbij geeft onze fractie verre de voorkeur aan de mogelijkheid dat vrijwillig tot stand gekomen overeenkomsten terzake algemeen bindend worden verklaard. Hierin komt de eigen verantwoordelijkheid beter tot haar recht.

Het gaat vandaag ten principale om twee mogelijkheden.

Wij moeten orde op de financiële zaken stellen – het nationale huishoudboekje moet weer sluiten – zulks ter wille van handhaving en bevordering van de werkgelegenheid. Wij moeten daaraan prioriteit geven, óf wij moeten aandringen op een actief beleid ter bevordering van de werkgelegenheid op korte termijn, maar het liefst met doorwerking op de langere termijn. Beide aspecten vinden wij heel belangrijk en nodig.

Zien wij het goed dat het eerste randvoorwaarde is voor het tweede? Wat het zwaarst is, moet dan het zwaarst wege! Een goed verstaander – ik neem aan dat de bewindslieden dat zijn – heeft maar een half woord nodig. Wil men de investeringen omhoog krijgen, dan moet de rente omlaag, moet de kapitaalmarkt niet worden afgeroomd door de overheid en moet ook het sparen worden aangewakkerd.

Onze fractie heeft niet te veel punten aangedragen. Om herhaling te voorkomen, willen wij ons aansluiten bij wat voorgaande sprekers hebben opgemerkt. Dat niet alleen Het feit dat de meest recente gegevens nog niet beschikbaar zijn en dat een daarop gebaseerd regeringsprogramma, voor 1981 noodzakelijk, over enkele weken kenbaar zal worden gemaakt, is ook een reden.

Onze bijdrage is dan ook geënt op de brief van de Minister-President, die om die reden een discussie niet zinvol vond. Ook onze fractie vindt een inhoudelijke discussie overigens noodzakelijk, die bij leven en welzijn over veertien dagen of drie weken kan worden gehouden.

□

De heer **Koekoek** (BP): Mijnheer de Voorzitter! Alle verhalen van de laatste jaren om de werkloosheidsaantallen terug te drukken zijn de laatste maanden onjuist gebleken. Wij zijn er allemaal wel van doordrongen – dat merk ik ook aan voorgaande sprekers – dat wij in een heel precaire positie zijn gekomen wat onze economie en onze financiën betreft. Ik ben het oneens met degenen die nu opnieuw voorgesteld hebben een onderzoek te doen en in overleg te gaan met de sociale partners.

Ook ben ik het ermee oneens dat deze Regering na drieëneenhalf jaar met plannen komt voor een nieuwe Regering – zij zegt erbij dat zij dat misschien zelf wel is – over wat er dan allemaal gebeuren moet. Welnu, mijnheer de Voorzitter, ik heb altijd wel geweten wat er gebeuren moest. Dat heeft ook onder andere prof. Zijlstra wel geweten. Want diezelfde prof. Zijlstra, die nu weer een zogenaamde brandbrief gestuurd heeft aan het kabinet, waar schuwde al vijftien jaar geleden als lid van de Eerste Kamer, dat wij niet meer kunnen uitgeven dan wij ontvangen. Maar dat waren mensen die zich niet aan hun woord hielden, zoals wij nu ook een aantal bewindslieden hebben.

Ik hoorde vanmiddag, toen ik hier naartoe kwam, via de radio de Minister van Economische Zaken nog zeggen, dat wij ervoor moeten oppassen dat ons volk niet over vijf jaar zal zeggen: hadden die Ministers vijf jaar geleden maar beter uit hun doppen gekeken. Daar zal mee bedoeld zijn: uit hun ogen gekeken.

Ik weet wel zeker dat mijnheer Van Aardenne daar geen vijf jaar op hoeft te wachten. Er zijn nu al mensen genoeg die zeggen: laat die Minister van Economische Zaken toch uit zijn ogen kijken. Hetzelfde geldt voor de Minister van Sociale Zaken.

De vorige Minister van Financiën – dat is al weer een hele tijd geleden – heeft een waarschuwend geluid laten horen. Hij was het oneens met het beleid, zoals ik het er ook mee oneens ben, en vond dat er te weinig bezuinigd werd. Hij wilde toen geen verantwoording meer als Minister van Financiën nemen. Die mijnheer heette Andriessen.

Hij ging toen weg, maar hij had het juist gezien. Hij trof deze Minister van Sociale Zaken als zijn grootste tegenstander. Die wilde niet bezuinigen en die zit nu weer achter de regeringstafel. Het gaat erom dat de overheid bezuinigen moet.

Minister Van Agt heeft gezegd, dat hij het met professor Zijlstra eens is, dat onze lonen te hoog zijn om mee te kunnen op de wereldmarkt. Dat weet een kind van twaalf jaar! Men kan elke dag in de krant lezen, dat men in Japan en zelfs ook in Amerika en West-Duitsland voordeliger kan produceren dan in Nederland. Denk maar eens aan het prijsverschil tussen de benzine in Duitsland en bij ons. In Nederland bedraagt de BTW 18% en in Duitsland 13%! Dat weet iedereen! Daar hebben wij geen ministers voor nodig en ook geen professor Zijlstra!

Minister **Van Aardenne**: Weet de heer Koekoek hoeveel de benzine kost in de Bondsrepubliek?

De heer **Koekoek** (BP): In ieder geval ongeveer 20 cent per liter minder dan in Nederland!

Minister **Van Aardenne**: Dan moet de heer Koekoek maar eens over de grens gaan tanken!

De heer **Koekoek** (BP): Dat hoeft ik niet te doen. Ik kan hier de benzine nog betalen. Er zijn hier heel veel middenstanders

Minister **Van Aardenne**: Maar in Duitsland misschien niet meer!

De heer **Koekoek** (BP): Dan moet dat kortgeleden veranderd zijn, in overleg met de Minister zeker!

Minister **Van Aardenne**: Zo groot is mijn macht helaas niet!

De heer **Koekoek** (BP): Onze Regering heeft de benzine ontzettend duur gemaakt. Dat heeft ertoe geleid dat diezelfde Regering enorme bedragen moet bijpassen bij het openbaar vervoer. Dat kost ongeveer 12 miljard.

Dat openbaar vervoer mag best wat kosten. Het moet er ook zijn voor ouderen van dagen en invaliden, voor mensen die zich zelf niet kunnen vervoeren. Maar, het is wel een duidelijk bewijs van een wanbeleid als de Regering elk jaar opnieuw 12 miljard bij het openbaar vervoer moet bijleggen. Ik wil daar een rekensommetje over maken. Een autobus, die veel in het openbaar vervoer wordt gebruikt, kost zo'n 120.000 gulden.

Voor dat bedrag van 12 miljard zou een file van autobussen neer te zetten zijn op de weg van Den Haag naar Groningen, een afstand van 300 kilometer. Die autobussen zouden, met een tussenruimte van twintig meter, die hele weg vullen. Een dergelijk bedrag legt de Regering nu bij het openbaar vervoer. Daar hebben wij grote bezwaren tegen. Dat getuigt van een wanbeleid.

Dan hoor ik Minister-President Van Agt zeggen dat het volgens hem mogelijk zou zijn dat particuliere bedrijven een aantal overheidstaken voordeliger zouden doen dan de Regering. Dat is zeker mogelijk. Ik weet zeker, wat het openbaar vervoer betreft, dat het achteraf fout is gebleken dat alles zoveel mogelijk in overheidshanden is gekomen.

Hetzelfde geldt voor de woningbouw. Wij hebben nu weer gezien wat maandag jl. in Nijmegen is gebeurd. Onze Minister van Binnenlandse Zaken zei daarvan dat het wel heel veel geld kostte. Het is nodig dat de over-

Koekoek

heid matigt en bezuinigt en zich terugtrekt uit alle zaken waar zij geen taak heeft. Als er één is die bezwaar heeft tegen de aantasting van andermans eigendom, dan ben ik het wel.

Als een gemeente, zoals nu Nijmegen, echter een aantal woningen maanden en maanden leeg laat staan, terwijl honderden mensen in zo'n gemeente geen woonruimte hebben, dan kan ik mij heel goed voorstellen dat mensen, die al vijftiwintig keer naar de dienst huisvesting van de gemeente zijn geweest zonder een woning te krijgen, die woningen kraken. Dat zal iedereen kunnen begrijpen.

Dit alles is het gevolg van het wanbeleid van de Regering. Wat heeft zo'n gemeente Nijmegen zich met woningen te bemoeien? Wat heeft onze Regering zich nog langer met woningen te bemoeien? Sinds de bevrijding zijn er woningen gebouwd, maar schijnbaar zijn er in die tijd ook zoveel woningen afgebroken dat er nog nooit genoeg woningen voor onze Nederlandse bevolking zijn geweest.

De begroting van Volkshuisvesting belooft 10 miljard. Hiervan kan men de 100.000 woningen die te kort zijn bouwen, ieder jaar opnieuw. Als wij dat doen, zullen er wel weer wat haken en ogen te voorschijn komen, maar niet zoveel als er op dit moment zijn. Wij bevinden ons nu in een hopeloze toestand. Denk maar eens aan de flatwoningen in Scheveningen, die niet kunnen worden verkocht. Deze flats hebben erg veel gekost, ook door de bemoeienis van de overheid en de b.t.w.

Ik heb al verschillende keren gezegd: Als het in de woningbouw helemaal fout loopt, schaf dan de b.t.w. op woningen af! Nee, zegt de Regering, dat doen wij niet. Wij hebben die nu eenmaal ingevoerd en wij zijn er allemaal voor. Nu kunnen een aantal zeer dure woningen niet worden verkocht, omdat de woningmarkt in elkaar is gezakt. De oorzaak is, dat de Regering is gaan praten over de aftrek van rente.

Rente zou niet langer aftrekbaar zijn. De mensen zijn daardoor angstig geworden voor het kopen van een woning. De Regering had dit moeten inzien. De Regering had moeten verklaren, dat er geen sprake van is, dat zij dit gaat doen. De Regering hult zich echter in de mist. Vandaag zegt zij zus en morgen zo. De ene regeringspartij wil de rente-aftrek beperken en de andere wil er niet aan tornen.

Het gevolg is wel geweest, dat de woningmarkt in elkaar is gezakt. Eigenlijk zouden de door mij genoemde

flats f 7000 per maand moeten opbrengen. Voor dat bedrag krijgt men natuurlijk niemand. De firma moet genoeg nemen met een bedrag van f 3000 per maand. Zij heeft ook gezegd, dat de huurders er krachtens de Huurwet niet meer uit te krijgen zijn. De firma, waarover het gaat, is niet de eerste de beste. De moeilijkheden vloeien voor een groot deel voort uit de Huurwet, die met medewerking van de grote partijen tot stand is gebracht.

De Voorzitter: Ik heb nogal wat toege laten, maar u snijdt thans voor de vierde keer een onderwerp aan, dat niets met dit debat te maken heeft.

De heer Koekoek (BP): Dat heeft er alles mee te maken.

De Voorzitter: Naar mijn oordeel niet.

De heer Koekoek (BP): Naar mijn oordeel wel. Het heeft er alles mee te maken. Men kan wel pleiten voor een onderzoek en een overleg met de vakbonden, maar dan staan wij hier over een maand weer. Aan de Ministers zal duidelijk moeten worden gemaakt, dat wij in een gevaarlijke situatie verkeren. Ik wijs erop, dat duizenden mensen bij dat bedrijf dat ik zoëven noemde, werkzaam zijn. Als die flats maar f 3000 per maand opbrengen, terwijl, wil het financieel lonend zijn, zij f 7000 moeten opbrengen, dan gaat dat bedrijf financieel ten gronde.

De mensen, die daar werken worden dan werkloos. Daarover hebben wij het toch.

De Voorzitter: Het gaat over de werkgelegenheid, maar niet over de Huurwet, de b.t.w. op woningen, enz.

De heer Koekoek (BP): De werkloosheid.....

De Voorzitter: Ik discussieer er verder niet over. Ik verzoek de heer Koekoek zich aan het onderwerp te houden.

De heer Koekoek (BP): De werkloosheid is voortgekomen uit het overheidsbeleid. In 1980 – weer een ander voorbeeld; als ik buiten de orde ben, dan hoor ik dat wel – hebben zich 1800 bedrijven in Zwitserland gevestigd. Men is niet voor de aardigheid vertrokken. Het werkgelegenheidsklimaat in Nederland deugt niet meer. De overheid legt te zware belastingen en heffingen op. Zelf doet zij nergens wat aan.

De sociale lasten worden veel te zwaar, die zijn niet meer draagbaar. De heer De Korte spreekt daar ook steeds over. Hij heeft volkomen gelijk. Wie legt die lasten op? De overheid en deze overheid wordt gesteund door de heer De Korte.

Het wordt hoog tijd dat hieraan een eind komt. Ik wil van geen uitstel of een nieuw onderzoek horen. Ook niet van plannen die zeggen wat een nieuwe Regering zou moeten doen. Ik neem het de bewindslieden hoogst kwalijk dat zij het zelf niet gedaan hebben.

Ik ga nu terug naar 1977 toen deze Ministers kwamen. Zij deden allerlei beloften en hielden ons voor, dat zij het aantal werklozen met 100.000 zouden verminderen. Zij zouden orde op zaken stellen. Laat ons eens kijken hoe het bij voorbeeld bij de veeartsenijkundige dienst in Utrecht gaat. Vijftiwintig jaar geleden kwam ik daar wel eens; onlangs ben ik daar wederom geweest. Dan kun je zien waar het geld blijft. Of laat ons bij voorbeeld eens kijken bij TNO- Zeist, of in Wageningen bij de landbouwhogeschool.

Hier hebben zij twintig mensen ontslagen uit bezuinigingsoverwegingen. Ik heb onderzocht wat voor mensen het hier betrof. Het waren meestal oudere mensen die twee of drie jaar van de pensioengerechtigde leeftijd zijn. Later heb ik gesproken met iemand die op het moment van ontslag 62 jaar was. Deze man had dertig jaar bij de hogeschool gewerkt en was nu uitgesaneerd. Hij zei: ik heb het nog nooit zo druk gehad als nu. Over het zwarte geldcircuit gesproken!

Men ontslaat twintig mensen en neemt dertig andere aan. Zo gaat het bij die paar overheids- of semi-overheidsinstellingen en zo gaat het in het gehele land. Daar hebben deze Ministers en deze twee regeringspartijen de afgelopen drieënehalf jaar helemaal niets aan gedaan.

Daarom ben ik blij dat ik het nu nog even heel duidelijk heb kunnen zeggen. Het wordt tijd om eens wat te doen. Je moet niet alleen zeggen, dat er wat gedaan moet worden. Er moet bezuinigd worden. De overheid – ik kom dan weer terug op wat ik aan het begin van mijn toespraak zei – moet bezuinigen, want de overheid geeft veel te veel geld uit. De overheid heeft een tekort op de begroting. Laat de overheid het verhaal eens lezen dat nu in de krant staat over de nieuwe vrouwelijke burgemeester van Utrecht.

Van haar wordt gezegd dat zij als wethouder van financiën van Den Haag een sluitende begroting presenteerde. Als zij het kan, moet de Regering het ook kunnen anders zijn de leden daarvan niet geschikt om te regeren. De Ministers moeten maar eens te biecht gaan bij de nieuwe burgemeester van Utrecht. Ik hoef dat niet; ik weet wel hoe het moet. Ik heb het verschillende keren gezegd en herhaald.

Koekoek

Naar mij heeft men niet geluisterd. Laat men dan eens luisteren naar die beste vrouwelijke burgemeester van de VVD om zodoende weer schot te krijgen in de Nederlandse economie.

□

De heer **Bakker** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Op zich zelf verschilt de brief van de heer Zijlstra, die bovenop ons stapeltje van vanavond ligt, niet wezenlijk van wat hij ons bij regen en zonneshijn jaarlijks in zijn verslag van de Nederlandsche Bank meedeelt en trouwens ook niet van wat hij ons daarvoor als minister placht te verkondigen. Het is langzamerhand eerlijk gezegd niet zo indrukwekkend meer. Toch kan men èn uit de brief èn uit de daaropvolgende uiteenzetting van de Minister van Financiën wel iets opsteken, namelijk dat er een directe relatie is tussen de teruglopende bestedingen, de achteruitgaande belastinginkomsten en het financieringstekort van de rijksoverheid.

Het valt daardoor niet in te zien, hoe een verdere terugdringing van die bestedingen via verminderde directe overheidsuitgave, via lonen en salarissen en via verlaging van uitkeringen, zoals de heer Van der Stee blijkens zijn jongste uitlatingem voor ogen staat, tot iets anders kan leiden dan tot een verdere terugloop van de economische groei en tot nieuwe financieringstekorten door verdere vermindering van belastinginkomsten. Een dergelijke politiek leidt tot vergrote werkloosheid. Dat ontkent nu langzamerhand niemand meer. Er is wat dat betreft een zeer opmerkelijke parallel tussen het moment waarop de loonmaatregel van de Regering voor de eerste keer is ingegaan, de daling van de bestedingen sindsdien, en de zeer snelle groei van de werkloosheid.

Men kan natuurlijk proberen de kosten gedeeltelijk te drukken door verscherpte strafbepalingen en door schoolverlaters een tijdlang een uitkering te ontzeggen, maar de bedragen waar het nu om gaat, namelijk miljarden guldens per jaar, èn via de uitkeringen èn via verminderde premie- en belastingontvangsten, kunnen alleen volgen op de toename van de werkloosheid.

De heer Zijlstra noch de heer Van der Stee, die het zo gloeiend met hem eens is, dat hij de desbetreffende brief zelf geschreven zou kunnen hebben, geeft daarom een reële remedie aan voor wat zij als het kwaad signaleren: Het grote financieringstekort en de

voor een te groot deel monetaire financiering daarvan.

Ik wil in dit verband waarschuwen voor nog een ander aspect van wat zij beiden beogen, namelijk het verder aan banden leggen van de gemeenten. De Minister van Financiën geeft dat in zijn brief duidelijk aan, ook als hij zegt dat tegenover de verminderde inkomsten nog niet genoeg ombuigingen van de kant van de lagere overheden hebben gestaan. Dat duidt, lijkt mij, op een zelfde negatief gericht proces als waarover ik sprak met betrekking tot de rijksoverheid.

Mijn partij is niet voor een steeds groeiend financieringstekort, vooral niet waar dat leidt tot een zeer hoog rentepercentage en daarmee ook voor de overheid tot een hoge schuldenlast. Onzes inziens hoeft het laatste trouwens niet automatisch het geval te zijn. Wij voor ons kunnen geen rechtsgrond bedenken, op grond waarvan men wel van overheidswege kan beschikken over de hoogte van particuliere lonen en salarissen en niet gedwongen leningen tegen een lagere rente bij financieringsinstellingen zou kunnen afsluiten.

Een tijdelijke verhoging van het tekort kan op zich zelf wel, als die de overbrugging vormt naar een politiek die op wezenlijke veranderingen koerst, veranderingen die tevens kunnen leiden tot verkleining van het financieringstekort op iets langere termijn. Naar onze overtuiging moet zo'n politiek financieel gesproken op twee uitgangspunten steunen. Het ene is, herstel van de koopkracht van lage en midden-inkomens en dus ook van uitkeringen, die voor het overgrote deel onder de eerste – de lage – en voor een zeer kleine rest onder de midden-inkomens vallen.

Een dergelijk herstel werkt ten aanzien van de overheidsinkomsten via belasting en premie waarschijnlijk ongeveer neutraal. Het leidt wel op korte termijn tot een vergrote bedrijvigheid en tot het afremmen van de werkloosheid – de groei daarvan, zoals wij die op het ogenblik meemaken. Deze beide factoren zijn gunstige factoren voor de overheidsfinanciën.

Ik denk aan de gevolgen voor de middenstand van het inzakken van de bestedingen waar naar alle waarschijnlijkheid een zeer groot deel van de huidige groei van de werkloosheid vandaan komt. Allereerst is nodig een volledig herstel van de prijscompensatie en daarom dus opheffing van de nu van kracht zijnde loonmaatregel. Daarover wil ik een motie indienen.

Motie

De Voorzitter: Door de leden M. Bakker en Wolff wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

gezien de nadelige gevolgen van de, mede door de loonmaatregel veroorzaakte vermindering van de particuliere bestedingen voor de economie;

alsmede gezien het verlagend effect op de reële hoogte van de uitkeringen, dat uit deze loonmaatregel voortvloeit;

dringt er bij de Regering op aan, de loonmaatregel in te trekken,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldeende ondersteund.

Zij krijgt nr. 45 (16401).

De heer **Bakker** (CPN): Ik weet dat u ook uw hand had willen opsteken, mijnheer De Korte. Als ik het goed begriep komt mijn motie trouwens helemaal in de lijn van uw motie.

Mijnheer de Voorzitter! Op zich zelf betekent de volledige prijscompensatie nog geen integrale handhaving van de koopkracht. Daarvoor vallen te veel kostenverhogingen buiten de prijscompensatie, zoals belastingverhogingen – waaronder de verhoging van de b.t.w. – plaatselijke heffingen, onroerend-goedbelasting, milieuheffingen en tarieven. Op zich zelf beïnvloedt herstel van de koopkracht de overheidsinkomsten niet wezenlijk, noch vergroot het de directe middelen die de overheid ook, en niet in de laatste plaats, via gemeenten en provincies zou moeten aanwenden om werkgelegenheid te stimuleren. Daarvoor zijn echter ombuigingen nodig. Het belangrijkste, het omvangrijkste terrein bestrijkend, is naar onze mening het systeem van subsidiëringen aan het bedrijfsleven. Nu begint overal door te dringen, dat de WIR niet aan het gestelde doel heeft beantwoord, om van de maatschappij-hervormende werking ervan op dit mooie ogenblik maar even niet te spreken. Het is de duivel die de grote hoop opzoekt.

Voorraadaftrekken werken op dezelfde manier. Dat geldt ook voor ons gehele belastingsysteem voor ondernemingen, dat van Regeringszijde terecht als mild wordt gekenschetst. Het is ronduit belachelijk en feitelijk niet te geloven, dat miljarden worden toegeschoven naar de steenrijke Shell, ter-

Bakker

wijl keer op keer arbeidsters en arbeiders een verbitterde strijd moeten voeren voor een paar of een paar tientallen miljoenen, die hun bedrijf overeind zouden kunnen houden: OKTO, Union, NSM, McIntosh, Douma en Wolf. Enfin, wij kennen alle voorbeelden.

Aardgaswinsten, bewapenings- en EG-uitgaven en kapitaalexport zijn, naast de veelsoortige bedrijfssubsidies reusachtige bedragen die door de overheid bepaald worden of beïnvloed kunnen worden. Zij kunnen de instrumenten vormen voor een op werkgelegenheid gerichte overheidsbeleid die mede door inverdien-elementen, bij voorbeeld ten aanzien van de aantallen uitkeringsgerechtigden, nog besparend zijn ook.

Wij passen dus voor allerlei maatregelen die de lage en midden-inkomens verder afschrapen en die dan vervolgens ook tot een feitelijke verlaging van uitkeringen leiden. Dat geldt bij voorbeeld ook voor het nu weer ter tafel gekomen, stokoude, corporatistische denkbeeld van een investeringsloon.

Tot zulke door ons afgewezen gedachten behoort ook de b.t.w.-verhoging, waarover de fractie van de Partij van de Arbeid geen motie heeft ingediend tijdens dit debat. Die motie zat wel in het program.

De heer Kombrink heeft bij de presentatie van het nieuwe plan van de Partij van de Arbeid gezegd, dat men een derde weg kiest tussen de regeringspolitiek en de politiek van degenen, die hogere koopkracht eisen. Ik weet niet, wie de heer Kombrink met die laatsten heeft bedoeld.

De heer **Kombrink** (PvdA): Zo heb ik het dan ook niet gezegd.

De heer **Bakker** (CPN): Mooi zo. Alle kranten waren fout. Dat heeft de heer Kombrink bij dezen gecorrigeerd.

De heer **Kombrink** (PvdA): Ik denk dat er één krant fout was.

De heer **Bakker** (CPN): Die ene krant heeft helemaal geen aandacht aan uw woorden besteed. Dat moet dus een andere zijn geweest. In ieder geval ken ik alleen belangrijke maatschappelijke groepen, waartoe mijn partij behoort, die herstel en handhaving van koopkracht voor lage en voor middeninkomens bepleit. De heer Kombrink heeft vandaag een ander beeld gebruikt. Hij sprak over twee zijden van de medaille: de ene zijde was de regeringspolitiek, de andere zijde was de groep, die koopkrachtinjecties wilde geven.

Op een wonderlijke manier is die medaille dan zo gebouwd, dat de

koopkracht tussen die twee kanten van de medaille in zit. De heer Kombrink heeft gezegd, waarom die andere kant van de medaille niet kan. Hij heeft gezegd dat dit gaat ten koste van de collectieve voorzieningen.

Ik heb hier echter aangegeven, hoe in het totaal van de rijksfinanciën en de door het Rijk gestuurde en beheerde financiën ten koste van wat wij gemeenschappelijk noemen de collectieve voorzieningen. De heer Kombrink sprak ook over het weglekken van koopkracht via de aankoop van buitenlandse produkten. Ik wijs erop dat het wegnemen van koopkracht bij de burger tot nog toe leidt tot gevaarlijke verschijnselen van vergrote bestedingen aan bepaalde buitenlandse produkten.

Ik noem het voorbeeld van de buitenlandse auto's. Daarbij geldt een omgekeerd effect van wat de heer Kombrink vermoedde.

De heer **Kombrink** (PvdA): Er zijn er 30 procent minder van verkocht het afgelopen jaar. Dit heeft per saldo de invoer alleen beperkt.

De heer **Bakker** (CPN): Er zijn twee autofabrieken in Nederland. U weet dat beide in zeer grote moeilijkheden zijn en dat de afname van de Japanse auto's zeer sterk stijgt. Het aandeel van de Japanse auto's op de markt is zeer groot. Dat is een zeer duidelijk gevolg van het feit dat de mensen veel minder te besteden hebben en zich daarom keren van de wat duurdere Volvo of iets duurdere Ford naar de goedkopere Japanse auto.

Het handhaven van koopkracht betekent niet automatisch, dat de Nederlandse burger zich wendt tot wat vanuit het buitenland wordt aangeboden. Het omgekeerde kan wel het geval zijn, namelijk dat de burger zich wendt tot wat uit het buitenland komt, omdat hier juist de koopkracht wordt aangetaast.

De heer **Kombrink** (PvdA): Voorlopig worden er meer dure auto's in het buitenland geproduceerd dan in Nederland, mijnheer Bakker. Laten wij op dit punt geen demagogie bedrijven. Wat u zegt, slaat als een tang op een varken.

De heer **Bakker** (CPN): Dat wilde ik net van u zeggen. Dat had u natuurlijk door.

De heer **Kombrink** (PvdA): Ja, ik wilde u voor zijn.

De heer **Bakker** (CPN): U pikt graag iets op. Natuurlijk, het buitenland is veel groter dan Nederland. Dus worden daar meer dure auto's geproduceerd.

De heer **Kombrink** (PvdA): Dus die Mercedessen worden ingevoerd?

De heer **Bakker** (CPN): Neen.

De heer **Kombrink** (PvdA): Ach, natuurlijk zo ligt dat toch!

De heer **Bakker** (CPN): Natuurlijk worden Mercedessen ingevoerd, maar daar praten wij nu toch niet over.

De heer **Kombrink** (PvdA): U doet het voorkomen of alle Nederlanders juist die twee merken kopen, waarover u spreekt. Was het maar zo simpel, dan zou de positie van de werknemers in de fabrieken beter zijn.

De heer **Bakker** (CPN): Beste mijnheer Kombrink, stopt u nu eens uw oren in uw mond, dat verhindert u om te praten en doet u dan uw mond open, dan kunt u toch horen wat ik zeg.

De heer **Kombrink** (PvdA): Als u een weerwoord krijgt – dat bent u niet vaak gewend – dan vindt u dat vervelend.

De heer **Bakker** (CPN): U geeft helemaal geen weerwoord, u begint terwijl ik het over de economie heb, bij wijze van spreken over het weer te praten. Ik spreek concreet over het volgende. In de laatste tijd is er een heel duidelijke verschuiving te zien in de percentages auto's die in Nederland worden gekocht en gefabriceerd en de percentages van goedkopere auto's die vanuit Japan worden ingevoerd.

De heer **Kombrink** (PvdA): Dit gebeurt overal.

De heer **Bakker** (CPN): Dit gebeurt inderdaad overal. Overal wordt dan ook eenzelfde soort politiek gevoerd als hier in Nederland. Dat heeft U zelf bevestigd.

De heer **Kombrink** (PvdA): Alsof dat probleem ontstaat door een – niet door mij gewenste – koopkrachtdaling van 1%. Als u denkt dat de koopkrachtfactor op dit punt beslissend is – ook met hogere koopkracht blijft het voordelig de goedkoopste auto's te kiezen – dan zou u er voorstander van moeten zijn om de koopkracht met minstens 10% te verhogen, wil het effect dat nu optreedt op de automarkt niet optreden. Dat is toch de orde van grootte?

De heer **Bakker** (CPN): Neen, wij staan tamelijk stevig met beide benen op de grond. Uw argumentatie was de volgende: Als men de koopkracht, zoals u dat noemde, injecties geeft – ik praat over datgene waar het serieus omgaat namelijk, het herstel van de koopkracht, handhaven van de koopkracht – dan wordt de aankoop van produk-

Bakker

ten voor een belangrijk deel naar het buitenland verlegd. Dit werkt nadelig voor de betalingsbalans en de mogelijkheid van de werkgelegenheid. Dit was uw redenering.

Ik zeg daar tegenover dat, als mensen meer uit moeten kijken met het kopen van een auto, ze nog een jaartje langer in die oude auto blijven rijden. Als ze dan zover zijn, maakt die Japanse auto op dit ogenblik een betere kans, omdat de mensen nu eenmaal op iedere f 100, of f 200 zitten te kijken. Daarmee wil ik maar zeggen dat het effect, dat u ziet bij het herstel van koopkracht, juist in omgekeerde zin werkt. Verlaging van koopkracht doet zoeken naar goedkope buitenlandse producten.

Mijnheer Kombrink, laat ik u vertellen dat er een paar mensen zijn die dat hebben meegemaakt – ik heb dit hier wel eens eerder besproken – in de dertiger jaren. Toen....

Maar mijnheer de Voorzitter toch, dit is geen stijl. De heer Kombrink onderbreekt mijn betoog en u steekt mijn lampje aan.

De **Voorzitter**: U begon toch aan een nieuw punt, namelijk de dertiger jaren. Toen was de heer Kombrink nog niet geboren.

De heer **Bakker** (CPN): Nee, ik geef nu een beetje voorlichting aan de heer Kombrink.

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer Bakker, ik heb hier zoveel over gelezen...

De **Voorzitter**: Neen, ik heb u geen interruptie toegestaan. De heer Bakker maakt nu zijn speech af.

De heer **Bakker** (CPN): Goed, laat ik dan even mijn zin afmaken. We weten uit de dertiger jaren – iedereen die zich er een beetje in heeft verdiept kan dat ook weten – dat, op het moment dat hier de zaak steeds verder inzakte, alle mogelijke allergeoedkoopste spullen die in het buitenland werden gemaakt de Nederlandse produkten van de markt verdrongen. Daarom waren er van die grote biljetten met als opschrift: 'Koop Nederlandse waar, dan helpen wij elkaar.' Zo werkt dat nou eenmaal...

De heer **Kombrink** (PvdA): Toen zakte de besteding in elkaar...

De **Voorzitter**: Ik had geen interruptie meer toegestaan, weet u nog wel.

De heer **Bakker** (CPN): Hiervoor wil ik zeer ernstig waarschuwen. Vandaar dat wij zijn tegen de b.t.w.-verhoging van de heer Kombrink.

Mijnheer de Voorzitter! Hetzelfde geldt voor de door de heer Van der Doef voorgestelde en – als ik het wel begrepen heb – door de heer Den Uyl gesteunde manoeuvre om het uitkeringsrecht door het gezinsinkomen als norm, als een vorm van bezuinigingsoperatie. Het loon bestaat uit drie elementen, het ontvangen bedrag, de belastingen en de premies. Het eerste is heel vaak aan de lage kant door het scherp olopende belastingtarief, dat de welgestelden op hun beurt trouwens weer ontduiken, en door de hoge premies.

Die hoge premies kennen wij vanwege de zo bejubelde verzekeringsgedachte. Ze zijn een deel van het loon.

Dan gaat het eenvoudigweg niet aan mensen die uit hun arbeid worden gestoten, vervolgens niet uit te betalen waar zij zich met een deel van hun loon tegen verzekerd hebben. Dat het vooral de vrouwen betreft, maakt het dubbel onaanvaardbaar.

Ik wil hier even een zijsprongetje maken voor een concrete vraag aan de Minister van Sociale Zaken. Op dit ogenblik worden door verscheidene gewestelijke arbeidsbureaus grote aantallen mensen niet meer actief bemiddeld. Die kunnen volstaan met het opsturen van hun stempelkaart. Uiteraard zijn dat ook meestal weer vrouwen, jongens en meisjes en ouderen. Het is doorgevoerd als een experiment met de bekende trimmings van vacaturebanken enzovoorts. Is dit een eigen beslissing van de gewestelijke arbeidsbureaus of is hier sprake van een instructie van de kant van het Ministerie van Sociale Zaken?

De bekende discussie over de koppeling wordt op dit ogenblik buitengewoon dubbelzinnig. De koppeling was gericht op het meegroeien. Praktisch was dit het waardevast maken van het minimum. De koppeling leidt nu, bij de daling van het reële loon, tot een zakken onder het minimum en tot een inkomen dat ligt beneden het noodzakelijke. Het is de vraag of het moment niet gekomen is het minimum als zodanig vast te stellen en de koppeling te laten lopen tot het minimum.

Zowel de Nederlandse financiën en de economie als die van het overgrote deel van de bevolking staan voor grote problemen. Wonderoplossingen zijn er niet. Zeker is het geen wonderoplossing alles te zoeken in lonen en uitkeringen en dus toch vooral de ondernemingen maar florissant te laten draaien. Die politiek is de afgelopen jaren mislukt. Bestek '81 heeft ons gebracht in '81 en wij zitten nu met de brokken.

Dat is op zich zelf geen wonder want de auteurs zijn van dezelfde soort die ons 10 à 15 jaar geleden nog bezworen dat het kapitalisme crises en werkloosheid had uitgebannen. Toen werd men uitgelachen als men iets anders zei. Hun wijsheid kunnen wij afmeten naar wat wij nu van hun wijsheid van toen weten. Er is echt een andere koers nodig voor een echt andere aanpak die heilige ondernemershuisjes niet ontziet.

Het is tijd dat althans progressieve mensen dat gaan inzien. Ook bij voorbeeld vakbondsbestuurders die door hun aanpassingsverhalen hun leden zien vertrekken om dan – zeer onverstandig – via de contributie het koopkrachtverlies trachten te compenseren. Inleveren is geen werkgelegenheidspolitiek, het is werkloosheidspolitiek.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! De sfeer waarin we voor de zoveelste maal praten, is ongeveer als volgt: we zitten in grote problemen, 400.000 werklozen, meer dan een miljoen uitkeringstrekkers, steeds meer bedrijven die op de fles gaan en een onrustbarend stijgend financieringstekort. Deze problemen acht men geheel financieel-economisch van aard. Harde maatregelen zijn nodig.

De traditionele sommen zijn gemaakt. Zijlstra, Van de Beld en Rutten kunnen prima rekenen. Van ombuigingen in de overheidsuitgaven via versterking in het bedrijfsleven naar arbeidsplaatsen. Nu of nooit.

Deze sfeer is internationaal, de neergaande spiraal die zo wordt opgeroepen ook, compleet met de nieuwe Colijn in het verschiet in de gestalte van Reagan. En ook dat opent de ogen niet. De vraag is of deze problemen zoals ze op papier worden beschreven, wel de werkelijke problemen zijn, en/of een beleid dat vooral uitgaat van de abstracties van economische theorieën wel oplossingen kan bieden.

Ernstige problemen ziet de PPR-fractie natuurlijk ook. Over de ombuigingen die wij nodig achten, hebben we in het verleden voldoende gezegd. Arbeidsplaatsenprogramma's vinden we prima, maar er komt zo weinig van terecht. Wat wij zien is dat de samenleving zit te springen om tal van activiteiten die moeten gebeuren maar dat die niet worden opgepakt, terwijl het ene bedrijf na het andere failliet gaat en talloze mensen geen werk kunnen krijgen. Wat wij vaststellen, is dat ondernemers hoe dan ook niet kunnen

Beckers-de Bruijn

inspelen op maatschappelijke behoeften en dat ander mensen alle creativiteit en verantwoordelijkheid wordt afgenomen, omdat ze als vrouw of als jongere niet aan het werk kunnen of omdat ze geen stap buiten de deur kunnen zetten zonder hun uitkering te verliezen.

Wat wij constateren, is dat ons economisch systeem is vervreemd van het maatschappelijk gebeuren, dat het zijn eigen grenzen – waar het aan alle kanten hardhandig tegen aan loopt – blijft negeren, en dat die vervreemding overslaat op de mensen die van dat systeem het meest afhankelijk zijn en vroeg of laat allemaal het slachtoffer dreigen te worden.

Onze conclusie is dan, dat de werkelijke oorzaak van de problemen ligt in de huidige machtsverhoudingen, die verhinderen dat het systeem weer wordt geënt op de maatschappelijke werkelijkheid.

Het is geen toeval dat die oorzaak door de gevestigde instanties slechts in financieel-economische richting wordt gezocht. Het is geen toeval dat de a.i.q. onjuist wordt gehanteerd en jarenlang te hoog is berekend. Het zijn de kapitaalintensieve industrieën, de banken en de grote beleggers die daar belang bij hebben. En zij bepalen eigenlijk nog steeds wat er gebeurt.

De rendementen van het bedrijfsleven zijn te laag, zo wordt gezegd. Van welk bedrijfsleven? Het zijn alleen sterke die steeds sterker worden. Zij vinden dat best. Laat de Regering maar gigantische ombuigingen in het hele sociale stelsel aanbrengen. Laat zij daarmee het bedrijfsleven maar versterken. De grote concerns weten daar wel weg mee.

Zij beleggen in het buitenland, kopen ondernemingen op in andere Europese landen en betalen desnoods contant. Met geld dat zij de Nederlandse staat via dubieuze constructies hebben onthouden. Onder het mom van het versterken van de Nederlandse economie wordt zo de Nederlandse economie uitgemolken.

Mijn fractie heeft nog een tweede vraag, als zij de slechte cijfers van de economische vooruitzichten onder ogen krijgt. Is het namelijk werkelijk wel zo slecht als die cijfers ons willen doen geloven? De gangbare getallen en beoordelingen hebben immers alleen betrekking op dat deel van de economie dat zich afspeelt binnen de waarneming van het CPB. Maar er is een heel groot economisch gebeuren dat daarbuiten valt:

De illegale economie (het zwarte circuit) en de informele economie (het vrijwilligerswerk in heel brede zin). Kenmerk van beide het zwarte en het onbetaalde werk is dat zij richten op produktie en consumptie van goederen en diensten die sterk plaats-, dorps- of regio-gebonden zijn.

Als wij de zwarte en de onbetaalde sector mee in ogenschouw zouden nemen en mee zouden waarderen, zag onze economie er heel wat gezonder uit. Maar het Centraal Planbureau spreekt daar echter met geen woord over.

Het huidige beleid heeft overigens wél tot gevolg dat een steeds groter deel van de geregistreerde economie verschuift naar de niet-geregistreerde. De niet-geregistreerde economie wordt zelfs steeds meer voorwaarde om de formele economie te laten functioneren. Mensen die geen officiële baan meer kunnen krijgen gaan meer en meer zwart werken; bedrijven doen hetzelfde. Er is een tendens om vrijwilligerswerk als goedkope arbeid in te zetten in de welzijnssector.

Op zich heeft die verschuiving geen betekenis voor de hoeveelheid en de aard van de activiteiten, ook niet voor de inkomens en dus de koopkracht, maar wél voor het financieringstekort. Het zal dat tekort vergroten. De dupe zijn diegenen voor wie geen betaalde baan meer is weggelegd, huisvrouwen bij voorbeeld, en diegenen die ook in het zwarte circuit niet weerbaar zijn. Het proces als zodanig werkt uiterst vervreemdend en normvragend waar het gaat om menselijke solidariteit.

Het roept grote spanningen op tussen 'actieven' en 'niet-actieven', tussen Nederlanders en buitenlanders, tussen hen die de regels niets interesseren en hen die zich daaraan willen houden.

Wat nog steeds als remedie wordt aangeprezen, is geen remedie. Via de overheidsuitgaven worden slechts de kapitaalsintensieve ondernemingen versterkt. Met het gevolg

- dat de sterkeren steeds sterker worden en steeds minder vatbaar voor politieke beslissingen: de energie-maatschappijen, de wapenindustrieën, de grote beleggers, de banken;
- dat niet geïnvesteerd wordt in werk en zelfs door verdere schaalvergroting en automatisering steeds meer werk verdwijnt;
- dat de ruggegraat van onze economie, de kleine en de middel grote bedrijven, steeds verder wordt uitgehold;
- dat de grenzen aan de economische 'vooruitgang' niet worden geres-

pecteerd, waardoor milieu- en grondstoffenproblemen steeds nijpender worden en ontwikkelingslanden geen kansen krijgen;

– dat meer en meer belastinggeld aan de Nederlandse staat wordt onthouden, wat het financieringstekort blijft vergroten.

De slotsom van dit beleid is de neergaande spiraal, waar ik mee begon. De slotsom is dat onze economie alleen maar verder van de maatschappelijke werkelijkheid af zal groeien, en dat de mensen die daarvan het slachtoffer worden het helemaal niet meer weten. Zij hebben de ombuigingen nota bene zelf moeten opbrengen, met hun werk, met een stuk van hun lage inkomen of hun uitkering en met een deel van hun gemeenschapsvoorzieningen.

Steeds weer zijn het, hoe dan ook, de zwakken die moeten betalen; de mensen die toch al moeilijk rondkomen, diegenen die door ziekte, door ouderdom of door een handicap het meest afhankelijk zijn van allerlei voorzieningen, de buitenlanders, de jongeren en de vrouwen. Bovendien zien veel langzamerhand met angst en beven de gevolgen van een uit de hand gelopen technologie tegemoet. Zo groeit wat men 'vervreemding' noemt.

Ik weet het, het kan allemaal nog erger. Wat men ongetwijfeld nog voor ons in petto heeft is de industrialisatie van de detailhandel en dienstensector. Dienstverlenende functies die nog veel meer gemechaniseerd gaan worden, wat vooral vrouwen hun baan zal kosten. Andere volwaardige banen, die overgeheveld zullen worden naar de industrie.

Van de cafés en de kleine eethuisjes naar de cafeteria-industrie; van de groenteman naar de instant-maaltijden; van een gezonde leefwijze door gezond werken, een gezond milieu en goede voeding naar de medische industrie met zijn massale bevolkingsonderzoeken tegen kwaadaardige welvaartsziekten, de geperfectioneerde ziekenhuizen voor langdurige verpleging, zoals Zweden ze kent, met zwembad en cafeteria, maar zonder het personeel om de zaak draaiende te houden, zodat de patiënten toch vroeg naar bed moeten.

Het is de grootschalige, geïndustrialiseerde verzorgingseconomie, waar de mensen aan de mens niet meer toe komen. Naargeestig en inhumain.

Het is verbijsterend dat men zich in Westerse politieke kringen niet realiseert op wat voor maatschappij wij op deze manier afsteveneren.

Het is ook niet waar dat Nederland moet blijven lopen in het voetspoor

Beckers-de Bruijn

van de Thatchers en de Reagans die ons alleen maar verder het hellende vlak afvoeren. Het is de hoogste tijd voor een andere koers; voor een nieuw sociaal-economisch beleid, dat onze economie weer terugbrengt tot de werkelijkheid van mensen. Dat vraagt een aanpak waarbij de betekenis van de zwarte en de niet-geregistreerde economie wordt onderkend, waarbij de maatschappelijke en ecologische grenzen worden gerespecteerd en waarbij individuele menselijke creativiteit en verantwoordelijkheid heel consequent hun betekenis wordt teruggegeven.

Het laatste geldt niet alleen voor de vrouw, de jongere, de oudere en de gehandicapte, als deelnemers aan het betaalde en onbetaalde arbeidsproces; het geldt niet alleen voor de mensen met een uitkering die voor de gemeenschap uiterst waardevol kunnen zijn, het geldt ook voor de boeren en de ondernemers die steun nodig hebben bij het zoeken van nieuwe wegen.

Hoe komt het dat Nederland veel te laat is ingesprongen op de energiebesparingsmarkt en andere energievoorwerpen en nu Japan, West-Duitsland en zelfs België vóór moet laten gaan? Hoe komt het dat stadsverwarming hier veel te lang als onrendabel is gezien en dat nu de isolerende buizen voor de 16 stadsverwarmingsnetten in aanleg uit Denemarken moeten komen?

Hoe komt het dat Nederland wél oog heeft voor het scheiden van waardevolle stoffen uit huisvuil, maar dat onze papierindustrie de verwerking van de teruggewonnen grondstoffen overlaat aan Westduitse firma's?

Hoe komt het dat ondernemende ondernemers die wél inspelen op de maatschappelijke behoeften, hun aanvraag voor een innovatie-premie zien afgewezen, zoals het bedrijfje in het Friese Balk dat zich toelegt op biogasinstallaties, windgenerators en waterzuiveringsapparatuur? Zie De Volkskrant van de vorige week. En zo kunnen wij doorgaan.

Een goed sociaal-economisch beleid betekent voor mijn fractie:

- dat wij de bedrijfssectoren moeten stimuleren waaraan de samenleving behoefte heeft;
- dat wij zullen moeten groeien, waar het gaat om bouwnijverheid, om milieu- en energie-activiteiten, om openbaar vervoer, enz;
- dat wij meer moeten leren van bepaalde ontwikkelingslanden en dat wij van het exportscenario moeten afbuijen naar het zelfvoorzieningsscenario;
- dat wij voor het bedrijfsleven een

verschuiving moeten aanbrengen van lasten op arbeidsplaatsen naar lasten op kapitaal;

- dat wij geldstromen moeten gaan beheersen via beleggingsvoorschriften en nieuwe belastingwetten;
- dat wij de niet-geregistreerde economie moeten erkennen en ongewenste tendensen daarin moeten proberen weg te nemen, onder andere door een basisinkomen voor iedereen;
- dat wij een herverdelend inkomensbeleid moeten voeren en ons hoe dan ook niet moeten laten verleiden, bij de uitkeringen te beginnen als er moet worden gematigd.

Dat is altijd onrechtvaardig, ook in het voorstel van Jaap van der Doef, waar het in de praktijk weer de vrouw is die de hoek ingaat.

Dit waren de punten waar, als het aan de PPR ligt, de sociaal-economische discussie over moet gaan. Een en ander betekent dat wij aan een aantal voorstellen in het urgentie-program voor werkgelegenheid van de PvdA-fractie graag onze steun geven. Een en ander betekent ook een concreet voorstel van onze kant, iets aan het belastingstelsel te doen.

Ons belastingstelsel is opgebouwd om een effectiviteit te bereiken van 100%. Misschien moet men dan met 75 à 80% tevreden zijn; dat is ook haalbaar gebleken. Zoals de zaken er nu voorstaan, lijkt de effectiviteit niet meer dan 50%. Dat gaat dan om ongeveer 20 à 25 miljard gulden. Nederland is een belastingparadijs. De Regering heeft dit nooit ontkend.

Bij een ongewijzigde voortzetting van het beleid zal tegen 1985 het financieringstekort ontoelaatbaar groot worden zijn. Het is voor de PPR-fractie onverteerbaar, als bij de kabinetsformatie beheersing van de uitgavenkant alle aandacht krijgt, terwijl de lekken aan de inkomenskant slechts mondjesmaat worden opgepakt. Andere landen zijn ons voorgegaan. West-Duitsland, de Verenigde Staten, België. Staatssecretaris Nootenboom heeft een begin gemaakt met kleine stapjes. Er is nu meer nodig. Suggesties zijn er al genoeg, zie de debatten over de belastingfraude en het rapport-Bijsterveld.

Wat nu nodig is, is een grondige herziening van het belastingstelsel en een reorganisatie van de belastingdienst. Gelijkijdig en in de vorm van een project dat in twee jaar met hoge prioriteit wordt uitgevoerd. Mijn fractie wil dat zo'n project wordt voorbereid en bij de kabinetsformatie wordt ingebracht. Daarover vraag ik een uitspraak van de Kamer.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Beckers-de Bruijn, Jansen en Waltmans wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

op de hoogte van het voornemen van de Regering, met het oog op de financieringsproblematiek voor de kabinetsformatie, een drastische ombuiging van de collectieve uitgaven te laten onderzoeken;

overwegende, dat een verbetering van de effectiviteit van de belastingheffing eveneens een zeer aanzienlijke verlichting van de financieringsproblematiek kan betekenen;

nodigt de Regering uit, eveneens voor de kabinetsformatie, een opzet te maken van een projectmatige herziening van het belastingstelsel en van de organisatie en uitrusting van de belastingdienst, binnen een periode van ongeveer twee jaar, de effectiviteit van de belastingheffing aanzienlijk te verbeteren,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 46 (16 401).

De **Voorzitter**: Ik kan mij voorstellen, dat deze motie pas bij de behandeling van de begroting van Financiën in stemming komt. Mevrouw Beckers kan hierover nog nadenken.

De heer **Engwirde** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De rampzalige ontwikkeling van de werkloosheid van het afgelopen half jaar rechtvaardigt naar de mening van mijn fractie alleszins, dat wij daar deze week een debat aan wijden. Vorig jaar september nog verwachtte het Centraal Planbureau een stijging van de werkloosheid tot gemiddeld 280.000 in 1981. Inmiddels zitten wij nu al op 340.000, terwijl er geen uitzicht op bestaat dat dit aantal in de loop van dit jaar zal dalen. Integendeel, er moet bij ongewijzigd beleid eerder gerekend worden op een verdere stijging van dat aantal in de loop van dit jaar.

Het feit, dat het financieringstekort inmiddels ook de hoogte van 7% heeft bereikt, stelt aan de mogelijkheden tot het voeren van een stimulerend beleid natuurlijk nauwe grenzen. Het zou dwaas zijn, dit te ontkennen. Dat financieringstekort is te hoog en zal op korte termijn moeten worden teruggedrongen.

Engwirda

Wij wachten wat dat betreft de voorstellen van het kabinet in de Voorjaarsnota eind maart af. Toch is er naar mijn mening alle reden voor, reeds thans de balans van de voor dit jaar te verwachten ontwikkelingen op te maken en te bezien welke mogelijkheden er binnen de grenzen die door het hoge financieringsstekort gesteld worden nog zijn voor het voeren van een stimulerend beleid.

Mijn fractie vindt, dat de Regering een gericht stimulerend beleid zou moeten voeren om te voorkomen, dat wij dit jaar nog verder in het slop raken. Dat gerichte stimulerende beleid zou vooral moeten bestaan uit het geven van een extra impuls aan de woningbouw, de versterking van industriële structuur en de energiebesparing. Naar de mening van mijn fractie hoort in het werkgelegenheidsbeleid voor de komende jaren aan deze drie onderwerpen de hoogste prioriteit te worden gegeven.

Gezien de snel verslechterde situatie is er naar onze mening alle reden voor daar nu alvast een voorschot op te nemen. Voor de keuze van deze gebieden zou ik de volgende argumenten willen aanvoeren.

Het lijkt mij duidelijk dat een aanzienlijk deel van de gestegen werkloosheid tijdens het afgelopen jaar het directe gevolg is geweest van de gestegen werkloosheid in de woningbouw. Bovendien kan een extra impuls in de bouw een bijdrage leveren aan de zo noodzakelijke oplossing van de woningnood in ons land. In het verkiezingsprogramma van D'66, evenals trouwens in de programma's van PvdA, CDA en VVD wordt gepleit voor een verhoging van het bouwprogramma in de komende kabinetsperiode van 100.000 naar 120.000 woningen per jaar.

Het lijkt mij gewenst en noodzakelijk daarop nu alvast een voorschot te nemen door dit jaar 10.000 à 15.000 extra nieuwe en/of te verbeteren woningen te bouwen. Mijn fractiegenoot Nypels heeft dat al ettelijke malen in deze Kamer bepleit, helaas tot nu toe zonder succes. Ik hoop, dat daar tijdens dit debat, gezien de snel verslechterde situatie, verandering in zal komen.

Een tweede onderwerp, waaraan in de komende jaren volgens de D'66-fractie hoge prioriteit moet worden toegekend, betreft de vernieuwing van de Nederlandse industrie. Jarenlang heeft mijn fractie in deze Kamer tevergeefs op het aambeeld van de innovatie gehamerd. Vooral de laatste jaren heb ik daaraan namens mijn fractie

een concrete invulling trachten te geven. Keer op keer heb ik gewezen op het eenzijdige en sterk verouderde karakter van de Nederlandse industriële structuur.

Ik heb tot twee maal toe moties ingediend, die er bij de Regering op aandringen een reïndustrialisatiestrategie op te stellen op die manier het industriebeleid te richten op het stimuleren van bedrijfstakken en industrieën die voor de tachtiger en negentiger jaren als kansrijk kunnen worden beschouwd. Tot twee maal toe heeft een Kamermeerderheid, bestaande uit de CDA en de VVD-fracties dat echter niet nodig vonden. Uit het regeringsstandpunt naar aanleiding van het WRR-rapport 'Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie' blijkt, dat het huidige kabinet die kant nog steeds niet op wil.

Dit ondanks het feit dat de meeste geïndustrialiseerde al jaren hun industrie op die manier vernieuwen. Het lijkt erop dat het kabinet ziende blind en horende doof is. Ik kom daar volgende week bij de begrotingsbehandeling van Economische Zaken op terug.

Hetzelfde geldt voor de pleidooien, die ik de afgelopen jaren heb gevoerd om het overheidsaankoopbeleid te gebruiken als een instrument van industriële vernieuwing en versterking. Bijna drie jaar geleden heb ik daar voor het eerst voor gepleit. Sindsdien hebben we er ondanks de oprichting van de Interdepartementale Commissie voor het Overheidsaanschaffingenbeleid niets meer van gehoord. Hoezeer het ontbreken van zo'n gericht aankoopbeleid ons opbreekt, is overigens al een aantal malen, ook in deze Kamer, gebleken.

De heer **De Korte** (VVD): De heer Engwirda wijst dit kabinet steeds op deze gebreken. Mag ik hem er nu op wijzen, dat aan dit kabinet een ander kabinet vooraf ging. In dat kabinet zat een staatssecretaris die verantwoordelijk was voor het aankoopbeleid. Dat was de heer De Goede. Welnu, dat was het begin van wat inderdaad innovatie en aankoopbeleid had kunnen worden. Dat gebeurde absoluut niet. Het woord innovatie komt pas voor het eerst voor bij dit kabinet. Dat geeft toch te denken.

De heer **Engwirda** (D'66): De heer Terlou heeft al in 1971 een motie ingediend over de stimulering van innovatie. Ik meen, dat dit ver voor dit kabinet was. Het zou een herhaling van zetten worden wanneer ik nu spreek over onze staatssecretaris in het vorige kabi-

net. Ik heb daarover tijdens de behandeling van de begroting van Financiën met de heer Joekes namelijk al gedebatteerd. Ik zei toen, dat in de eerste plaats het gebruiken van het aankoopbeleid als instrument voor innovatie iets is dat in het begin van de zeventiger jaren in andere landen voor het eerst is toegepast.

In de tweede plaats huldigen wij het dualisme in die zin, dat niet de huidige D'66-fractie verantwoordelijk kan worden gesteld voor de daden van eventuele D'66-bewindslieden in een vorig kabinet.

De heer **De Korte** (VVD): Zeer pragmatisch!

De heer **Engwirda** (D'66): Dat zou u moeten aanspreken.

Minister **Van Aardenne**: Toch een nieuw jaartal invoeren in plaats van '66.

De heer **Engwirda** (D'66): Ik heb al gezegd, dat het ontbreken van zo'n gericht aankoopbeleid ons opbreekt. Dat is een aantal malen in de Kamer gebleken.

Ik herinner bij voorbeeld aan de debatten die wij gehad hebben over de bestelling van een mattenlegger voor het Oosterschelddamproject, de bestelling van passagiersschepen voor de Holland-Amerika-Lijn en de aankoop van Volvo's door overheidsinstellingen. Er zijn waarschijnlijk nog veel meer voorbeelden.

Ook op dit punt loopt Nederland jaren achter op het buitenland. Dat is onder het huidige kabinet helaas niet veranderd. Integendeel, ik heb eerder de indruk dat wij nog verder achterop zijn geraakt.

Mijnheer de Voorzitter! Een gerichte ondersteuning van industriële vernieuwing is tegen die achtergrond volgens mijn fractie momenteel geboden. Definitieve besluiten over een nieuw Industriebeleid zullen uiteraard pas tijdens de komende kabinetsformatie kunnen worden genomen, waarbij de aanbevelingen van de door de Regering ingestelde adviescommissie voor het industriebeleid mede een rol zullen kunnen spelen. Ook op dat punt dienen wij nu echter al een voorschot te nemen.

De Regering zou Nederlandse ondernemingen, die belangrijke vernieuwingsprojecten op de tekentafel hebben staan, maar problemen hebben met de financiering daarvan, moeten uitnodigen om die projecten bij voorbeeld bij de Nationale Investeringsbank in te dienen. Daarvoor zou de Regering extra middelen vrij dienen te

Engwirda

maken. Die middelen zouden op die manier kunnen worden ingezet voor de financiering van dergelijke investeringsprojecten, gericht op industriële vernieuwing. Ik denk dan bij voorbeeld aan projecten van het zelfde soort als de vestiging van een aantal instrumentenfabrieken in Oost-Groningen.

Dat laatste project is naar mijn mening één van de weinige goede industriepolitieke initiatieven van dit kabinet geweest. Geen voorbeeld van sector-generieke steun, wel een voorbeeld van gerichte steun aan versterking van de industriële structuur. Een goede zaak, die snel navolging verdient. Mijn vraag aan de Minister van Economische zaken is, of hij daartoe bereid is.

Is hij verder bereid een aanzienlijk deel van de gelden die uitgetrokken zijn voor het sectorbeleid in die zin aan te wenden?

Mijnheer de Voorzitter! De derde prioriteit, die volgens mijn fractie voor de komende jaren gesteld moet worden, betreft de energiebesparing. Ook hier snijdt het mes aan twee kanten. Wie, zoals mijn fractie, in de komende jaren geen beroep op kernenergie wil doen vanwege de daaraan verbonden risico's en gevaren, is zowel om internationaal als nationaal-politieke redenen verplicht tot het voeren van een sterk geïntensiveerd besparingsbeleid. Aan de andere kant kan zo'n besparingsbeleid ook weer structuurversterkend werken, voor zover daardoor nieuwe markten en kansen worden geschapen voor Nederlandse ondernemingen, die zich daarin gespecialiseerd hebben.

Er zijn naar mijn mening nog talloze mogelijkheden om het besparingsbeleid verder te intensiveren. Warmtekrachtkoppeling en andere energiebesparingsprojecten in de industrie bieden hiertoe nog legio mogelijkheden. Illustratief in dit verband zijn de resultaten van een onderzoek naar de situatie in de papier- en kartonindustrie, waaruit bleek dat het besparingspotentieel in deze sector gemiddeld zo'n 25% bedraagt.

Voorts zijn er dan nog de mogelijkheden tot uitbreiding van het aantal te isoleren woningen per jaar. Wanneer dit jaar alle aanvragen, die binnenkomen, gehonoreerd worden, kan, afgaande op de ervaringen van vorig jaar een aanzienlijk hoger aantal woningen worden geïsoleerd. Mijn vraag is of de Minister daartoe bereid is.

Is hij bereid ook voor energiebesparingsprojecten in de industrie extra gelden uit te trekken?

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb al gezegd, dat de ruimte voor het voeren

van een stimulerend beleid beperkt wordt door het hoge niveau van het financieringstekort. Wanneer ik zojuist gepleit heb voor het geven van een extra financiële impuls aan de woningbouw, gerichte projecten van industriële vernieuwing en voor energiebesparing, rust op mij dan ook de taak om aan te geven hoe die uitgaven gefinancierd zouden moeten worden. Ik zou in dat verband in de eerste plaats willen verwijzen naar een voorstel van mijn fractie, dat hier veel in discussie is geweest en dat nu ook in de plannen van de PvdA-fractie is terug te vinden, namelijk de verhoging van het staatsaandeel in de winning van Nederlands gas.

In de tweede plaats denk ik, dat het mogelijk is voor die financiering een deel van de sectorsteun te gebruiken. In de derde plaats valt te denken aan het niet door laten gaan van de voorraadaftrek, een maatregel die genomen is in plaats van de Hofstra-voorstellen maar die, zoals ik in deze Kamer al vaker heb gezegd, met inflatie-neutrale belastingheffing niets te maken heeft.

Minister Van Aardenne: Maar moet de 30 mln. voor de NSM van vanmiddag wél uit de sectorsteun komen? Of mag die ook naar de energiebesparing?

De heer **Engwirda** (D'66): ik heb wat meer ruimte aangegeven in de drie financieringsmaatregelen ...

Minister Van Aardenne: Ik wilde er alleen maar op wijzen dat u in het tweede debat op dezelfde dag wel consistent moet blijven.

De heer **De Korte** (VVD): Daar is wat voor te zeggen, hè?

De heer **Engwirda** (D'66): Dat wil ik graag proberen. Ik meen overigens dat in de sectorsteun meer ruimte zit dan die 30 miljoen.

Minister Van Aardenne: Als men echter het aantal arbeidsplaatsen gaat berekenen van de sectoren die in het geding zijn, bij voorbeeld de textiel, dan is die sectorsteun alleen maar te weinig. De heer Engwirda suggereert hier dat wij die steun maar moeten terugtrekken, dat wij de textiel dan maar moeten laten vallen. Misschien houden wij dan NSM, met 400 man, nog wel in stand.

De heer **Engwirda** (D'66): Het zou wat te ver voeren om het debat, dat wij vandaag eerder gevoerd hebben, in het kort te herhalen. Er zitten echter nogal wat haken en ogen aan de hele voorgeschiedenis van de NSM. Ik heb daarop ook gewezen. Op die gronden

heb ik ervoor gepleit die NSM alsnog nieuwe kansen te geven. Het gaat mij toch iets te ver dit nu zo in dit debat in te brengen.

Minister Van Aardenne: Dat is het nu juist. Het gaat ten slotte om geld dat schaars is. Dan moet je debatten verbinden. Dan moet je ook kijken naar wat op andere momenten is gezegd, naar de manier waarop op andere momenten gestemd is, bij voorbeeld ook ten opzichte van de textielindustrie. Dan gaat het niet aan nu te doen alsof er geen nuttige aanwending is voor het sectorgeld.

De heer **Engwirda** (D'66): Dat wil ik ook niet zeggen. Ik ben er ook zeker geen voorstander van alle sectorsteun, die op het ogenblik op de begroting is opgenomen – dat gaat om vele honderden miljoenen – in zijn geheel weg te nemen. Ik zoek daar alleen dekking voor een deel van de maatregelen die, naar mijn mening, een betere uitwerking op de economie zouden kunnen hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft ter gelegenheid van dit debat met belangstelling kennis genomen van de voorstellen van de PvdA-fractie voor een urgentieprogramma ten behoeve van de werkgelegenheid. Ik wil deze voorstellen beoordelen tegen het licht van de opstelling, die ik zojuist heb ingenomen. Ik begin dan met te zeggen dat in de PvdA-voorstellen elementen zitten, die de D'66-fractie zeer aanspreken.

Dat geldt met name voor de analyse, die aan de voorstellen ten grondslag ligt, alsmede voor het accent dat in deze plannen gelegd wordt op de noodzaak van stimulering van de bouw en de industrie. Mijn fractie kan zich met die elementen verenigen. Zoals ik al gezegd heb, vinden wij dat een stimulerend beleid in de huidige omstandigheden inderdaad vooral het accent behoort te leggen op de bouw en op de industrie. Dat brengt echter tegelijkertijd met zich mee, dat wij ons kritisch opstellen tegenover die onderdelen van de plannen, die daarnaast ook nog eens, zij het in mindere mate, het accent leggen op het scheppen van extra arbeidsplaatsen in de quataire sector.

Naar onze mening is de ruimte voor het voeren van stimulerend beleid in ons land momenteel zo beperkt, dat een extra accent op de quataire sector daarin nu niet past. Wel vindt mijn fractie, dat het kabinet op zijn minst aan zichzelf verplicht is om het vorig jaar met zoveel bombarie aangekondigde arbeidsplaatsenplan volledig uit te voeren, wellicht met uitzondering

Engwirda

van de toegezegde arbeidsplaatsen als gevolg van de VUT-regeling. Mijn fractie heeft namelijk toenemende bezwaren tegen een verdere uitbreiding van VUT-regelingen, omdat deze regelingen kapitalen kosten en een loodzware hypotheek op de toekomst dreigen te leggen.

Het zal u gezien mijn opmerkingen niet verbazen dat de passages over de bouw en de energie in de PvdA-voorstellen ons zeer aanspreken. Dat zelfde geldt overigens ook voor de voorstellen op het gebied van milieu en verkeer en vervoer. Daarentegen kijken wij kritisch aan tegen het pleidooi om 500 miljoen extra uit te trekken voor steunverlening aan individuele bedrijven.

Hoewel ook wij de regels uit de beschikking steun individuele bedrijven, zoals die nu geldt, te rigide vinden, menen wij dat er zeer voor gewaakt moet worden om de deur naar individuele steun weer volledig open te zetten. Het voorstel tot het laten functioneren van de Nationale Investeringsbank als Industriebank ontmoet bij ons meer sympathie, zij het dat wij daarbij wel enige kanttekeningen plaatsen. Wij vragen ons met name af of de NIB, die 35 jaar de tijd heeft gehad zich tot Industriebank te ontwikkelen, maar daar onvoldoende in geslaagd is, nu wel de meest aangewezen instelling is om deze rol te vervullen.

Ten slotte stellen wij ons ook kritisch op tegen de voorgestelde lastenverhogingen in de vorm van de verhoging van de premiegrens voor de volksverzekeringen, alsmede tegen de verhoging van het 18% BTW-tarief naar 18,5%. Wij zouden voor een eindoordeel over dat ontwerp graag van de PvdA-fractie vernemen welke effecten hieruit voortvloeien voor wat betreft de koopkrachtontwikkeling van de verschillende inkomensgroepen.

De beraadslaging wordt geschorst.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, het verslag van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 22.56 uur.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1°. vijf brieven van de directeur van het Kabinet der Koningin, met de mededeling, dat Hare Majesteit de door de Staten-Generaal aangenomen voorstellen van wet, gedrukt onder de nummers 15 539, 15 823, 16 400-I en III en 16 423, heeft goedgekeurd.

De Voorzitter stelt voor, deze brieven voor kennisgeving aan te nemen;

2°. de volgende brieven:

een, van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, over de RSV-order Taiwan (16 520, nr. 14);

een, van de Staatssecretaris van Justitie, over een identiteitsonderzoek bij een groep in Nederland verblijvende zigeuners (16 596, nr. 9);

een, van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen, met een beknopt verslag van het op 18 februari 1981 met de onderwijsvakcentrales gevoerde overleg (16 400-VIII, nr. 37);

vier, van de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, te weten:

een, over de Leegstandwet (15 442, twee, over het Huur- en Subsidiebeleid (16 410, nrs. 14 en 15);

een over het Huurbeleid in 1981 (16 550, nr. 12);

een, van o.a. de Minister van Verkeer en Waterstaat, over de verontreiniging van de Rijn (12 872, nr. 14); drie, van de Minister van Verkeer en Waterstaat, met betrekking tot het Structuurschema Verkeer en Vervoer (14 390, nrs. 280 t/m 282);

een, van de Minister van Economische Zaken, inzake NSM (14 969, nr. 58);

een, van de Minister van Sociale Zaken, met betrekking tot het arbeidsplaatsenplan per 31 december 1980 (16 193, nr. 26);

een, van de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, inzake de Kaderwet specifiek welzijn (14 493, nr. 23);

een, van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, inzake het OESO-project Compass (15 802, nr. 29);

een, van de leden Kombrink en Van der Hek, met een urgentieprogramma behoud werkgelegenheid (16 401, nr. 36);

Deze brieven zijn al gedrukt en rondgedeeld;

3°. een brief van de voorzitter van de Staten van de Nederlandse Antillen, met de tekst van een motie inzake de deportatie van een groep Haitianen door hun Regering.

Deze brief ligt op de griffie ter inzage;

4°. een brief van de secretaris-generaal van het Europees Parlement, met een resolutie over de vaste boekenprijzen.

Deze brief ligt op de griffie ter inzage;

5°. de volgende brieven e.a.:

een, van gedeputeerde staten van Gelderland, met een motie inzake het beleid landelijke gebieden;

een, namens de werkgroep Latijns-Amerika te Waddinxveen, over de politiek van de VS in El Salvador en overig midden-Amerika;

een, van W. A. van Mameren te Den Haag, met een «Bekendmaking voor redding der mensheid»;

een, namens het verband van scholen van Gereformeerde Belijdenis, inzake de medezeggenschap in het onderwijs;

een, van K. H. van Brugge te Rotterdam, over het schenden van de rechten van de mens door de Justitie in Rotterdam;

een, namens een aantal bewonersorganisaties te Leiden, over de verhoging van de gasprij;

een, van het gemeentebestuur van Limbricht, met een motie inzake de VOLVO Car Productie Born B.V.;

een, van J. Ph. Biekman te Amsterdam, over een aantal wantoestanden in de huidige samenleving;

een, van het gemeentebestuur van Den Bosch, over de herziening van de Onteigeningswet;

een, namens de P.v.d.A., afdeling Axel, inzake het tarief verontreiniging oppervlaktewateren;

een, van G. Hoekstra te Leeuwarden, over tweeslachtigheid;

een, van het gemeentebestuur van Beek en Donk, over de woningbouwproblematiek;

een, van de algemeen secretaris van het KNOV, over de WIR, SIR en de fiscale aftrekbaarheid van onderhoudskosten;

een, van een bewonerscommissie van een complex bejaardenwoningen te Amersfoort, over de huurharmonisatieplannen;

een, van I. Driesse te Rotterdam, over kernenergie;

een aantal, over de problemen bij NSM;

een, van het Landelijk Bestuur van het WIJN, over de onrust in de particuliere kindbescherming;

een, namens de werkgroep milieu-beheer Leiden, met betrekking tot de bouwlocatie Leino in Leidschendam;

een aantal, met betrekking tot de onderwijsbegroting;

een, van de voorzitter van de commissie kraakproblematiek van de Raad van Kerken in Nederland, over de ontwerp-Leegstandwet;

een, van G. F. L. Ophof te Rotterdam, over zijn pensioen;

een, van het bestuur van de Vereniging Reizigers Openbaar vervoer, over de spoorlijn Enschede-Gronau;

een aantal, over het voortbestaan van NSM.

Deze brieven e.a. liggen op de griffie ter inzage; voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies;

6°. het academisch proefschrift van A. C. C. Herst: 'De lease/koop-beslissing'.

Dit proefschrift is opgenomen in de bibliotheek der Kamer.